

Ikatlong Markahan

Modyul 9: KAUGNAYAN NG PAGPAPAHALAGA AT BIRTUD

Ano ang Inaasahang Maipamamalas Mo?

Sa bawat araw na dumaraan, maraming pagpili ang ginagawa ng tao. Kung anong damit ang isusuot, kung papasok ba o hindi sa paaralan, kung isasauli ang sobrang sukli sa binili sa tindahan at marami pang iba. At sa iyong mga pagpili, mahalagang mahasa ang kakayahan na maging maingat bago isagawa ang anumang kilos. Kasama sa bawat pagpapasiya sa araw-araw ay ang mamili sa pagitan ng TAMA at MALI, MABUTI at MASAMA. Ano ba ang kailangan mo upang matuto kang mamili sa pagitan ng mga bagay na ito? Makatutulong ang aralin na ito upang masagot mo ang tanong na ito.

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan at pag-unawa:

- a. Naipaliliwanag ang pagkakaiba at pagkakaugnay ng birtud at pagpapahalaga
- b. Nakikilala (a) ang mga birtud at pagpapahalaga na isasabuhay (b) ang mga tiyak na kilos na ilalapat sa pagsasabuhay ng mga birtud at pagpapahalaga
- c. Napatutunayan na ang paulit-ulit na pagsasabuhay ng mga mabuting gawi batay sa mga moral na pagpapahalaga ay patungo sa paghubog ng mga birtud (acquired virtues)
- d. Nailalapat sa pang-araw-araw na buhay ang mga tiyak na hakbang sa pagsasabuhay ng mga birtud

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- a. May malinaw na listahan ng mga pagpapahalaga at birtud na lilingin sa sarili
- b. May pag-aakma ng kilos sa pagpapahalaga tungo sa paglinang ng birtud
- c. May mga palatandaan na nagpapakita ng pag-unlad sa pagsasabuhay ng birtud
- d. May kalakip na mga paliwanag at patunay ng pagsasabuhay
- e. Patuloy na naitala ang pagsasabuhay sa loob ng 2 linggo

Paunang Pagtataya

Panuto: Basahing mabuti ang mga tanong o pangungusap sa bawat bilang. Isulat ang titik ng pinakaangkop na sagot. Sagutan ito sa iyong kuwaderno.

1. Ano ang moral na birtud na gumagamit ng kilos-loob upang ibigay sa tao ang nararapat para sa kanya: sino man o ano man ang kanyang katayuan sa lipunan?
 - a. Karunungan
 - b. katarungan
 - c. kalayaan
 - d. katatagan
2. Si Kryshna ay nagsisimula ng magdalaga, dumarating na ang pagkakataon na nagpapaalam siya sa kanyang magulang na gagabihin sa pag-uwi sa bahay dahil may mga proyektong kailangang gawin kasama ang kanyang mga kaklase. Kinausap ito nang mabuti ng kanyang magulang upang sabihin na papayagan ito ngunit kailangang makauwi sa itinakdang oras. Kapag hindi niya ito nagawa ay hindi na siya muling papayagan ng kanyang mga magulang. Anong mahalagang aral ang itinuturo sa kanya ng kanyang mga magulang?
 - a. Ang halaga ng pagsasabuhay ng mga birtud
 - b. Ang halaga ng pagtataglay ng moral na integridad
 - c. Tamang paggamit ng kanyang konsensya sa paghuhusga
 - d. Pag-unawa na ang kalayaan ay may kakambal na responsibilidad
3. Alin sa mga sumusunod na pahayag ang hindi totoo tungkol sa halaga (values)?
 - a. Ito ay nagmula sa salitang Latin na valore
 - b. Ito ay obheto ng ating intensyonal na damdamin.
 - c. Ito ay nababago depende sa tao, sa lugar at sa panahon.
 - d. Ito ay nangangahulugang pagiging matatag o malakas at pagiging makabuluhan.
4. Alin sa mga sumusunod na pahayag ukol sa Halagang Pangkultural/Panggawi ang hindi totoo?
 - a. Ito ay halagang nagmula sa loob ng tao.
 - b. Ito ay mga mithiin na tumatagal at nananatili
 - c. Halimbawa nito ay ang pansariling pananaw, opinion, ugali o damdamin.
 - d. Ito ay may layuning makamit ang mga dagliang pansarili o pampangkat na tunguhin
5. Ano ang pinakanatural at pinakamahalagang tagapagpaganap ng pagpapahalaga?
 - a. Pamana ng Kultura
 - b. Mga Kapwa Kabataan
 - c. Pamilya at Pag-aaruga sa anak
 - d. Guro at Tagapagturo ng relihiyon
6. Tukuyin kung alin sa mga sumusunod na pangungusap ang TAMA.
 - a. Kapag hindi nagtagumpay ang isang tao sa pagtugon sa isang halaga hindi lang ang halaga ang nasisira kundi pati ang taong hindi tumutugon dito.
 - b. Kahit pa napababayaan ng isang tao ang kanyang katawan at kalusugan dahil sa pagtulong sa kapwa nanatili pa ring mabuti ang kanyang gawain

- c. Ang sino man, bata man o matanda ay may sapat ng kakayahang bumuo ng kanyang sariling pagkatao at magkamit ng mataas na antas ng halaga.
 - d. Lahat ng nabanggit
7. Alin sa mga sumusunod na pahayag ang hindi totoo tungkol sa birtud?
- a. Ang birtud ay laging nakaugnay sa pag-iisip at kilos ng tao.
 - b. Ang salitang birtud ay galing sa salitang Latin na virtus o vir.
 - c. Ang birtud ay natural lamang na taglay ng lahat ng nilikha ng Diyos.
 - d. Ang gawi ay bunga ng paulit-ulit na pagsasakilos na nakamit dahil sa pagsisikap.
8. Masasabi lamang na tunay na naging epektibo ang edukasyon sa pagpapahalaga sa tahanan kung:
- a. tunay na nabubuo ang magandang relasyon ng magulang at ng kanilang mga anak
 - b. nasiguro ng magulang na ang lahat ng kanilang mga anak ay matagumpay na naisasabuhay ang parehong halaga na kanilang itinuro
 - c. walang sino man sa kanilang mga anak ang hindi naisasabuhay ang pagiging maingat sa kanilang mga paghuhusga
 - d. lahat ng nabanggit
9. Sa paanong paraan nagkakaroon ng kaugnayan ang halaga at birtud?
- a. May kaugnayan ang halaga at birtud dahil pareho lamang itong naghahangad ng kabutihan para sa tao.
 - b. Kung nakikita ng tao na ang isang birtud ay may malaking tulong sa kanyang pagkatao pagyayamanin niya ito at pahahalagahan.
 - c. Kung nakikita ng tao na ang isang bagay ay mahalaga tutukuyin niya ang angkop na birtud na mas makapagpapayaman dito.
 - d. Matatawag lamang na mahalaga ang isang bagay kung ito ay ginagabayan ng lahat ng mga birtud.
10. Ang mga sumusunod ay katangian ng ganap na halagang moral maliban sa:
- a. Ito ay nagmumula sa labas ng tao.
 - b. Ito ay pangkalahatang katotohanan na tinatanggap ng tao bilang mabuti at mahalaga.
 - c. Ito ay maaaring pansariling pananaw ng tao o kolektibong paniniwala ng isang pangkat ng tao
 - d. Ito ay ang mga prinsipyong etikal na pinagsisikapang makamit ng tao at mailapat sa kanyang pag-araw-araw na buhay.

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

unang modyul, nabasa o napanood mo ang kuwentong Alice's Adventure in Wonderland ni Lewis Carroll. Bagama't pambata ang kuwento, kapupulutan ng aral ang mensahe nito lalo na kung makikita mo ang iyong sarili sa situwasyon o pangyayari sa kuwento. Sadyang kawili-wili ang magbasa. Matataya mo sa bahaging ito ang iyong kakayahang magsuri kung ano ang kahalagahan ng pagpili ng kilos na gagawin at ang kaugnayan ng pagpapahalagang taglay ng tao sa pagpiling ito.

Ang kuwento ng Alice's Adventure in Wonderland ay kuwento ng isang batang babae na napunta sa lugar ng pantasya at nagkaroon ng maraming karanasan mula sa kanyang paglalakbay. Bahagi ng kuwentong ito ang pagharap ni Alice sa pusang si

Cheshire upang magtanong nang ang kanyang tinatahak na daan ay nagsanga. Tunghayan mo ang usapang ito ng dalawa.

<http://www.alice-in-wonderland.net/alice2a.html>, hinango Jan. 4, 2012

“Maaari mo bang ituro sa akin ang daan na narapat kong tahakin mula rito?”

tanong ni Alice sa pusang si Cheshire.

“Depende iyan sa nais mong puntahan at nais mong marating.” Tugon ng pusa.

“Wala naman akong partikular na lugar na nais puntahan.” Ani Alice

“Kung gayun, hindi mahalaga kung aling daan ang iyong tatahakin.” Sagot ng pusa
“Ang mahalaga lang makarating ako KAHIT SAAN”, dagdag na paliwanag ni Alice.

“Siguradong mangyayari iyon; maglakad ka lang nang maglakad.”

Kumusta? Naunawaan mo ba ang bahaging ito ng kuwento? Ngayon sagutin mo ang mga tanong sa ibaba. Isulat ang iyong sagot sa iyong kuwaderno. Pumili ng isang kaibigan o kapamilya na maaari mong makausap upang ibahagi sa kanya ang iyong sagot. Hayaan din siyang magbigay ng kanyang opinyon o sagot sa parehong mga tanong.

Mga Tanong:

1. Bakit kailangang pumili ni Alice?
2. Bakit kailangang may pagbabatayan kung alin ang pipiliin?
3. Ano ang magiging kahihinatnan kung patuloy na maglalakbay si Alice na walang siguradong patutunguhan?
4. Bilang isang kabataan, anong pagpipili ang karaniwan mong ginagawa?
5. Ano ang pinagbabatayan mo ng iyong pagpili?
6. Ano ang kaugnayan ng pagpapahalaga ng tao sa kanyang pagpili? Ipalawanag.

Ano ang natuklasan mo sa pag-uusap na ito?
Kawili-wili hindi ba? Hindi ka lang basta't
nakikipagkuwentuhan dahil may saysay ang inyong pinag-
uusapan. Higit pa dito nalilinig din ang inyong magandang

PAGLINANG NG MGA KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Nais mo bang malaman ang karanasan ng isang kabataang katulad mo? Sa naunang gawain, sinubukan mong kilalanin ang kahalagahan ng pagpili at ang pagkakaroon ng batayan sa pagpili ng kilos na gagawin; gayundin ang kaugnayan ng taglay na pagpapahalaga ng isang tao sa pagpiling ito. Sa bahaging ito, tutuklasin mo kung ano ang pinahahalagahan ng tauhan sa kuwentong iyong babasahin. Alamin mo din kung ano ang nalinang sa kanyang pagkatao makamit lamang ang kanyang pinahahalagahan. Handa ka na ba?

Ang Aking Pinahahalagahan at Nalinang na Birtud

Pitong magkakapatid sina Joven. Gumagawa ng banig ang kanyang ina samantalang walang permanenteng trabaho ang kanyang ama dahil sa karamdaman nito. Dahil sa kahirapan hindi sila nakapagpagawa ng isang disenteng bahay. Tagpi-tagpi ang dingding nito, bagamat yero ang bubong ay may mga butas. Masikip para sa siyam na tao ang maliit na espasyo ng bahay na nagsisilbing sala, kusina, kainan at tulugan ang buong kabahayan. Sa gabing maulan, magugulantang ang pamilya sa buhos ng ulan sa kanilang higaan kaya't inuumaga silang nakaidlip nang nakaupo habang nakapayong at kalong ang nakababatang kapatid.

Sa umagang may pasok sa eskuwelahan, bagama't hindi siya napakaaga hindi naman siya nahuhuli mula sa isa at kalahating kilometrong paglalakad mula sa kanilang bahay hanggang sa eskuwelahan. Malinis siyang manamit kahit pa nag-iisa lamang ang kanyang pantalon at polo na pangpasok na kailangan niyang labhan sa hapon upang magamit niya kinabukasan. Ipinagpapasalamat niya na mayroon siyang isang pares ng sapatos na bigay ng kaibigan ng kanyang ama. Sa tanghalian, nakakaraos ang kanyang pagkain mula sa tirang baon ng kanyang mga kaklase na ibinabahagi sa kanya.

Sa kabila nang lahat ng ito, masayahin, masigla at puno ng buhay si Joven. Matalino, nangunguna sa talakayan, matataas ang marka at magaling na pinuno. Hindi mababakas sa kanya na pinagdaraan niya ang mga sakripisyong nabanggit dahil sa kanyang positibong pagtingin sa buhay. Dahil sa angking talino sa pagguhit, binabayaran siya ng kanyang mga kamag-aral sa *drawing* na pinapagawa nila. Dahil matalino, nagpapaturo ang mga anak ng kanilang kapitbahay sa kanilang mga aralin at inaabutan siya ng mga magulang nila ng

kaunting halaga. Sampung piso man ito o limampung piso, ibinibigay niya ito sa kanyang ina pandagdag sa kanilang gastusin. May mga araw na walang pasok na kailangan niyang magmaneho ng *Sikad-sikad* (pedicab na de padyak) para matulungan ang pamilya at matustusan ang ilang pangangailangan sa pag-aaral nilang magkakapatid. Niyaya din siya ng kanyang mga kaibigan sa ilang mga lakaran subali't mas pinipili niya ang makauwi agad at makatulong sa kanyang ina at magawa ang mga gawain.

Ang liwanag na tumatagos mula sa siwang ng kanilang dingding na nagmumula sa ilaw ng kanilang kapitbahay ang tanging tanglaw nila sa gabi. Wala man silang mesa at upuan, hindi ito sagabal sa kanyang pag-aaral. Kahit minsan hindi siya pumasok ng klase nang hindi gawa ang takdang aralin at walang proyekto. Ang poste ng ilaw sa kalyeng malapit sa kanilang bahay ang naging saksi ng kaniyang pagpupursigi.

Mga Tanong:

1. Ano ang pinahahalagahan ni Joven sa buhay na nais niyang abutin?
2. Ano-ano ang kanyang mga pinagdaanan sa buhay na makahahadlang sa kanya sa pag-abot nito?
3. Ano-ano ang ginawa niya upang malampasan ito?
4. Ano ang nalinang sa kanyang pagkatao dahil dito?
5. Paano nagkakaugnay ang pinahahalagahan ng tao sa kilos o gawain niya?

Gamitin mo ang tsart sa ibaba sa pagsagot sa mga tanong na ito.

Pinahahalagahan:		
Mga Sagabal:	Paraang ginawa upang malampasan:	Gawi na nalinang:
Kaugnayan ng pinahahalagahan at gawi na taglay:		

Katulad ni Joven, ikaw din ay may pinahahalagahan sa buhay na nais makamit. Ang iyong pagsisikap sa pagkamit nito ay makatutulong sa paglinang ng iyong mabuting gawi. Walang duda, kaya mong patuloy na maging mabuting tao!

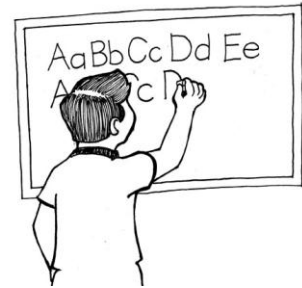

PAGPAPALALIM

BIRTUD (*VIRTUE*) AT PAGPAPAHALAGA

Gusto mo bang maging tunay na mabuting tao?
Malaki ang maitutulong ng babasahing ito para sa iyo.

Masisiguro lamang ng isang guro sa matematika na tunay na naunawaan ng kaniyang mag-aaral ang itinuturo niyang aralin kung masasagot nila nang tama ang mga pagsusulit at mga pagsasanay sa pisara nang paulit-ulit. Sa ganito maiihalintulad ang tagumpay ng pagtuturo ng pagpapahalaga. Magiging makabuluhan lamang ang pagtuturo ng pagpapahalaga kung ito ay nailalapat sa pang-araw-araw na buhay sa pamamagitan ng pagsasabuhay ng mga birtud (*virtue*). Ano ba ang *virtue*?

Ang *virtue* ay galing sa salitang Latin na *virtus* (*vir*) na nangangahulugang “pagiging tao”, pagiging matatag at pagiging malakas. Ito ay nararapat lamang para sa tao. Kung kaya, hindi natin maaaring sabihin ang “*virtue* ng anumang hayop” dahil ang isang hayop ay walang kakayahang mag-*virtue*. Ito ay dahil tanging tao lamang ang biniyayaan ng Diyos ng isip at kilos-loob. Ang tao ay may magkakatulad na isip ngunit hindi tayo magkakatulad ng kaalaman. Mayroon tayong magkakatulad na kilos-loob ngunit magkakaiba ng taglay na *virtue*. Mahalagang maunawaan na ang *virtue* ay laging nakaugnay sa pag-iisip at pagkilos ng tao.

Ang birtud ay hindi taglay ng tao sa kaniyang kapanganakan. Kung pagmamasdan ang isang sanggol ay makikita ang kaniyang kawalang malay sa mundo. Hindi siya mabubuhay nang walang ibang taong magbabantay at tutugon sa kaniyang mga pangangailangan. Wala pa siyang kakayahang mag-isip at mangatuwiran, magpasiya at kumilos. Ngunit sa paglipas ng panahon, unti-unting nakikita ang pagbabago at pag-unlad sa kanyang paglaki. Ang mga ito ay dahil sa gawi (*habit*). Ang *habit* o gawi ay mula sa salitang Latin na *habere* na nangangahulugang *to have* o magkaroon o magtaglay.

Ang gawi ay bunga nang paulit-ulit na pagsasakilos o pagsasagawa ng isang kilos. Makakamit lamang ito kung lalakipan ng pagsisikap. Dahil ito ay dumadaan sa mahabang proseso at pagsisikap ng tao, hindi ito mawawala sa isang iglap lamang. Ito ay magiging isang permanenteng katangian na magtutulak sa tao na kumilos nang hindi lamang puno ng kasanayan kundi may kalakip na kawilihan at kasiyahan. Ang gawi ang unang hakbangsa paglinang ng birtud. Kaya ayon kay Aristotle, kailangang gumawa ang tao ng makatarungang kilos dahil sa pamamagitan nito magiging makatarungan ang tao. Mahalagang malinang ang mabuting gawi upang masanay ang tao sa paggawa ng mabuting kilos. Subali't ang birtud ay hindi simpleng nakasanayang kilos, sapagka't ang kondisyong ito ay lumalabas na hindi pinag-iisipan, nangyari na lamang ang kilos dahil sanay na ang tao na ito ang ginagawa. Ang paulit-ulit na pagsasagawa ng kilos ay tulong upang malinang ang birtud subali't ang birtud ay nangangailangan ng pagpili, pag-unawa at kaalaman. Nangangahulugan ito ng pagkilos nang may kamalayan. Ang birtud ay pagpapasiyang kumilos at hindi bagay na nakakabit sa tao at awtomatikong lumalabas sa kilos ng tao. Samakatuwid, ang birtud ay hindi lamang kinagawiang kilos kundi kilos na pinagpasyahang gawin ayon sa tamang katuwiran. Nakabatay ito sa pagpipili gayundin sa paglinang sa kakayahang gumawa ng tamang pagpapasya sa hinaharap. Halimbawa, ang isang matapat na tao na nagpasyang huwag kumuha ng hindi sa kanya, ay hindi resulta ng kanyang ginawa sa nakaraan, kundi isang pasya o desisyon sa kasalukuyan na maging matapat. Kaya nga ang birtud ay hindi hiwalay sa isip at kilos-loob, nangangahulugan ito na ang birtud ay pagpapasyang gawin ang tama, na may tamang katuwiran at sa tamang pamamaraan.

Ang
Birtud
ay hindi lamang
kinagawiang kilos
kundi kilos na
pinagpasyahang
gawin
ayon sa tamang
katuwiran.

Ang birtud ay bunga ng mahaba at mahirap na pagsasanay. Bilang tao kailangan nating makamit ang dalawang mahalagang kasanayan:

1. Ang pagpapaunlad ng kaalaman at karunungan na siyang gawain ng ating isip. Ito ay makakamit sa pamamagitan ng paghubog ng mga intelektwal na birtud.
2. Ang pagpapaunlad ng ating kakayahang gumawa ng mabuti at umiwas sa masama na siyang gawain ng ating kilos-loob. Ito ay makakamit sa pamamagitan ng paghubog ng mga moral na birtud.

DALAWANG URI NG BIRTUD

1. Intelektuwal na Birtud

Ang mga intelektwal na birtud ay may kinalaman sa isip ng tao. Ito ay tinatawag na *gawi ng kaalaman (habit of knowledge)*. Sa buhay ng tao, naglalaan tayo ng mahabang panahon sa pagpapayaman ng ating isip. Kung kaya, mahalagang malaman natin ang wastong pamamaraan sa pagsasagawa nito upang hindi tayo magsayang ng pagod,

salapi at panahon. Maaari mong gamiting gabay ang sumusunod na pamamaraan:

- a. Paghahanap ng kaalaman upang makaalam tungo sa paggawa nang may kasanayan na magagawang perpekto lamang sa tulong ng pag-unawa (*understanding*), agham (*science*), karunungan (*wisdom*)
- b. Paggamit ng kaalamang nakalap sa mga pagpapasya at kilos na maaaring mapag-yaman sa tulong ng sining (*art*) at maingat na paghusga (*prudence*)

Mga Uri ng Intelektwal na Birtud

1. **Pag-unawa (*Understanding*)**. Ang pag-unawa ang pinakapangunahin sa lahat ng birtud na nakapagpapaunlad ng isip. Ito ay nasa buod (*essence*) ng lahat ng ating pag-iisip. Kung hindi ginagabayan ng pag-unawa ang ating pag-iisip na matuto, walang saysay ang ating isip. Ito ang dahilan kung bakit ibinigay ito sa atin bilang biyaya na taglay natin habang tayo ay unti-unting nagkakaisip. Ang pag-unawa ay kasing kahulugan ng isip.

Tinatawag ito ni Santo Tomas de Aquino na *Gawi ng Unang Prinsipyo (Habit of First Principles)*.

2. **Agham (*Science*)**. Ito ay sistematikong kalipunan ng mga tiyak at tunay na kaalaman na bunga ng pagsasaliksik at pagpapatunay. Matatamo natin ito sa pamamagitan ng dalawang pamamaraan:

- a. Pilosopikong pananaw – Kaalaman sa mga bagay sa kaniyang huling layunin (*last cause*) o sa kaniyang kabuuan. Isang halimbawa ay ang pag-aaral ukol sa tao, sa kanyang kalikasan, pinagmulan at patutunguhan
- b. Siyentipikong pananaw – Kaalaman sa mga bagay sa kaniyang malapit na layunin (*proximate cause*) o sa isang bahagi nito. Halimbawa, pag-aaral bayolohikal na bahagi ng tao; o sa kaniyang kilos, kakayahan, kapangyarihan at iba pa.

3. **Karunungan (*Wisdom*)**. Masasabi lamang na naaabot na ng kaisipan ng tao ang kaniyang kaganapan kung ito ay nagamit sa paggabay ng birtud ng karunungan. Ito ang pinakawagas na uri ng kaalaman. Ito ang pinakahuling layunin ng lahat ng kaalaman ng tao. Ito rin ang itinuturing na agham ng mga agham. Sinabi ni Santo Tomas de Aquino: “Napakaraming sangay ng siyensya at napakarami ng mga bagay na maaaring malaman ng tao ngunit nag-iisa lamang ang karunungan.” Ang karunungan ang nagtuturo sa tao upang humusga ng tama at gawin ang mga bagay na mabuti ayon sa kaniyang kaalaman at pag-unawa. Ito ang nagtutulak sa tao

upang maunawaan ang bunga o kalalabasan (consequence) ng lahat ng pananalita at kilos bago ito sabihin at isagawa.

4. **Maingat na Paghuhusga (Prudence).** Ang mga birtud na natalakay ay may natatanging layunin na pagyamanin ang isip sa pamamagitan ng impormasyon na kinalap upang makaalam. Ang maingat na paghuhusga ay isang uri ng kaalaman na ang layunin ay labas sa isip lamang ng tao. Taglay natin ito hindi lamang upang tayo ay makaalam, kundi upang mailapat ang anumang nakalap na karunungan sa kilos. Ito ay may layuning sabihin sa ating sarili kung paano kumilos nang tama o wasto.

Ang maingat na paghuhusga ang nagbibigay-liwanag at gumagabay sa lahat ng ating mabuting asal o ugali. Sinasabi nga na sa tunay na esensya ng buhay, mas mahalaga ang maging mabuti kaysa maging malusog, mayaman at matalino. Ito ang pinakamahalaga at pinakamakabuluhan sa lahat ng mga intelektwal na birtud kaya't tinatawag itong "praktikal na karunungan" (*practical wisdom*).

Masasabing nailalapat ng tao ang maingat na paghuhusga kung ang isip ay nakakalap ng tamang kaalaman at ginagamit ito bilang gabay sa kaniyang moral na kilos.

Ang buhay ng tao ay puno ng mga pagsubok. Kailangan ng tao ng kahandaan upang harapin at malampasan ang mga ito. Ang maingat na paghuhusga ang magbibigay sa tao ng kahandaang ito. Layunin nito ang humusga kung ano *ang dapat at hindi dapat* isagawa sa anumang sitwasyon o pagkakataon. *Ito ang tunay na karunungan ng isang taong na nagpapakabuti.* Ayon kay Santo Tomas de Aquino, "Ang gawi ng maingat na paghuhusga ay ang pagtingin sa lahat ng panig; pag-alala sa nakaraan, pag-unawa sa kasalukuyan at pagtanaw sa hinaharap, upang makakalap ng datos bago isagawa ang anumang pagpapasiya.

5. **Sining (Art).** Kung ang maingat na paghuhusga ay wastong paghuhusga tungkol

sa mga bagay na *dapat isagawa*, ang *sining* ay tamang kaalaman tungkol sa *mga bagay na dapat gawin*. Kung ang maingat na paghuhusga ay nagtuturo sa atin ng *tamang asal*, ang sining ang nagtuturo sa atin upang lumikha sa *tamang pamamaraan*. Ang sining ay paglikha, ito ay bunga ng katuwiran. Anuman ang nabuo sa isip ay inilalapat sa paglikha ng bagay. Ang sining ay maaaring gamitin sa paglikha ng anumang may ganda, katulad ng obra ng isang pintor, awit ng isang kompositor at tula ng isang makata. Ito rin ay maaaring gamitin sa paglikha ng mga bagay na may kapakinabangan tulad ng pagtatayo ng mga bahay, gusali, tulay, daan at

marami pang iba. Ngunit anumang likhang sining ay dapat na naisagawa

nang maayos at puno ng kasanayan. Palaging binibigyang-diin ni Santo Tomas de Aquino na, “Ang isang “artista” ay hindi pupurihin dahil sa panahon at pawis na kaniyang inilapat sa kaniyang gawa kundi sa *kalidad* ng bunga ng kaniyang pagsisikap.

2. Moral na Birtud

Ang mga moral na birtud ay may kinalaman sa pag-uugali ng tao. Ito ay ang mga gawi na nagpapabuti sa tao. Ito rin ay ang mga gawi na nagtuturo sa atin na iayon ang ating ugali sa tamang katuwiran. Ang lahat ng mga moral na birtud ay may kaugnayan sa kilos-loob. May apat na uri ang moral na birtud.

1. **Katarungan (*Justice*)**. Upang magkaroon ng tunay na kabuluhan ang isang kilos, ito ay nararapat na nagmula sa kilos-loob o may pahintulot nito. Ang isang kilos ay maaari lamang purihin o sisihin kung ito ay naisagawa nang malaya. Halimbawa, hindi mo maaaring sisihin ang isang tinedyer na nanakit ng isang mag-aaral kung siya ay pinilit at tinakot ng ibang tao upang gawin ito. Ang kilos-loob ang may pangkalahatang impluwensiya sa moral na kilos. Kailangan itong magabayang birtud ng *katarungan* upang maging handa ito sa lahat ng pagkakataon na gumawa nang tama.

Ang katarungan ay isang birtud na gumagamit ng kilos-loob upang ibigay sa tao ang nararapat lamang para sa kanya, sinuman o anuman ang kaniyang katayuan sa lipunan. Ang lahat ng tao ay mayroong mga karapatan na nararapat igalang. Ang katarungan ang nagtuturo sa atin upang igalang at hindi kailanman lumabag sa mga karapatan. May kaugnayan ito sa ating tungkulin sa Diyos, sa ating sarili at sa ating kapwa.

2. **Pagtitimpi (*Temperance or Moderation*)**. Nabubuhay ang tao sa isang mapanuksong mundo. Maraming inihahain ang mundo sa ating harapan na maaaring maging dahilan upang magtalo ang ating pagnanasa at katuwiran. Halimbawa, kung *overweight* ka na, makatuwiran na iwasan mo ang mga pagkaing matamis o mataas ang *calories*. Kailangang mangibabaw ang katuwirang ito kaysa ang pagnanasang kumain ng ganitong pagkain. Kinakailangan na malakas ang pagtitimpi o kontrol sa sarili. Kung hindi ito mapagtatagumpayan, mababale-wala ang anumang pagsisikap na maging mabuti. Ang pangunahing kailangan ay moderasyon. Nakikilala ng isang taong nagtataglay ng pagtitimpi ang bagay na makatuwiran at ang bagay na maituturing na luho lamang. Ginagamit niya nang makatuwiran (ibig sabihin nang naaayon sa totoo at matuwid na prinsipyo) ang kaniyang isip, talento, kakayahan, hilig, oras at salapi.
3. **Katatagan (*Fortitude*)**. Ang buhay sa mundo ay puno ng mga suliranin at pagsubok. Kung minsan, sa tindi ng ating mga pinagdaraan, nanghihina na ang ating loob at nawawalan tayo ng pag-asa. Kung kaya, mahalagang taglay natin ang birtud na maglalayo sa atin sa ganitong damdamin: ang birtud ng katatagan. Ito ay ang birtud na nagpapatatag at nagpapatibay sa tao na harapin ang anumang pagsubok o panganib. Ginagamit ito ng tao

bilang sandata sa pagharap sa pagsubok o panganib sa buhay. Ito rin ang birtud na nagtuturo sa ating paninindigan ang pag-iwas sa mga tuksong ating kinakaharap sa araw-araw. Nagsisilbi itong pananggalang ng tao upang iwasan ang mga tuksong ito.

4. **Maingat na Paghuhusga (Prudence).** Ito ang tinuturing na ina ng mga birtud sapagkat ang pagsasabuhay ng ibang mga birtud ay dumadaan sa maingat na paghuhusga. Ang birtud na ito ay parehong intelektuwal at moral na birtud.

Ngayong naunawaan mo na ang kahulugan ng birtud, unawain mo naman ang kahulugan ng pagpapahalaga sa pagpapatuloy ng babasahing ito. Lubos mong maunawaan ang kaugnayan ng pagpapahalaga at birtud sa tulong nito.

Kahulugan at Uri ng Pagpapahalaga

Ang pagpapahalaga o (*values*) ay nagmula sa salitang Latin na *valore* na nangangahulugang pagiging malakas o matatag at pagiging makabuluhan o pagkakaroon ng saysay o kabuluhan. Mula sa ugat ng salitang ito, mahihinuha natin na ang isang tao ay kailangang maging malakas o matatag sa pagbibigay-halaga sa anumang bagay na tunay na may saysay o kabuluhan. Halimbawa, mapahalagahan ang pag-aaral kung paglalaanan ito ng ibayong pagsisikap at pagtitiyaga na may kalakip na sakripisyo. Hindi kailanman maaangkin ang pagpapahalagang ito kung hindi tayo magiging matatag o malakas sa aspetong pisikal, pangkaisipan o emosyonal.

Ang bawat tao ay maaaring may iba't ibang pakahulugan sa salitang *pagpapahalaga*. Para sa isang mamamayan na inilalaan ang kaniyang malaking panahon sa paghahanapbuhay upang kumita, ang pagpapahalaga para sa kaniya ay maaari lamang niyang ihalintulad sa *halaga* ng piso laban sa dolyar. Kung ang tatanungin naman ay isang magulang, ang *pagpapahalaga* ay mga mithiin at mga birtud na nais nilang ituro sa kanilang mga anak.

Ayon naman sa mga sikolohista, ang *pagpapahalaga* ay anumang bagay na kaibig-ibig, kaakit-akit, kapuri-puri, kahanga-hanga at nagbibigay ng inspirasyon, magaan at kasiya-siya sa pakiramdam, at kapaki-pakinabang. Ito ay naghihikayat at gumagabay para pumili at gawin ang partikular o tiyak na layunin para sa ikauunlad at ikabubuti ng indibidwal. Halimbawa nito ay ang ilang mga personal na halaga tulad ng positibong pagtanggap sa sarili, katapatan sa sarili, pagiging masunurin, katanyagan, kalinisan ng puri, dangal, simpleng pamumuhay at iba pa.

Ayon sa tradisyon, ang halaga ay tumutukoy sa saligan o batayang kilos o gawa at sa ubod ng paniniwala. Sa karaniwang tao, tumutukoy ito sa isang bagay na mahalaga sa buhay. Ito ay tumutukoy rin sa anumang *mabuti*. Ang mabuti ay ang mga bagay na hinahangad at pinaghihirapang

*ang pagpapahalaga ay
obheto ng ating intensyonal
na damdamin.*

Mauunawaan natin ang
pagpapahalaga sa pamamagitan
ng pagdama dito.

makamit na hindi nakapipinsala o nakasasakit sa ating sarili at sa kapwa. Ang mga halimbawa nito ay paggalang sa matatanda, pagiging makapamilya, dangal at puri, kasiyahan sa mga kaibigan, paggalang sa buhay, pagsunod sa magulang at iba pa.

Ayon kay Max Scheler (Dy M., 1994), ang *pagpapahalaga* ay obheto ng ating intensyonal na damdamin. Mauunawaan natin ang *pagpapahalaga* sa pamamagitan ng pagdama dito. Hindi ito naghihintay ng katuwiran upang lumitaw sa ating buhay. Ang *pagpapahalaga* ay hindi iniisip; ito ay dinaramdam. Hindi ito obheto ng isip kundi obheto ng puso. Ang ating isip ay bulag sa *pagpapahalaga*; tulad ng ating mata na bingi sa ingay at ng ating tainga na bulag sa kulay. Ngunit hindi ito nangangahulugan na hindi na natin mapag-iisipan ang halaga. Kapag ito ay pinag-iisipan na nang mabuti, hindi na ito sa *pagpapahalaga* bilang *pagpapahalaga* kundi ang konsepto na ng *pagpapahalaga*. Sinasabi ni Scheler na ang *pagpapahalaga* ang nagbibigay ng kabuluhan o kalidad sa buhay ng tao. Narito ang mga katangian ng pagpapahalaga:

- a. *Immutable* at *objective*. Ibig sabihin, hindi nagbabago ang mga *pagpapahalaga* dahil ang mga ito, lalo na ang nasa higit na mataas na antas, ay mga kalidad kung saan nakasalalay ang pagkatao. Halimbawa, ang *pagpapahalaga* ng kalusugan ay hindi nagbabago. Kung ang tao ay hindi tumugon sa *pagpapahalaga* ng kalusugan; hindi siya kumakain ng masustansiyang pagkain, hindi nag-eehersisyo o kaya'y palagiang umiinom ng alak at naninigarilyo, hindi ang *pagpapahalaga* ng kalusugan ang nasisira kundi ang *tao* mismo. Dahil ang mga gawaing ito ay magiging sanhi upang magkasakit siya.
- b. Sumasaibayo (transcends) sa isa o maraming indibiduwal. Ang pagpapahalaga ay maaaring para sa lahat o para sa sarili lamang. Halimbawa ang pagpapahalaga sa kalusugan ay para sa lahat ng tao subalit ang bokasyon na magpari o magmadre ay personal sa isang indibiduwal.
- c. Nagbibigay ng direksyon sa buhay ng tao. Ang pagpapahalaga ang nilalayong makamit ng isang tao. Sa pagsisikap na makamit ito, ang kilos ng tao ay nahuhubog at nagkakaroon ng direksiyon tungo sa pag-abot ng kanyang pagpapahalaga. Ang isang layunin ay nakabatay sa pagpapahalaga, upang makamit ang layuning ito, kailangang may partikular na balak ang tao na gawin. Halimbawa, dahil pinahahalagahan ko ang aking kalusugan nilalayo kong magkaroon ng malusog na katawan. Upang makamit ko ito balak kong uminom ng gatas araw-araw.
- d. Lumilikha ng kung anong nararapat (*ought-to-be*) at kung ano ang dapat gawin (*ought-to-do*). Halimbawa, ang *pagpapahalagang* katarungan ay dapat nariyan, buhay at umiiral. Kaya “ako” ay dapat maging makatarungan at kumilos nang makatarungan. Sa madaling salita, ang *pagpapahalaga* ang pundasyon ng mga obligasyon, paniniwala, mithiin at saloobin.

INTEGRITY
JUDGMENT
HONESTY RESPONSIBILITY
SPORTSMANSHIP RESPECT
CONFIDENCE PERSEVERANCE
COURTESY

Mga Uri ng Pagpapahalaga

Maraming mga bagay ang maaaring pahalagahan ng tao, lalo na ng isang tinedyer. Ang pag-aaral, kaibigan, pamilya, barkada at pagmamahal ay ilan lamang sa mga bagay na maaaring maituring na mahalaga. Ngunit sa dami ng pagbabago dulot ng modernisasyon at teknolohiya, minsan ay nahihirapan na ang tinedyer na kilalanin ang tama sa mali at ang mabuti sa masama. Kaya mahalagang maunawaan niya ang *uri ng pagpapahalaga* na gagabay sa pagpili ng tama at ang mataas na antas ng *pagpapahalaga* na aangkinin at isasabuhay.

Una, Ganap na Papapahalagang Moral (*Absolute Moral Values*). Ito ay nagmumula sa labas ng tao. Ito ang pangkalahatang katotohanan (*universal truth*) na tinatanggap ng tao bilang mabuti at mahalaga. Ito ay ang mga prinsipyong etikal (*ethical principles*) na kaniyang pinagsisikapang makamit at mailapat sa pang-araw-araw na buhay. Ito ay ang mga mithiin na tumatagal at nananatili; ito ay katanggap-tanggap at makabuluhan para sa lahat ng tao anuman ang kaniyang lahi o relihiyon. Ito ang nagbubuklod sa lahat ng tao sa Diyos.

Ang mga *pagpapahalaga* tulad ng *pag-ibig*, *paggalang sa dignidad ng tao*, *pagmamahal sa katotohanan*, *katarungan*, *kapayapaan*, *paggalang sa anumang pag-aari*, *pagbubuklod ng pamilya*, *paggalang sa buhay*, *kalayaan*, *paggawa* at iba pa ay mga halimbawa ng ganap na pagpapahalagang moral. Hindi namimili ng katayuan sa buhay o lahi ang mga ito upang ating maangkin. Wala pinipiling panahon, tao, pangkat o sitwasyon ang mga ito. Likas para sa isang tao ang maglaan ng kaniyang panahon upang maangkin at maisabuhay ang mga ito.

Sa ating paghahanap ng katotohanan at kahulugan sa buhay, hindi tayo namumuhay sa mundo upang maglakbay nang walang iisang direksyon. Bagama't binigyan ang tao ng kalayaan, ang kaniyang kilos, pananaw, paniniwala at halaga ay nararapat na naaayon sa pangkalahatang katotohanan. May laya ang sinuman na angkinin ito o hindi; ngunit kailangang handa tayong tanggapin ang kahihinatnan ng pag-angkin o hindi pag-angkin ng mga ito.

Mga Katangian ng Ganap na Pagpapahalagang Moral

- a. *Obhetibo*. Ito ay naaayon kung ano ito (*what is*), ano ito noon, (*has been*) at kung ano ito dapat (*must be*). Ito ay nananahan sa labas ng isip ng tao, mas mataas sa isip ng tao at ito ay nananatili kahit pa hindi ito nakikita o iginagalang ng ilan.
- b. *Pangkalahatan*. Ito ay sumasaklaw sa lahat ng tao, kilos at kondisyon o kalagayan. Hinango mula sa Likas na Batas Moral, ito ay katanggap-tanggap sa lahat ng tao, sa lahat ng pagkakataon, at sa lahat ng kultura dahil ito ay nakabatay sa pagkatao ng tao na pangkalahatan.
- c. *Eternal*. Ito ay umiiral at mananatiling umiiral. Hindi ito magbabago kahit lumipas man ang mahabang panahon. Nagbabago ang panahon, ang paniniwala, mithiin, pangangailangan at layon ng tao ngunit hindi pa rin mababago nito ang ganap na halagang moral.

Ikalawa, Pagpapahalagang Kultural na Panggawi (*Cultural Behavioral Values*). Ito ay mga *pagpapahalagang* nagmula sa loob ng tao. Ito ay maaaring pansariling pananaw ng tao o kolektibong paniniwala ng isang pangkat kultural. Ang layunin nito ay makamit ang mga dagliang pansarili o pampangkat na tunguhin (*immediate goals*). Kasama rito ang pansariling pananaw, opinyon, ugali at damdamin. Halimbawa, kung lumaki ka sa Pilipinas kung saan may konserbatibong kultura, tiyak na maninibago ka kung maninirahan sa Europa. Dito ang mga tao ay labis na liberal. Maaaring may mga paniniwala sila na katanggap-tanggap sa kanilang lipunan ngunit hindi katanggap-tanggap sa atin.

Mga Katangian ng Pagpapahalagang Kultural na Panggawi

- a. *Subhetibo*. Ito ay pansarili o personal sa indibidwal. Ito ay ang personal na pananaw, ugali o hilig na bunga ng pag-udyok ng pandamdamin, damdamin, iniisip, motibo, karanasan at nakasanayan. Ito ay mga *pagpapahalaga* na maaaring ang kahihinatnan ay makikita lamang sa paglipas ng ilang panahon o matapos makita ang resulta o bunga.
- b. *Panlipunan (Societal)*. Ito ay naiimpluwensyahan ng *pagpapahalaga* ng lipunan - ang nakagawiang kilos o asal na katanggap-tanggap sa lipunan. Ito ay maaaring magdaan sa unti-unting pagbabago upang makaayon sa panahon at mga pangyayari.
- c. *Sitwasyonal (Situational)*. Ito ay nakabatay sa sitwasyon, sa panahon at pangyayari. Ito ay madalas na nag-uugat sa subhetibong pananaw sa kung ano ang mapakikinabangan o hindi. Ang ginagawang pagpili ay madalas na ibinabatay sa kung ano ang mas kaaya-aya, kapuri-puri, makabuluhan at tumutugma sa pangangailangan sa kasalukuyang panahon.

Sa unang tingin, iisipin natin na walang kaugnayan ang *moral* na pagpapahalaga sa *panggawing* pagpapahalaga. Kahit ang tao ay nilikha na may natural na kakayahan sa pagkiling sa mabuti at pag-iwas sa masama, mayroon pa rin siyang kakayahan na makagawa ng di moral na kilos. Dahil ito sa kaniyang taglay na kahinaan. Kung minsan, may mga nakaugalian sa lipunan na nagiging katanggap-tanggap kahit na di moral ang mga ito. Minsan inaakala ng marami na dahil tinatanggap na ang isang kilos ng lipunan, naaayon na rin ito sa moral na pamantayan. Sa buhay ng tao, saan man sa mundo, nahaharap siya sa mga personal na opinyon, motibo, kaugaliang bunga ng nakagisnang kultura at mga sitwasyon kung saan kailangan niyang mamili sa pagitan ng tama at mali. Kung kaya, hangga't ang mga pagpapahalagang kultural at panggawi ng tao ay hindi nag-uugat sa ganap na pagpapahalagang moral, laging naroon ang panganib na kaniyang suwayin ang Likas na Batas Moral. Dahil ang Likas na Batas Moral ang pundasyon, ang ugat – ang nagpapatatag sa lahat ng kultural at panlipunang pagpapahalaga sa pagpapasiya sa pagitan ng tama at mali.

Bilang isang taong nilikha ng Diyos na may isip at kilos-loob, matatag ka ba sa pagharap sa mga nagtutunggaliang impluwensiya mula sa iyong paligid?

Kaugnayan ng Pagpapahalaga at Birtud

Pagpapahalaga

Ang pagpapahalaga at birtud ang nagbibigay katuturan sa ating tunay na pagkatao, hindi ang anumang nais ng taong makamit sa kanyang sarili. Bagamat magkaiba subalit magkaugnay ang pagpapahalaga at virtue.

Dahil ang pagpapahalaga ang nagbibigay ng kabuluhan o kalidad sa buhay ng tao, kaya't ayon kay Ayn Rand, ang pagpapahalaga ay ang pinagsusumikapan ng tao na makamit. Ito ay layunin o tunguhin na nagdudulot ng kabutihan sa buhay ng tao na ninanais na maisakatuparan. Samakatuwid, ang pagpapahalaga ay tumatayong batayan, layunin at dahilan ng pangangailangang kumilos sa gitna ng mga pagpipilian. Ang pagpapahalaga ay ang kapangyarihan na umuudyok sa tao at ang kailangan ng tao upang mabuhay.

Ang birtud ayon pa sa kanya ay ang mabuting kilos na ginagawa ng tao upang isakatuparan ang pinahahalagahan. Ito ang moral na gawi na nagbubunga sa pagkamit at pagpapanatili ng pagpapahalaga. Ito ang pinag-isipang paraan o hakbang upang makamit ang pagpapahalaga. Halimbawa, ang pagpapahalaga ng isang mag-aaral sa paglinang ng kanyang karunungan, ay nagsisikap na makamit ito. Makaranas man siya ng mga pagsubok na maaaring humadlang sa pagkamit niya nito ay magpapakatatag siya at magpupursigi upang malampasan ang balakid na ito. Matututuhan niyang magtimi sa mga udyok o tukso na magpapalayo sa kanya sa pagkamit ng pagpapahalaga. Magiging maingat din siya sa paghusga ng dapat at hindi dapat gawin upang masiguro niya ang matagumpay na paglinang ng karunungan. Totoo din ito sa iba pang pagpapahalagang nais nating taglayin at isabuhay, kasabay nito ang paglinang ng ating mabuting gawi upang patuloy itong mapahalagahan. Sa ganitong paraan, nagkakaugnay ang pagpapahalaga at birtud. Ikaw, paano mo naipakikita ang pagkakaugnay ng dalawang ito?

May bago na namang nadagdag sa iyong kaalaman. Walang katulad ang pagbabasa upang mapagyaman ang kaalaman. Mas higit na nakalalamang ang nakaaalam. At sa pagbabasa ng tekstong ito hindi lang simpleng kaalaman ang iyong nakuha kundi mga makabuluhan at makahulugang aral.

Tayain natin ang iyong pag-unawa:

Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Upang masubok ang lalim ng iyong naunawaan sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:

1. Ano ang pagpapahalaga?

1a. Bakit kailangang taglayin ito ng tao?

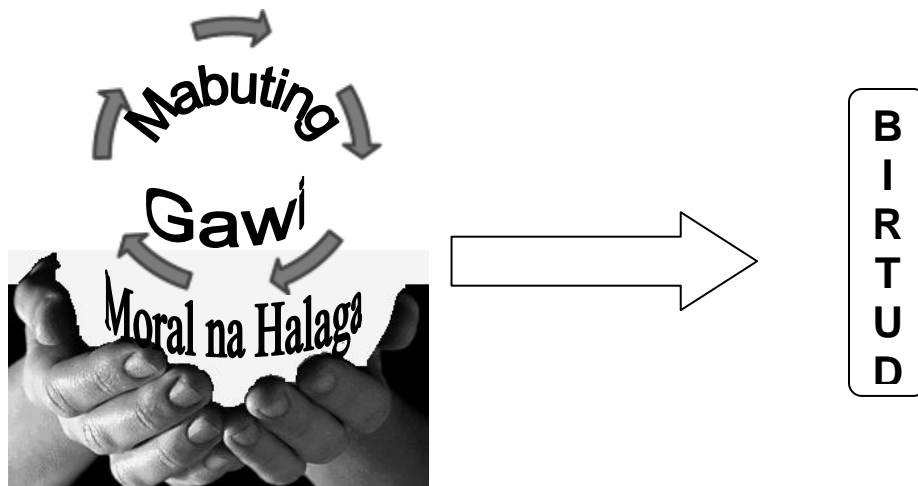
2. Ano ang birtud?

2a. Paano ito nalilinig sa tao?

3. Paano nagkakaugnay ang pagpapahalaga at birtud? Ipakita mo ito sa pamamagitan ng ilustrasyon.

Kaugnayan ng pagpapahalaga at birtud:

Ano ang konseptong naunawaan mo mula sa babasahin? Isulat ito sa iyong kuwaderno gamit ang *graphic organizer*

PAGSASABUHAY ANG MGA PAGKATUTO

Ngayon na ganap mo nang naunawaan ang pagpapahalaga at birtud, mahalagang suriin kung tugma ba ang iyong kinikilos o ginagawa upang maisabuhay ang birtud at tunay na mapahalagahan ang pagpapahalaga. Sa ganitong paraan masisimulan mo nang makagawian ang pagsasabuhay nito at patuloy na maging bahagi ito ng iyong pang-araw-araw na buhay.

Pagganap

“Values at Virtue Tsek”

Panuto:

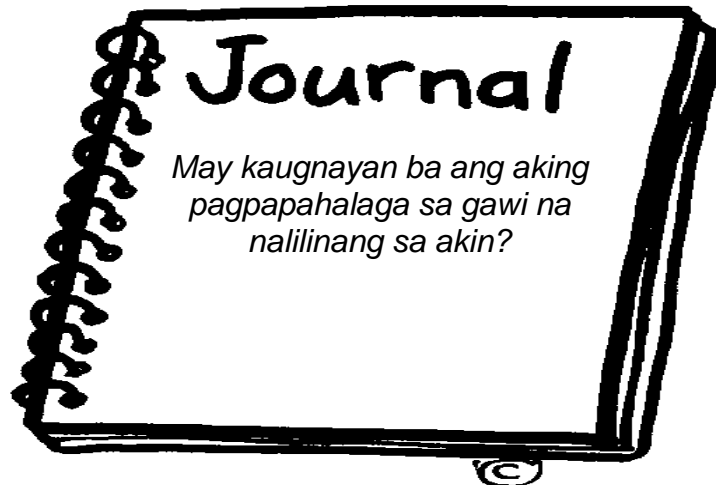
Gumawa ka ng listahan ng mga itinuturing mong mahalaga sa iyo. Sundan mo ang sumusunod na hakbang:

1. Itala ang lahat na kaya mong isulat na itinuturing mong mahalaga sa iyo.
2. Mula sa mga naitala, pumili ka ng sampu.
3. Mula sa sampu, pumili ka ng limang pinakamahalaga.
4. Tukuyin ang aspeto na nais mong bigyan ng pokus sa iyong itinala na mahalaga.
5. Tukuyin din ang gawain na ginagawa mo sa kasalukuyan na tumutugma sa iyong pinahahalagahan.
6. Itala ang natuklasan sa resulta ng gawain. Maaring sundan ang halimbawa sa ibaba bilang gabay.
- 7.

Pagpapahalaga	Aspekto ng Pagpapahalaga	Gawaing Kasalukuyang Ginagawa na Tugma sa Pagpapahalaga	Natuklasan
Halimbawa: Pamilya	Matiwasay na ugnayan sa pamilya	Wala. Hindi ko ginagampanan ang aking tungkulin sa bahay, kaya nag-aaway-away kaming magkakapatid.	Hindi nagtugma ang aking kilos at gawain araw-araw sa pagpapahalaga ko sa ugnayan sa aming pamilya.
Diyos	Malapit na pakikipag-ugnayan sa Diyos	Nagsisimba ako tuwing Linggo at nagdarasal bago matulog at pagkagising sa umaga.	Nagtugma ang aking kilos / gawi sa aking pagpapahalaga.

Pagninilay

Sumulat ka ng isang pagninilay tungkol sa natuklasan mo sa kaugnayan ng iyong pagpapahalaga at gawaing ginagawa mo araw-araw. Ilahad sa pagninilay ang ganito:

Kaibigan, ngayon ay handang-handa ka na sa pagsasabuhay ng iyong mga birtud at pagpapahalaga. Ang tanging kailangan na lamang ay ang iyong dedikasyon at paninindigan na patuloy na isabuhay ang mga ito. Marahil, iniisip mong hindi madali ang prosesong ito. Tama ka! Ngunit hindi ka dapat pigilan ng ganitong pag-iisip upang maisakatuparan mo ang iyong layunin.

Pagsasabuhay

Nais mo bang maging *tugma* ang pagpapahalaga sa iyong ginagawa at malinang ang iyong birtud? Narito ang paraan kung paano ito isasakatuparan. Sundan ang mga hakbang:

1. Tukuyin ang birtud na nais mong malinang o pagbabagong gagawin upang magtugma ito sa iyong pagpapahalaga.
2. Tukuyin din ang paraan o hakbang ng pagsasabuhay. Sa tapat ng bawat paraan ay maglagay ng pitong kolum na kakatawan sa pitong araw na mayroon sa isang linggo.

3. Lagyan ng tsek (✓) ang kolum kung naisagawa sa naturang araw ang pamamaraan na naitala at ekis (×) kung hindi. Gawin ito sa loob ng dalawang linggo. Sa ganitong paraan ay masusubaybayan kung tunay mong nailalapat ang pamamaraan upang maisabuhay ang virtue. Gamitin mong gabay ang halimbawa sa ibaba.

Virtue na Nais Malinang o Pagbabagong Gagawin upang Maging Tugma sa Pagpapahalaga	Paraan o Hakbang ng Pagsasabuhay	Araw						
		Lunes	Martes	Miyerkules	Huwebes	Biyernes	Sabado	Linggo
(Matiwasay na pagsasama ng pamilya) Pagiging responsable	a. Gagampanan ang gawaing nakatakda tulad ng paghugas ng pinggan.							
	b. Susundin ko agad ang nag-uutos nang hindi gumagawa ng anumang pagdadahilan.							
(Malapit na pakikipag-ugnayan sa Diyos) Madasalin, palasimba at paglingkod sa iba	a. Ipagpatuloy ang pagdarasal sa araw at gabi							
	b. Pagsimba sa araw ng Linggo o araw na itinakda ng aking relihiyon.							
	c. Tutulungan ko ang sinumang mangailangan ng aking tulong							

Maligayang bati! Hinahangaan kita dahil sa iyong pagiging matiyaga sa pagtatapos ng modyul na ito. Nawa'y paghandaan mo ang susunod na aralin tungo sa landas ng iyong pagiging mabuting tao!

Mga Kakailangang Kagamitan (websites, software, mga aklat, worksheet)

Mga Sanggunian:

- Brenan, Robert Edward.. *The Image of His Maker*. U.S.A. The Bruce Publishing Company. (1948)
- Dy, Manuel. *The Philosophy of Value, The Value of Philosophy*. (1994). Retrieved November 10, 2009 from http://crvp.org/book/Series03/III-7/chapter_i.htm.
- Esteban, Esther J. *Education in Values: What, Why and for Whom*. Manila. Sinag-tala Publishers. (1990).
- Isaacs, David. *Character Building*. Portland Oregon. Four Courts Press. (2001).
- Quito, Emerita S. *Fundamentals of Ethics*. Manila. De La Salle University Press. (1989).
- Madden, Russell. *Values and Virtues: Von Mises and Rand*. http://home.earthlink.net/rdmadden/webdocs?Values_and_Virtues.html, sinipi noong Dec. 30, 2011
- <http://www.catholiceducation.org/articles/religion/re0530.html> sinipi noong Enero 8, 2012
- <http://bestyears.com/blog?p=257>, sinipi noong Dec. 30, 2011
- <http://www.iep.utm.edu/virtue/>, sinipi noong Dec. 30, 2011
- <http://www.rosary-center.org/ll62n4.htm>, sinipi noong Enero 8, 2012

Mga Larawan:

- <http://gimmeamovement.blogspot.com/2009/10/no-tanztag.html>
- <http://youthviolence.edschool.virginia.edu/bullying/bullying-research.html>
- http://www.clipartguide.com/named_clipart_images/0511-1007-1912-4804_Boy_Doing_a_Good_Deed_Helping_an_Old_Woman_with_Her_Groceries_clipart_image.jpg
- <http://absarahmed.files.wordpress.com/2009/11/bullying.jpg>
- <http://1970samericancinemaatuwm.blogspot.com/>
- <http://school.discoveryeducation.com/clipart/clip/journal.html>
- http://www.picturesof.net/images_300/Vector_Illustration_Featuring_a_Man_Doing_Household_Chores_Vector_Clipart_Illustration_111021-152902-671001.jpg
- http://www.batch2006.com/imag_tabaco/06-10-18_6693.JPG
- http://sphotos.ak.fbcdn.net/hphotos-ak-snc4/hs293.snc4/40996_421850366470_552686470_5361907_1806615_n.jpg
- <http://schools.woboe.org:81/Math/PublishingImages/Math.jpg>
- http://www.heinemannclassroom.com/product/covers_lg/9780736811347.jpg
- <http://www.summerinfant.com/getmetafile/bb637bad-97fc-48ce-bcf9-f41822c014a6/Mother-s-Touch-Infant-Bath-Tub.aspx?height=600>
- <http://education.more4kids.info/UserFiles/Image/child-reading-sm.jpg>
- <http://spencerlearning.com/images/photos/teenager-reading-book-1.jpg>
- <http://worldsstrongestlibrarian.com/wp-content/uploads/2010/03/books.gif>

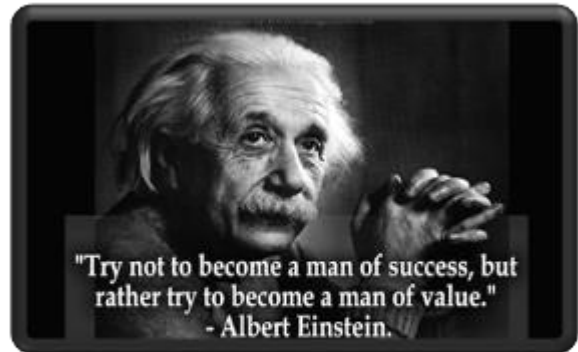
- <http://www.abbottdiabetescare.co.uk/resources/media/images/rebuild-2010/im-understanding.jpg>
- http://4.bp.blogspot.com/-lvq8vLkeRZ0/Trfx9dIpC7I/AAAAAAAAASqw/0BUN2AFIwwg/s1600/science_scientificmethod.gif
- <http://imageshack.us/photo/my-images/227/pearloystersd3.jpg/sr=1>
- http://michaelhyatt.com/wp-content/uploads/2010/05/iStock_000005734511Small.jpg
- <http://zeroidea.files.wordpress.com/2010/12/wisdom1.jpg?w=570>
- <http://oracleandtarotgoddess.files.wordpress.com/2011/04/compassion-quotes-word-cloud.jpg>
- <http://scm-l3.technorati.com/09/10/13/129/Gift-giving.jpg>
- http://thumbs.dreamstime.com/thumblarge_478/1266030519s9ol2M.jpg
- <http://www.motifake.com/image/demotivational-poster/1012/fortitude-happy-dream-crap-missile-rerun-demotivational-poster-1291686038.jpg>
- <http://mylittlegolfers.com/wp-content/uploads/2011/08/CoreValues4.jpg>
- http://www.abs-cbnglobal.com/Portals/2/images/itoangpinoy/EU/KP_Pagmamano.jpg
- <http://www.vectorstock.com/i/composite/31,12/213112/man-climbing-mountain-vector.jpg>
- <http://2.bp.blogspot.com/-jcGch6V7H3k/TapQ9EUp-CI/AAAAAAAAAOo/n2JsIIosnal/s1600/girl-praying.gif>
- <http://aphs.worldnomads.com/safetyhub/12392/pickpocket.jpg>
- http://www.picturesof.net/images_300/A_Little_Girl_Helping_Fold_Laundry_Royalty_Free_Clipart_Picture_090622-006359-746042.jpg
- <http://anganinag.journ.ph/files/2011/10/plant.jpg>

Modyul 10: HIRARKIYA NG PAGPAPAHALAGA

Ano ang Inaasahang Maipamamalas Mo?

Ano-ano ba ang tinuturing mong mahalaga sa iyo? Bakit mo pinahahalagahan ang mga ito? Tama ba ang iyong mga pinahahalagahan at ang pagpapahalagang iniuukol dito? Ilan lamang ito sa mga mahahalagang katanungang pupukaw sa iyong kamalayan upang mapag-ukulan mo ng pansin ang bahaging ito ng iyong pagkatao. Mahalagang may kamalayan ka tungkol dito. Hindi sapat na nabubuhay lang tayo sa mundong ito. Kailangang malinaw din sa atin kung para saan ang buhay nating ito. Bilang isang nagdadalaga o nagbibinata, mahalagang nabubuhay ka nang makahulugan at makabuluhan.

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan at pag-unawa:

- Natutukoy ang iba't ibang antas ng pagpapahalaga at ang mga halimbawa nito
- Nakagagawa ng hagdan ng pagpapahalaga batay sa Hirarkiya ng Pagpapahalaga ni Max Scheler
- Naipaliliwanag na ang pinili nating uri ng pagpapahalaga mula sa hirarkiya ng mga pagpapahalaga ay gabay sa makatotohanang pag-unlad ng ating pagkatao
- Nailalapat sa pang-araw-araw na buhay ang mga tiyak na hakbang upang mapataas ang antas ng mga pagpapahalaga tungo sa makatotohanang pag-unlad ng pagkatao

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- May ekasaktong tala ng mga pagpapahalagang pinili at isinabuhay
- May pag-aantas ng pagpapahalagang piniling isabuhay
- May mga palatandaan na nagpapakita ng pag-unlad sa pagsasabuhay ng mataas na antas ng pagpapahalaga
- May kalakip na mga paliwanag at patunay ng pagsasabuhay
- Patuloy na naitala ang pagsasabuhay sa loob ng 2 linggo

Sa pagsisimula ng araling ito subukin mo ang iyong sariling sagutin ang Paunang Pagtataya. Magiging gabay mo ito sa pagtuklas ng mga bagay na kailangan mong matutuhan.

Paunang Pagtataya

Panuto: Piliin ang titik ng pinakaangkop na sagot. Sagutan sa kuwaderno.

1. Ang _____ ay tumutukoy sa pagbibigay-halaga sa mga bagay na tumutugon sa pangunahing pangangailangan ng tao at sa mga bagay na maituturing lamang ng rangya o luho.
 - a. pambuhay na halaga
 - b. pandamdang na mga halaga
 - c. ispiritwal na halaga
 - d. banal na halaga
2. Ang pagpapaunlad ng kaalaman/karunungan na siyang gawai ng ating isip ay makakamit sa pamamagitan ng paghubog ng _____.
 - a. Intelektwal na birtud
 - b. Moral na birtud
 - c. Ispiritwal na birtud
 - d. Sosyal na birtud
3. Ang mga sumusunod ay mga uri ng ispiritwal na halaga ayon kay Max Scheler, *maliban* sa:
 - a. Pagpapahalaga sa katarungan
 - b. Pagpapahalagang pangkagandahan
 - c. Pagpapahalaga sa ganap na pagkilala sa katotohanan
 - d. Pagpapahalaga sa katiwasayan ng damdamin at isipan
4. Ang pera ay nakapagbibigay ng saya sa tao ngunit maraming tao na maraming pera ngunit naghahanap pa rin ng ibang bagay na mas makapagpapasaya sa kanila. Sa paglipas ng panahon mahihinuha nila na ang pagkakaroon ng buong pamilya at mga tapat na kaibigan pala ang tunay na makapagpapasaya sa kanya. Ang halimbawang ito ay patunay sa anong katangian ng mataas na antas ng halaga?
 - a. Habang tumatagal ang halaga, mas tumataas ang antas nito
 - b. Mataas ang antas ng halaga kung ito ay lumilikha ng iba pang mga halaga
 - c. Mas malalim ang kasiyahan na nadama sa pagkamit ng halaga, mas mataas ang antas nito
 - d. Mas mahirap mabawasan ang kalidad ng halaga kahit pa dumarami ang nagtataglay nito, mas mataas ang antas nito
5. Tinawag na “ordo amoris” o order of the heart ang Hirarkiya ng Halaga dahil:
 - a. Ang puso ng tao ang unang dapat na pairalin sa pamimili ng pahahalagahan at hindi kailanman ang isip
 - b. Ang puso ng tao ay kayang magbigay ng kanyang sariling katwiran na maaaring hindi mauunawaan ng isip.
 - c. Ang puso ng tao ang may kakayahang magpapahalaga sa mga bagay na tunay na makabuluhan samantalang ang isip ay nagpapahalaga lamang sa mga bagay na panandalian.
 - d. Lahat ng nabanggit

6. Si Renato ay hindi nakapagtapos ng pag-aaral dahil sa maagang pag-aasawa. Dahil sa ganitong kalagayan labis ang suporta na kanyang natatanggap mula sa kanyang mga magulang na naninirahan na sa ibang bansa. Dahil dito naniniwala siya na hindi na niya kailangan magtrabaho. Wala siyang ginagawa kundi ang lumabas kasama ang kanyang mga kaibigan, uminom at magsugal. Nasa anong antas ang halaga ni Renato.
a. Pambuhay na halaga	c. ispiritwal na halaga
b. Pandamdang na halaga	d. banal na halaga
7. Sa kabila ng tagumpay na tinatamasa ni Henry, pinili niyang ilaan ang kanyang panahon para sa pagtulong sa mga batang lansangan. Ipinagkatiwala niya ang kanyang negosyo sa mga taong kanyang pinagkatiwalaan at ibinabahagi niya ang kanyang yaman sa mga batang kanyang tinutulungan. Nakahanda siyang laging tumugon sa kagustuhan ng Diyos na maglingkod sa kapwa na walang hinihintay na ano mang kapalit. Nasa anong antas ang halaga ni Henry?
a. Pambuhay na halaga	c. ispiritwal na halaga
b. Pandamdang na halaga	d. banal na halaga
8. Ito ay halagang may kinalaman sa mabuting kalagayan ng buhay. Pinahahalagahan ito upang masiguro niya ang kanyang kaayusan at mabuting kalagayan.
a. Pambuhay na halaga	c. ispiritwal na halaga
b. Pandamdang na halaga	d. banal na halaga
9. Ang mga sumusunod ay katangian ng mataas na antas ng halaga maliban sa:
- Mataas ang antas ng halaga kung tumatagal at hindi nababago ng panahon
 - Mataas ang antas ng halaga kung ito ay nagiging batayan ng iba pang halaga
 - Mataas ang antas ng halaga kung ito ay nakabatay sa organismong nakararamdam nito.
 - Kahit dumadami pa ang nagtataglay ng halaga mahirap pa ring mabawasan ang kalidad nito
10. Walang ibang hinangad si Charmaine kundi ang makamit ang kakuntentuhan sa buhay. Sa panahon na labis na ang kanyang pagkapagod sa trabaho, naglalaan siya ng panahon upang magbakasyon upang makapagpahinga. Lagi niyang binabantayan ang kanyang pagkain na kinakain upang masiguro na napananatili niyang malusog ang kanyang pangangatawan. Nasa anong anta sang halaga ni Charmaine?
a. Pambuhay na halaga	c. ispiritwal na halaga
b. Pandamdang na halaga	d. banal na halaga

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

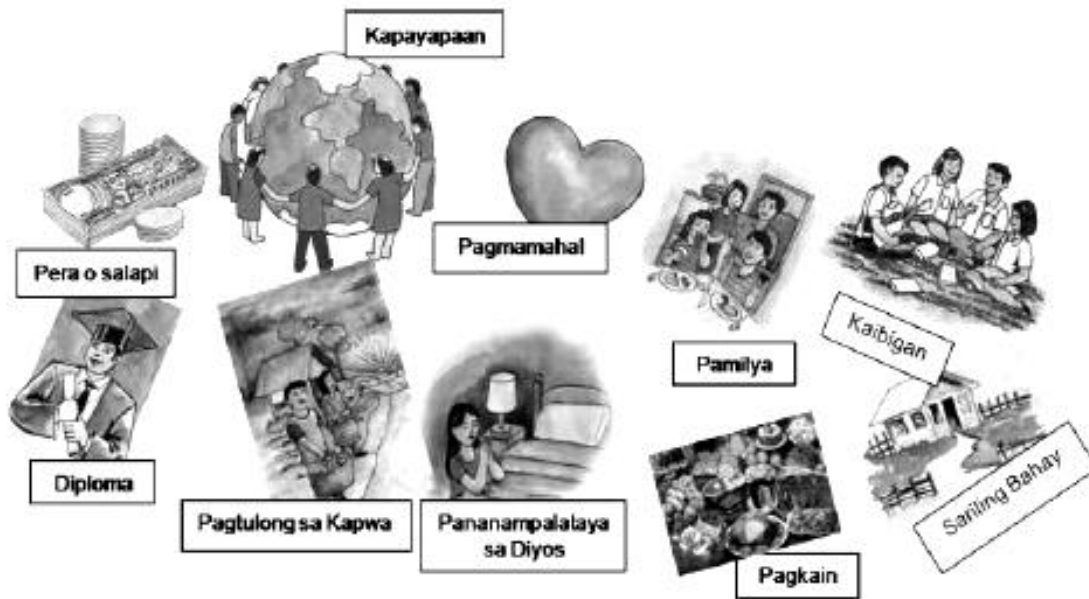
Panuto: Makikita mo sa mga sumusunod na larawan ang ilang bagay na mahalaga sa tao. Ayusin mo ang mga larawan ayon sa antas ng pagpapahalaga mo dito. Simulan sa mababang halaga hanggang sa pinakamahalaga. Isulat ang iyong

paliwanag kung bakit ganito ang paraan ng pagsasaayos mo ng mga larawan. Ano ang naging batayan mo sa pagpili ng larawan mula sa hindi gaanong mahalaga hanggang sa pinakamahalaga? Ilagay mo sa bilang sampo ang bagay na para sa iyo pinakamababa ang pagpapahalaga mo, pataas hanggang sa bilang isa ang pinakamahalaga. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

Mga Bagay

Batayan ng Pagraranggo

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

Bakit kaya hindi pantay-pantay ang pagbibigay natin ng pagpapahalaga sa mga bagay? May itinuturing tayong mahalaga, mas mahalaga at pinakamahalaga. Muli mong susubukan ang pagkilala nito sa susunod pang gawain.

PAGLINANG NG MGA KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

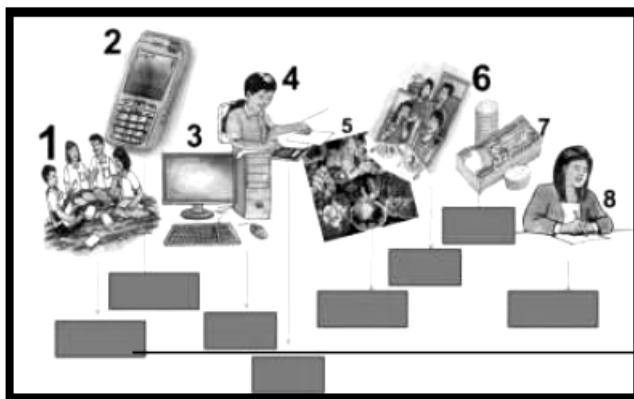
Bakit nga ba hindi pantay-pantay ang mga bagay? Bakit may itinuturing tayong mahalaga, mas mahalaga at pinakamahalaga? Paano ba natin nasasabing mas mahalaga ang isang bagay kaysa sa isa? Ano ba ang ating pinagbabatayan upang masabi ito? Sa bahaging ito, hahanapan mo ng kasagutan ang mga tanong na ito sa pamamagitan ng pagsusuri ng iyong pinahahalagahan.

“Pagsusuri ng Aking Pinahahalagahan”

Panuto:

1. Tukuyin mo ang iyong mga pinahahalagahan sa iyong buhay. Isulat mo ito sa isang *bond paper*. Kailangan mong sumailalim sa pagsusuri ng iyong sarili upang matukoy ang lahat ng mga ito. (Hal: pamilya kaibigan, at iba pa)
2. Kailangan mong umisip ng mga simbolong kakatawan sa mga ito. Maaari mong iguhit ang mga ito o kaya naman ay gumupit na lamang ng mga larawan sa mga lumang magasin.
3. Idikit mo ang mga larawang ito sa isang malinis na *bond paper* na nakaayos mula sa hindi gaanong mahalaga hanggang sa pinakamahalaga. Sa kaliwang bahagi ng papel magsisimula ng pagdidikit ng larawan patungo sa kanan.
4. Sa baba ng mga ito ay magsulat ka nang maikli at malinaw na paliwanag kung bakit mo pinahahalagahan ang mga ito. Ipalawanag kung paano nagpasiya sa pagrarrango nito.

Narito ang halimbawa ng magiging larawan pagkatapos ng paggawa mo ng gawaing ito.

Halimbawa:

Natatakot ako na maimpluwensiyahan nila ako na gumawa ng masama, kaya hindi ako masyadong nakikipagbarkada.

Nasubok ba ang iyong pagkamalikhain? Nakatutuwa hindi ba? Upang mahinuha mo ang mas malalim na kahulugan ng gawain ay sagutin mo ang mga sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno.

- a. Kung papipiliin ka lamang ng apat sa iyong inilistang mga pinahahalagahan, ano-ano ang ititira mo? Ipaliwanag.
- b. Mula sa apat na ito, suriin ang antas ng pagpapahalaga mo sa mga ito sa pamamagitan ng pagpapaliwanag kung bakit mas mahalaga ang ikatlo kaysa sa ikaapat na pagpapahalaga. Bakit mas mahalaga ang ikalawa kaysa sa ikatlo at bakit mas mahalaga ang una kaysa sa ikalawang pagpapahalaga?
- c. Sa palagay mo, tama ba ang iyong pagpapahalaga sa mga ito? Pangatuwiran.
- d. Bakit mahalagang matutuhan ng tao ang mamili ng tamang pahahalagahan?

Siguradong may bago ka na namang natuklasan tungkol sa iyong sarili mula sa gawaing ito. Ang pagbibigay mo ng pagpapahalaga sa isang bagay ay nakaaapekto sa iyong kilos araw-araw at sa iyong pagkatao sa kabuuan. Marapat lamang na bigyan ito ng kaukulang pansin. Ipagpatuloy mong tuklasin ang mga mahahalagang kaalaman

PAGPAPALALIM

ANG MGA HIRARKIYA NG PAGPAPAHALAGA

no-ano ba ang mahalaga sa isang kabataang katulad mo? Marahil, iba-iba ang sagot mo sa tanong na ito. Maaaring *pagkain*, *hangin*, *buhay*, *pag-aaral*, *magulang* o *kaibigan* at marami pang ibang bagay na para sa sarili mong pananaw ay mahalaga. Hindi marahil tayo makatatagpo ng dalawang taong may magkatulad na mga pinahahalagahan, o maaaring mayroon ngunit ang paraan at antas ng pagpapahalaga sa mga ito ay nanatiling magkaiba.

Tama ba ang iyong mga pinahahalagahan? Isa pang tanong na magdadala sa iyo sa malalim na pag-iisip: tama nga bang mas bigyan ng halaga ang pera kaysa sa pamilya? ang sarili kaysa sa kapwa? ang kapwa kaysa sa Diyos? Sa pagsagot sa ganitong mga tanong, mahalaga na maunawaan mo kung paano husgahan kung mababa o mataas ang isang *pagpapahalaga*.

Bago lubos na maunawaan ang hirarkiya ng *pagpapahalaga*, kailangan munang maunawaan kung ano ang mga pamantayan sa pagpapasiya sa antas nito. Sumulat si Max Scheler ng Limang Katangian ng Mataas na *Pagpapahalaga* (mula sa tesis ni Tong-Keun Min na “*A Study on the Hierarchy of Values*”).

Una, Mas tumatagal ang mas mataas na pagpapahalaga kung ihahambing sa mababang mga pagpapahalaga. Halimbawa, Ang paggastos ng pera upang ibili ng aklat ay mas mataas kaysa sa ipambili ito ng pagkain. Mas tumatagal ang kaalaman na makukuha sa aklat kaysa sa kasiyahan ng pisikal na katawan dahil sa pagkain. Ang pagpapahalaga ay nasa mataas na antas kung hindi ito kailanman mababago ng panahon (*timelessness or ability to endure*).

Ikalawa, mas mahirap mabawasan ang kalidad ng pagpapahalaga. Kahit pa dumarami ang nagtataglay nito, mas mataas ang antas nito. Halimbawa, ang pagpapahalaga ng materyal na bagay ay lumiliit habang nahahati ito, ngunit ang pagpapahalaga sa karunungan ay hindi nababawasan kahit pa mahati ito o ipamahagi sa napakaraming tao. Ang pagpapahalaga ay nasa mataas na antas kung sa kabila ng pagpasalin-salin nito sa napakaraming henerasyon, napananatili ang kalidad nito (*indivisibility*).

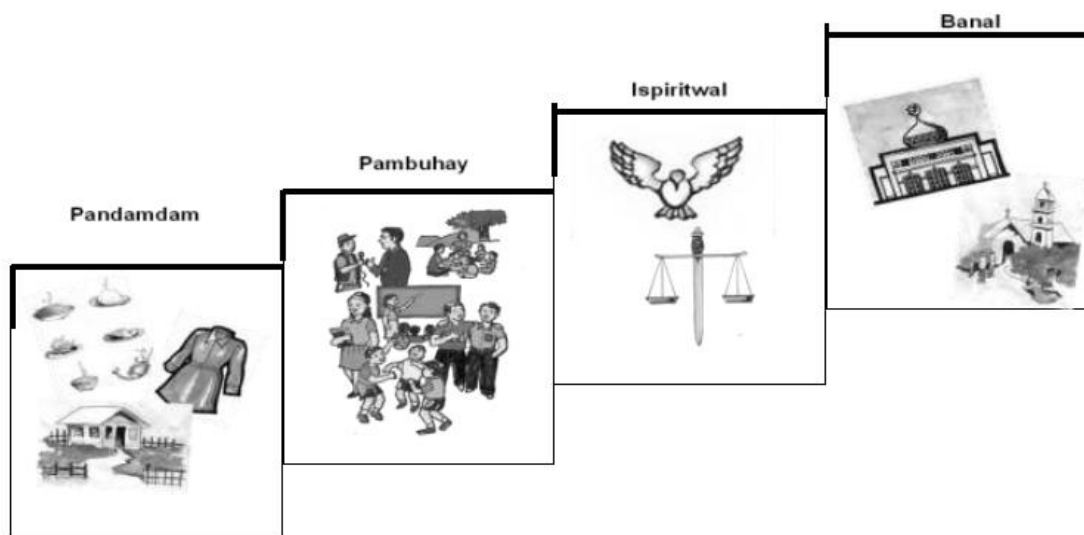
Ikatlo, mataas ang antas ng pagpapahalaga kung ito ay lumilikha ng iba pang mga pagpapahalaga. Ito ay nagiging batayan ng iba pang mga pagpapahalaga. Halimbawa, ang isang tao na nagtatrabaho sa ibang bansa na tinitii ang lungkot, pangungulila at labis na pagod upang kumita nang sapat na salapi; ginagawa niya ito upang mapagtapos sa pag-aaral ang kaniyang anak. Para sa kaniya, mas mataas na pagpapahalaga ang mapagtapos ang kaniyang anak sa pag-aaral kaysa sa kaniyang pagsasakripisyo at pagod.

Ikaapat, may likas na kaugnayan ang antas ng pagpapahalaga at ang lalim ng kasiyahanang nadarama sa pagkamit nito. Sa madaling salita, mas malalim ang kasiyahan na nadama sa pagkamit ng pagpapahalaga, mas mataas ang antas nito. Halimbawa, mas malalim ang kasiyahan ng pagsali sa isang *prayer meeting* kaysa sa paglalaro ng *basketball* (*depth of satisfaction*).

Ikalima, ang isang pagpapahalaga ay nasa mataas na antas kung hindi ito nakabatay sa organismonag nakararamdam nito. Halimbawa, Si Roselle Ambubuyog ang kauna-unahang bulag na mag-aaral ng Ateneo University na nakakuha ng pinakamataas na karangalan bilang *Summa Cum Laude* sa kursong *BS Mathematics*. Hindi naging hadlang ang kaniyang kapansanan upang siya ay makatapos ng pag-aaral. Ang kaniyang pagnanais na magtagumpay sa kaniyang larangan ay higit na mataas kaysa sa kaniyang pisikal na kapansanan.

Mula sa mga nabanggit na mga prinsipyo, nabuo ni Scheler ang Hirarkiya ng *Pagpapahalaga*. Tinawag niya ito na “*ordo amoris*” o *order of the heart*. Sinasabi niyang ang ganitong hirarkiya ng *pagpapahalaga* ay hindi ganap na mauunawaan lamang ng isip. Naniniwala siyang ang “puso” ng tao ay kayang magbigay ng kanyang sariling katuwiran na maaaring hindi mauunawaan ng isip.

Ang Hirarkiya ng Pagpapahalaga ayon kay Max Scheler (Dy, M. Jr., 1994)

1. **Pandamdang na mga Pagpapahalaga** (*Sensory Values*). Itinuturing na nasa pinakamababang antas ng *pagpapahalaga*, tumutukoy ito sa mga *pagpapahalagang* nagdudulot ng kasiyahan sa pandamdang ng tao. Kasama dito ang pagbibigay-halaga sa mga bagay na tumutugon sa pangunahing pangangailangan ng tao tulad ng pagkain, tubig, damit, tirahan at iba pang teknikal na mga pagpapahalaga. Kasama rin sa mga pagpapahalagang ito yaong mga bagay na maituturing lamang na rangya o luho ng isang tao, katulad ng mamahaling alahas, magarang sasakyan o mamahaling mga bag at sapatos na labis na hinahangad ng ilang mga tao.
2. **Pambuhay na Pagpapahalaga** (*Vital Values*). Ito ay mga pagpapahalagang may kinalaman sa mabuting kalagayan ng buhay (*well-being*). Halimbawa, mahalaga sa tao ang makapagpahinga kung siya ay pagod dahil ito ang makapagpapabuti sa kaniyang pakiramdam. Ang kumain ng masustansiyang pagkain upang matiyak na siya ay malusog at hindi magkakasakit. Mahalaga sa atin na may makausap na taong mahalaga sa atin upang mabawasan ang ating kalungkutan. Ang lahat ng nabanggit ay mga bagay na pinahalalagahan ng tao upang masiguro niya ang kanyang kaayusan at mabuting kalagayan.
3. **Mga Ispiritwal na Pagpapahalaga** (*Spiritual Values*). Maituturing na mas mataas ang pagpapahalaga nito kaysa sa dalawang unang nabanggit. Ang pagpapahalagang ito ay tumutukoy sa mga *pagpapahalagang* para sa kabutihan, hindi ng sarili kundi ng mas nakararami. May tatlong uri ang *pagpapahalagang* ito ayon sa aklat na *Problems of a Sociology of Knowledge* na isinulat ni *Max Scheler*:
 - a. Mga pagpapahalagang pangkagandahan (aesthetic values)
 - b. Pagpapahalaga sa katarungan (value of justice)
 - c. Pagpapahalaga sa ganap na pagkilala sa katotohanan (value of full cognition of truth)

4. **Banal na Pagpapahalaga** (*Holy Values*). Ito ang pinakamataas sa lahat ng antas ng mga pagpapahalaga. Tumutukoy ito sa mga pagpapahalagang kailangan sa pagkamit ng tao ng kaniyang kaganapan upang maging handa sa pagharap sa Diyos. Ang pagkilos tungo sa *kabanalan* ang katuparan ng kaganapan hindi lamang ng materyal na kalikasan ng tao kundi maging ng kaniyang ispiritwal na kalikasan.

Ayon kay Scheler, ang moral na kilos ay nagaganap kung ang isang tao ay pumipili ng isang pagpapahalaga kapalit ng iba pang mga pagpapahalaga. Ang paghuhusga sa pagiging mabuti o masama ng kilos ng tao ay nakasalalay sa pagpili ng pahahalagahan. Sa mga gawaing maituturing ng sariling konsensya bilang mabuti, nakikita na mas pinipili ang mataas na pagpapahalaga kaysa sa mababang pagpapahalaga o positibong pagpapahalaga kaysa negatibong pagpapahalaga. Sa kabilang banda, maituturing na masama ang isang gawain kung mas piniling gawin ang mas mababa kaysa sa mataas na pagpapahalaga o negatibong pagpapahalaga kaysa sa positibong pagpapahalaga. Maaaring gamiting halimbawa ang paninigarilyo lalo na sa isang kabataang katulad mo. Ito ay maaaring nagdudulot ng kasiyahan sa pakiramdam at pagtanggap mula sa iba pang mga kabataan.

Ngunit maituturing bang mas mataas na pagpapahalaga ang kasiya-siyang pakiramdam at pagtanggap kaysa sa pagpapahalaga sa sariling katawan na itinuturing na templo ng Diyos? Masama ang pandaraya sa pagsusulit (*cheating*) dahil pinili ang negatibong pagpapahalaga kaysa sa positibong pagpapahalagang katapatan. Sa kabilang dako, may mga taong ibinubuwis ang sariling buhay dahil sa paglilingkod sa kaniyang kapwa na nangangailangan. Halimbawa nito ang taong sumagip sa buhay ng isang tao katulad ng batang si Rhona Mahilum na noon ay pitong taong gulang na sinagip ang mga kapatid sa nasusunog nilang bahay. Kahit nailagay ang sarili sa panganib ay nananatili pa ring mabuti ang kaniyang gawain dahil mas mataas ang pagpapahalaga sa pagtulong sa kapwa kaysa sa sarili.

Ang pananaig ng paggawa ng mabuti, na nangangahulugan ng pagpili ng mas mataas na mga pagpapahalaga, laban sa masama, ang nakapagpapataas sa pagkatao ng tao. Ayon kay Manuel Dy, hindi dapat kalimutan ang pagiging obhektibo ng pagpapahalaga. Maaaring hindi magtagumpay ang isang tao sa pagtugon sa isang pagpapahalaga; ngunit hindi nito mababago ang pagpapahalaga lalo na yaong nasa mas mataas na antas. Ngunit sa ganitong mga pagkakataon, hindi nasisira ang pagpapahalaga kundi ang taong hindi tumugon dito. Katulad na lamang ng halimbawa ng kahalagahan ng kalusugan. Hindi man ito pahalagahan ng isang kabataang patuloy na naninigarilyo, hindi niya masisira ang kahalagahan ng kalusugan kundi ang buhay niya ang kanyang sinisira dahil sa kanyang paninigarilyo.

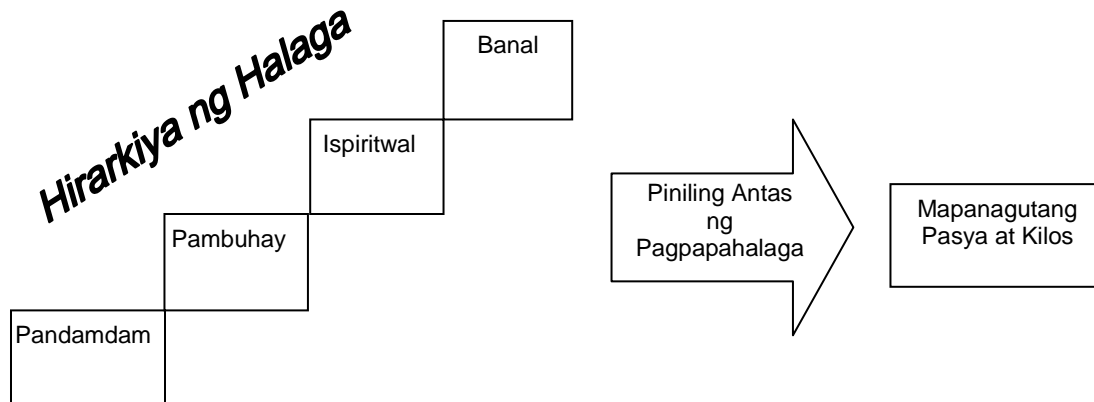
Sa pagbuo ng pagkatao ng tao at sa pagkamit ng mas mataas na mga pagpapahalaga, mahalagang malinaw sa iyo na nakasalalay ito sa pagkakaroon ng sapat na kaalaman at kahandaan na pumili ng tama at batay sa mga moral na prinsipyo. Ikaw, nakahanda ka na ba?

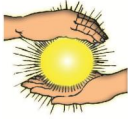
Tayain natin ang iyong pag-unawa:

Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Upang masubok ang lalim ng iyong naunawaan sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:

1. Sa ano-anong antas nabibilang ang iyong mga pinahahalagahan?
2. Saan nakasalalay ang pagbuo ng pagkatao ng tao at pagkamit ng mataas na mga pagpapahalaga? Ipaliwanag.
3. Bakit mahalagang ibatay ang isasagawang pamimili ng pahahalagahan sa Hirarkiya ng Pagpapahalaga?
4. Paano mo masasabing ang isang pagpapahalaga ay mataas kaysa sa isa pang pagpapahalaga?
5. Sa gagawing kilos ng tao, bakit kailangang piliin ang pagpapahalaga na nasa mas mataas na antas kaysa sa pagpapahalaga na nasa mababang antas?

Ano ang konseptong naunawaan mo mula sa babasahin? Isulat ito sa iyong kuwaderno gamit ang *graphic organizer*.

ISABUHAY ANG MGA PAGKATUTO

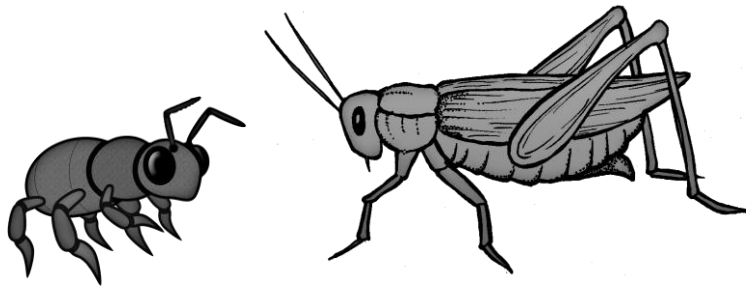
Naipaliwanag sa iyo mula sa babasahin ang kahalagahan ng pagpili sa mas mataas na antas ng pagpapahalaga. Kung gagawin mo ito masisiguro mong pinipili at ginagawa mo ang mabuti. Ngayong may sapat ka nang pag-unawa sa hirarkiya ng pagpapahalaga, handa ka nang isabuhay ang prinsipyong ito sa pang-araw-araw mong buhay.

Pagganap

Bago mo gawin ang gawain sa bahaging ito, naalala mo pa ba ang kilalang kuwento ng langgam at tipaklong? Muli mong balikan ang usapan ng dalawa at suriin ang antas ng kanilang pagpapahalaga.

Pagpapahalaga ko: Mababa o mataas, negatibo o positibo?

Si Langgam at Si Tipaklong

Maganda ang panahon. Mainit ang sikat ng araw. Maaga pa lamang ay gising na si Langgam. Nagluto siya at kumain. Pagkatapos lumakad na siya. Gaya nang dati, naghanap siya ng pagkain. Isang butil ng bigas ang nakita niya. Pinasan niya ito at dinala sa kanyang bahay. Nakita siya ni Tipaklong.

Magandang umaga, kaibigang Langgam, bati ni Tipaklong, kay bigat ng iyong dala. Bakit ba wala ka nang ginawa kundi maghanap at mag-ipon ng pagkain?

Oo nga. Nag-iipon ako ng pagkain habang maganda ang panahon, sagot ni Langgam.

Tumulad ka sa akin, kaibigang Langgam, wika ni Tipaklong. Habang maganda ang panahon tayo ay magsaya. Halika! Tayo ay lumukso, tayo ay kumanta.

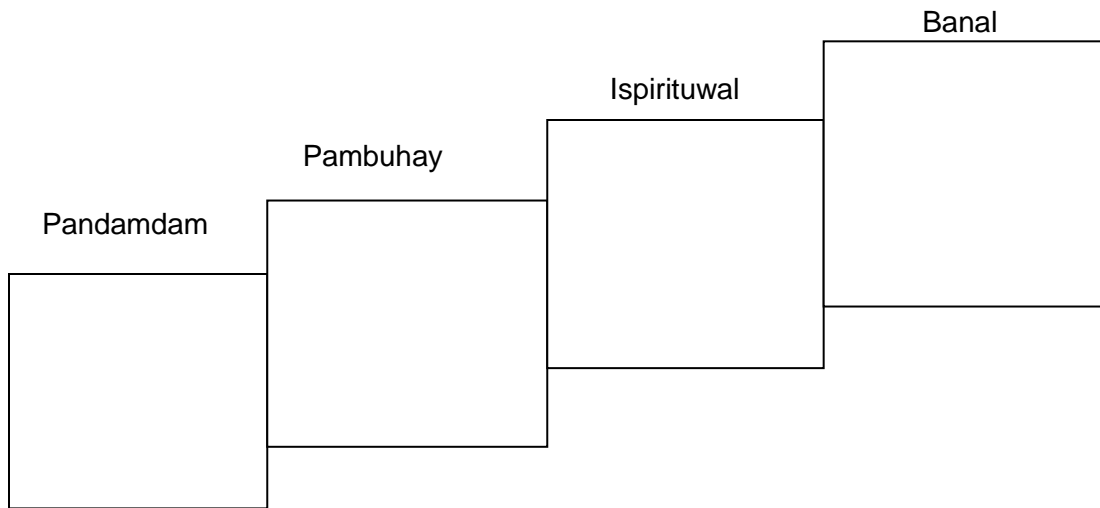
Ikaw na lang, kaibigang Tipaklong, sagot ni Langgam. Gaya ng sinabi ko sa iyo, habang maganda ang panahon, ako ay maghahanap ng pagkain. Ito'y aking iipunin para ako ay may makain kapag sumama ang panahon.

Lumipas pa ang maraming araw. Dumating ang tag-ulan. Ulan sa umaga, ulan sa hapon at sa gabi ay umuulan pa rin. At dumating ang panahong kumidlat, kumukulog at lumalakas ang hangin kasabay ang pagbuhos ng malakas na ulan. Ginaw na ginaw at gutom na gutom ang kawawang Tipaklong.

1. Anong pagpapahalaga ang taglay ni langgam? Ni tipaklong?
2. Kaninong pagpapahalaga ang nasa mataas na antas? Patunayan.

Ngayon ikaw naman. Sa iyong mga pagpapahalagang binanggit sa Paglinang ng mga Kaalaman, Kakayahan at Pag-unawa sa unahang bahagi ng modyul na ito, gawin sa iyong kuwaderno ang mga sumusunod:

1. Tukuyin mo ang iyong pagpapahalagang nabibilang sa mababang antas. Isulat ito sa unang hanay at ang nabibilang sa mataas na antas sa ikalawang hanay.
2. Gumawa ka ng sarili mong hagdan ng pagpapahalaga batay sa hirarkiya ng pagpapahalaga ni Max Scheler. Mula sa mga nakatalang pagpapahalaga sa itaas tukuyin mo kung saang antas nabibilang ang mga ito. Isulat ang mga ito sa hagdan ng pagpapahalaga gamit ang pormat sa ibaba:

Antas na maraming taglay na pagpapahalaga:	Sinasabi nito tungkol sa aking pagpapahalaga:
Antas na kaunti ang taglay na pagpapahalaga:	
Paano ko masasabing nasa mataas na antas ang aking pagpapahalaga:	Gagawin upang mapataas ang antas ng pagpapahalaga:

Pagninilay

Sa iyong journal isulat ang iyong pagninilay sa tanong na:

1. Aling antas sa iyong hagdan ng pagpapahalaga ang marami kang pagpapahalagang natukoy? Alin ang may kaunti?
2. Ano ang sinasabi nito tungkol sa iyong mga pagpapahalaga?

3. Paano mo masasabing nasa mataas na antas ang iyong mga pagpapahalaga?
4. Ano ang gagawin mo upang mapataas ang antas ng iyong pagpapahalaga?

Bagama't iba iba ang antas ng pagpapahalaga ng tao, mahalagang hamon sa atin lalo na sa iyo ang pagsasabuhay ng mas mataas na antas ng pagpapahalaga sa isang situwasyon. Magagawa mo ito sa pamamagitan ng pagpili na gawin ang mas mataas na antas ng pagpapahalaga kaysa sa mababang antas. Kapag nagawa mo ito masisiguro mong ginagawa mo ang tama at pinipili mong gawin ang mabuti.

Pagsasabuhay

Gabayan mo ang iyong sarili sa pagpili sa mas mataas na antas ng pagpapahalaga sa pamamagitan ng pagtatala ng pagpili mo sa dalawang pagpapahalaga. Gagawin mo ito araw-araw sa loob ng dalawang linggo. Layon nitong sanayin ka na maging mapagbantay sa pagpili ng mas mataas na pagpapahalaga. Gamiting gabay ang halimbawa sa ibaba:

Sarili Ko, Gabay Ko

Petsa/Araw	Piniling Pagpapahalaga	Pinagpiliang Pagpapahalaga	Antas		Naging Damdamin
			Mababa	Mataas	
Lunes	Bantayan ang kapatid dahil may pinuntahan ang nanay ko	Makipaglaro sa barkada		✓	Nasiyahan sapagkat <i>nagbonding</i> kami ng kapatid ko naramdaman kong naging <i>close</i> kami sa isa't isa.
	Nag-aral ng leksyon	Manood ng paboritong teleserye		✓	Mas naunawaan ko ang aming leksyon kaya't handa ako sa pagsusulit na maaaring ibigay ng aming guro.

Muli binabati kita sa matagumpay mong pagtatapos sa araling ito.
Hangad kong higit na naunawaan mo ngayon ang kahalagahan na piliin mo ang pagpapahalaga na nasa mas mataas na antas. Patuloy mo itong gawin upang mas maging makabuluhan ang iyong pagkatao.

Mga Kakailangang Kagamitan (websites, software, mga aklat, worksheet)

Sipi ng kuwento ni langgam at tipaklong

Mga Sanggunian:

Dy, Manuel Jr. B. *The Philosophy of Value, The Value of Philosophy*. Retrieved November 10, 2009 from http://crvp.org/book/Series03/III-7/chapter_i.htm. (1994)

Esteban, Esther J. *Education in Values: What, Why and for Whom*. Manila. Sinag-tala Publishers. (1990).

Scheler, Max. Translated by Frings, Manfred S. Routledge & Kegan Paul Ltd. London. *Problems of a Sociology of Knowledge*. (1980) Retrieved November 4, 2009 from

<http://books.google.com/books?id=AdgOAAAAQAAJ&pg=PA14&dq=hierarchy+of+values+scheler#v=onepage&q=hierarchy%20of%20values%20scheler&f=false>

Tong Keun-Min. A Study on the Hierarchy of Values. Retrieved November 5, 2009 from <http://www.bu.edu/wcp/Papers/Valu/ValuMin.htm>

Kawanihan ng Edukasyong Sekundarya. Kagawaran ng Edukasyon. 2010. Gabay sa Pagtuturo sa EP para sa 2010 Kurikulum ng Edukasyon Sekundarya (SEC) Pasig City: Awtor

<http://kapitbisig.com/philippines/tagalog-version-of-fables-mga-pabula-si-langgam-at-si-tipaklong-pabula-fable.590> retrieved January 23, 2012

Mga Larawan:

http://t2.ftcdn.net/jpg/00/14/75/37/400_F_14753715_MFUPDxYgXF5A5h9pe9yppyLjm7a7iCku.jpg, retrieved January 27, 2012

<http://3.bp.blogspot.com/-EfO2zI7F4Gg/TtuFGw5sUEI/AAAAAAAAADp4/mrpFE8vHHx8/s1600/ant-n-grasshopper.png> retrieved January 27, 2012

http://lh4.ggpht.com/_1CuUBFKRAQk/TSDQkt31qsl/AAAAAAAAACRM/tT8pRg_5mXE/Einstein%20-%20Value.JPG retrieved January 27, 2012

Modyul 11: PANLOOB NA SALIK NA NAKAIIMPLUWENSIYA SA PAGHUBOG NG MGA PAGPAPAHALAGA

Ano ang Inaasahang Maipamamalas Mo?

Natatangi ka. Hindi mo marahil pansin, subali't taglay mo ang natatanging potensiyal na ipinagkaloob sa iyo. Ang bawat indibiduwal ay may natatanging kakayahang gumawa ng mabuti, hindi lamang para sa sarili, kundi para rin sa mundong kaniyang ginagalawan. Upang mangyari ito mahalagang sanayin mo ang iyong sarili na linangin at isabuhay ang iyong mga pagpapahalaga. Kailangan mong pagsumikapan na mabuhay kapantay ng iyong potensiyal at kakayahang taglay mo. Bakit mo ito gagawin? Sapagkat, ikaw ay isang manlalakbay at hindi isang istambay. Mayroon kang dapat gawin kaya't tuklasin mo kung ano ang nasa iyong loob na makatutulong sa pagsasagawa mo nito.

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan at pag-unawa:

- Naipaliliwanag ang mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga
- Nasusuri ang isang kilos batay sa isang panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga
- Nahihinuha na ang paglalapat ng mga panloob na salik sa pang-araw-araw na buhay ay gabay sa paggawa ng mapanagutang pasiya at kilos
- Naisasagawa ang mga tiyak na hakbang na ilalapat sa pang-araw-araw na gawain at pagpapasiya na makatutulong sa paghubog ng bawat panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga.

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- May paglalapat na gagawin sa bawat isang salik
- May mga tiyak na hakbang sa paglalapat sa pang-araw-araw na gawain
- Nailahad nang malinaw ang hakbang na gagawin
- May patunay ng pagsasabuhay
- May kalakip na pagninilay

Paunang Pagtataya

1. Sa paanong paraan mapananatili ang moral na integridad ng isang tao?
 - a. Kung magiging matatag sa pakikibaka para sa katotohanan at kabutihan
 - b. Kung isasalooob ang mga katotohanang unibersal at halagang moral
 - c. Kung laging pananaigin ang maingat na paghuhusga ng konsensya at pagsasabuhay ng mga birtud
 - d. Lahat ng nabanggit

2. Ang paglalapat ng mga panloob na salik sa pang-araw-araw na buhay ay gabay sa paggawa ng _____.
 - a. Moral na paghuhusga
 - b. Obhektibong paglalahat
 - c. Matiwasay na pamumuhay
 - d. Mapanagutang pasya at kilos

3. Alin sa mga sumusunod na pahayag ang *hindi totoo* tungkol sa konsensya?
 - a. Ito ay ang praktikal na paghuhusgang moral ng isip.
 - b. Ito ay matuloy at natural na nahuhubog batay sae dad at karanasan ng tao.
 - c. Dahil sa konsensya nalalaman agad ng tao ang mabuti at masama sa kongkretong sitwasyon.
 - d. Kung nahubog ang tao na gamitin ang kanyang tamang konsensya, napalalakas nito ang kakayahan ng tao na makabuo ng moral na paghuhusga.

4. Ang labis na kahirapan ang maaaring maging hadlang upang mapanatili o mas mapataas ang dignidad ng isang bata at maisabuhay ang mga halaga. Ang pahayag ay:
 - a. Tama, dahil ang kahirapan ang dahilan upang mabawasan ang tiwala ng isang bata sa kanyang sarili
 - b. Tama, dahil sa kahirapan ay nababawasan ang panahon ng mga magulang upang batayan at paunlarin ang halaga ng kanilang mga anak
 - c. Mali, dahil maging ang labis na karangyaan ay maaari ring maging hadlang upang maisabuhay ng isang bata ang mga halaga
 - d. Mali, dahil lahat ng mahirap ay nais na maging mabuting mamamayan ng lipunan at anak ng Diyos

5. Ang mga sumusunod ay katangian ng isang taong may moral na integridad maliban sa:
 - a. hindi nahihiyang gawin ang ano mang pinaniniwalaan niyang tama
 - b. may mataas na pagpapahalaga sa pangangalaga sa sariling kapakanan at paninindigan
 - c. may tiwalang ibahagi sa ibang tao ang kanyang paniniwala na maaaring maging daan upang makahimok ng iba.
 - d. bukas at tapat sa pagbabahagi ng kanyang mga binabalak, ninanais at mga bagay na nagtutulak sa kanya upang gawin ang isang bagay

6. Ang mga sumusunod ay pamamaraan upang mahubog ang disiplinang pansarili maliban sa:
 - a. Gamitin ng lubusan ang kalayaan
 - b. Maging mapanagutan sa lahat ng kilos
 - c. Tanggapin ang kahihinatnan ng pasya at kilos
 - d. Magsikap na mag-isip at magpasya nang makatwiran

7. Para sa edukasyon ng konsensya ng isang bata mahalaga ang bahaging maaaring gampanan ng mga magulang at ng mga guro. Ang mga sumusunod ay ang mga tungkulin na maaari nilang gampanan para sa mga kabataan maliban sa:
 - a. Maiparamdam sa mga bata ang paggalang sa kanilang pagiging tao.
 - b. Maging bukas sa pagtanggap sa kanilang kabuuan, sino man ang mga ito
 - c. Matulungan ang isang bata upang masuri ang lahat ng bagay na kanilang ginagawa, ninanais o hinahangad
 - d. Maging kritikal sa pagtingin sa kanilang mga pagkakamali at tiyaking ituturo sa kanila ang paraan upang ito ay maitama

8. Anong kakayahan ang mapalalakas kung mahuhubog mula sa pagkabata ang kakayahan ng isang bata na gamitin ang tamang konsensya?
 - a. pagbuo ng moral na paghuhusga
 - b. pagbuo ng mabuting kalooban
 - c. pagbuo ng tamang pagpapasya
 - d. pagbuo ng matalinong paghuhusga

9. Masasabi lamang na naisagawa ang tunay na esensya ng kalayaan kung:
 - a. Nakilala ang tama at mali at ibinabatay ang paghuhusga sa mga prinsipyong etikal
 - b. Sinusunod ng tao ang kanyang likas na kakayahan gawin ang tama at iwasan ang masama
 - c. A at B
 - d. wala sa nabanggit

10. Ang kalayaan ng tao ay laging may kakambal na:

a. katarungan	c. maingat na paghuhusga
b. responsibilidad	d. lahat ng nabanggit

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Panuto: Basahin ang maikling seleksiyon tungkol sa pag-unlad ng isang paru-paro mula sa pagiging isang uod. Marahil alam mo na ang prosesong ito. Marapat na muli mo itong balikan. Sagutin ang mga tanong pagkatapos nito sa iyong kuwaderno.

Ang tilas (*larva*) ay mayroong mahaba, matabang parang uod na katawan na nababalot ng mabalahibong may stripes na balat. Ito ay dumadausdos sa lupa upang kainin ang lahat ng bagay na maaari nitong matagpuan. Sa huli, ito ay tumitihaya at bumubuo ng kukun o bahay-uod.

Sa kukun, ang tilas ay nakabitin lamang at nagaganap ang pagbabago. Lahat ng klaseng pagbabago ay nangyayari sa loob ng kukun na ito. Nagbabagong anyo ang katawan nito, tumutubo ang pakpak, nagkakahugis ang binti at iba pang bahagi nito at nagbabago rin ang kulay. Sa tamang panahon nginangatngat nito ang malaplastik na nakabalot sa kanyang katawan para makalabas sa kukun at makalipad bilang isang ganap na paru-paro. Ano –ano ang mayroon sa loob ng kukun upang maganap ang mga pagbabagong ito?

May mga salik na nakatutulong upang maganap ang mga pagbabago at maging ganap na isang magandang paru-paro ito. Mayroong iba't ibang *cells* at mayamang likido (*fluid*) sa loob nito. Ginagamit ng mga *cells* na ito ang likido (*fluid*) upang lumaki at magkaroon ng bagong anyo ng katawan. Ito ang paraan ng pagbabagong - anyo at pag-unlad ng tilas sa loob ng kukun.

1. Ano ang nangyayari sa tilas sa loob ng kukun?
2. Ano ang nakatulong upang maganap ito sa loob ng kukun? Ipaliwanag.
3. May pagkakatulad kaya ito sa tao? Pangatuwiran.

Pag-aralan mo ang mga larawan pagkatapos ng seleksiyon at gawin ang gawain pagkatapos nito. Sundan ang panuto sa ibaba sa pagsasagawa nito.

Tunghayan mo ang mga larawan sa ibaba:

A.

Kailangan ko nang bumangon para hindi ako mahuli sa pagpasok.

B.

Sorry po. Nabasag ko po ang vase dahil sa katigasan ng ulo ko. Hindi po ako nakinig sa paalala ninyo.

C.

Hayaan ko na lang kaya ang dalawang ito na mag-away.

Hindi ko sila pwedeng pabayaan. Kailangan ko silang awatin, baka sila magkasakitan.

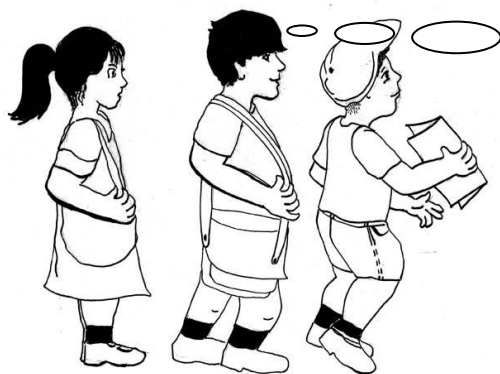
D.

Nelson, huwag mong sabihin sa Nanay ko na sumama ako sa kanila. Isang araw lang kami hindi makauwi. Magpapaliwanag na lang ako pagdating ko.

Hindi ko pwede gawin 'yon, mag-aalala ang Nanay mo sa iyo.

E.

Matagal man pero kailangan kong maghintay dahil ito ang nararapat!

F.

Bakanteng oras namin ngayon - mas magandang magbasa ng aklat kaysa makipagkuwentuhan sa kaklase ko.

Bakit nagawa ito ng tauhan ? Upang matuklasan ito gawin mo ang mga sumusunod:

1. Punan ang hanay ng taglay na katangian ng tauhan na naging dahilan upang gawin ang kilos.
2. Tukuyin kung ito ay nagaganap sa loob o labas ng ating pagkatao. Isulat ang salitang loob kung ito ay nagaganap sa loob ng tao at ang salitang labas kung ito ay nagaganap sa labas ng tao. Sundan ang naunang halimbawa.

Larawan	Taglay na Katangian kaya nagawa ang kilos	Bahagi ng Pagkatao na may kinalaman sa kilos
---------	---	--

Loob o Labas

A.	<u>Disiplina sa sarili</u> _____	<u>loob</u> _____
B.	_____	_____
C.	_____	_____
D.	_____	_____
E.	_____	_____
F.	_____	_____

3. Sagutin ang mga sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:
 - a) Maaari bang maging paru-paru ang tilas kung ito ay nasa labas ng kukun? Patunayan.
 - b) Sa anong situwasyon nakakatulad ito sa tao? Ipaliwanag.

Katulad sa tilas na may salik sa loob ng kukun na tumutulong upang umunlad at maging ganap itong paru-paro, mayroon ding panloob na salik na nakaaapekto sa ating kilos at pagkatao. Ito ang mahalagang paksa na pag-uukulan mo ng iyong pag-unawa sa araling ito.

PAGLINANG NG MGA KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Paano ba isinasabuhay ng isang tao ang kanyang mga pagpapahalaga? Ano ang nag-uudyok sa kanya upang gawin ang isang pasya at kilos tungo sa pagsasabuhay ng mga pagpapahalagang ito? Pag-aralan ang tatlong *case study* sa ibaba. Tuklasin ang pagkakaiba ng kanilang kilos at ang dahilan nito.

Case Study A

Nagmaktol ang dalawang taong gulang na si Abish nang paliliguan siya ng kanyang ina. Sa patuloy na pamimilit ng kaniyang ina, nagalit siya kaya't pinagtatapon niya ang kanyang mga laruan.

Case Study B

Inagaw ni Avi, limang taong gulang na bata, ang laruan ng kanyang pinsan. Nang babawiin ito ng huli sinigawan niya ito at akmang babatuhin ng laruan nang dumating ang kanyang ina. Kaya't hindi niya itinuloy.

Case Study C

Si Chad na nasa unang taon sa hayskul ay palaging niyayaya ng kanyang mga kamag-aral na mag-cutting class subali't hindi siya sumasama. Isang araw niyaya na naman siya ng mga ito at sinabihang hindi na siya ituturing na kaibigan. Gayunpaman, hindi pa rin siya nagpadala sa pambubuyo nila.

Mga Tanong:

Sagutin ang mga sumusunod na tanong o gawain sa iyong kuwaderno:

1. Bigyang puna ang kilos ng mga tauhan sa bawat *case study*. Bigyang-paliwanag ang kanilang naging kilos sa situwasyon.

Case Study A

Case Study B

Case Study C

2. Ano-ano ang ipinakita ni Chad sa situwasyon upang magawa ang pasya at ipamuhay ang kanyang pagpapahalaga?

- a) _____
- b) _____
- c) _____

3. Ano ang dapat gawin ng isang kabataang tulad mo upang katulad ni Chad ay makagawa ka o patuloy na makagawa ng tamang pasya at kilos tungo sa pagsasabuhay ng iyong pagpapahalaga?

Mas mapapalalim ang pag-unawa mo sa gawaing ito at sa paksang tinatalakay sa pagpapatuloy mo sa pag-aaral ng modyul na ito. Higit na matutulungan ka ng inihandang babasahin upang maunawaan ang mga salik na nakaiimpluwensiya sa paglinang ng iyong pagpapahalaga.

PAGPAPALALIM

MGA PANLOOB NA SALIK NA NAKAIIMPLUWENSYA SA PAGHUBOG NG PAGPAPAHALAGA

Anak ka ng Diyos, nilikha ka ayon sa Kanyang wangis. Sabihin man ng siyensya na nagmula ka sa lahi ng mga hayop at ang turing sa iyo ay pinakamataas na uri ng hayop, alam mo sa sarili mo na iba ka sa iba pang nilikha Niya. Ipinanganak ang lahat ng tao na may kakayahan na kilalanin ang tama sa mali, ang mabuti sa masama, ang dapat sa hindi dapat; isang biyayang alam natin na natatangi para sa isang taong katulad mo. Ngunit hindi sapat na alam natin ang tama at mali, kapalit ng pagbibigay sa atin ng buhay sa mundo ay ang pananagutang buuin ang ating pagkatao at hanapin natin ang ating tunay na layunin sa ating pagkalalang. Hindi tayo nilikha ng Diyos upang panoorin lamang ang ganda ng mundo o sirain ito. Nilikha tayo ng Diyos upang hanapin ang katotohanan at gawin ang kabutihan, hindi lamang para sa ating sarili kundi pati rin sa ating kapwa, pamayanan at bansa.

Ang bawat tao sa mundo ay nagtataglay ng mga pagpapahalaga, ngunit hindi nalilalang ang mga ito sa loob lamang ng isang magdamag

Ang bawat tao sa mundo ay nagtataglay ng mga pagpapahalaga, ngunit hindi nalilalang ang mga ito sa loob lamang ng isang magdamag. Dumadaan sa masusi at matagal na proseso ng paghubog ang mga ito. At sa prosesong ito, may mga bagay na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga ito. Dito sa mga impluwensyang ito nakasalalay kung anong uri ng mga pagpapahalaga ang mahuhubog sa isang tao.

May mga panloob na salik na nakaaapekto sa paghubog ng mga pagpapahalaga ng tao. Ang mga salik na ito ay matatagpuan *mismo* sa tao na nagtataglay ng pagpapahalaga.

Mga Panloob na Salik na Nakaiimpluwensya sa Paghubog ng Pagpapahalaga

1. **Konsensiya.** Naipaunawa sa mga naunang aralin na sa pamamagitan ng konsensiya nalalaman agad ng tao ang mabuti at masama sa kongkretong sitwasyon. Ito ang batas moral na itinanim ng Diyos sa isip at puso ng tao. Ito ay ang praktikal na *paghuhusgang moral* ng isip - ang paghuhusga ng isip kung mabuti o masama ang isang kilos.

Tulad ng isang batang pumapasok sa paaralan upang turuan ng maraming mga kaalaman, tulad ng kasanayan sa pagsasagawa ng mga bagay (hal. pananahi o pagkukumpuni ng makina o sasakyan), kailangan din ng paglalaan ng panahon upang turuan o hubugin ang konsensiya. Mahalagang maunawaan ang kahalagahan ng edukasyon ng konsensiya.

Sa edad na anim o pito, nagsisimula na ang isang bata na makaunawa na ang kanyang mga kilos ay maaaring maging kalugud-lugod sa mahahalagang tao sa kaniyang paligid o hindi. Nauunawaan na niya na ang ilang mga kilos ay maaaring magdulot ng pinsala sa kanyang kapwa at sa mga bagay na nasa kanyang paligid. Dahil sa edad na ito nagsisimula nang mahubog ang kanyang kakayahang makaunawa ng katwiran at matutong mangatwiran. At sa ganito kaagang yugto, napakahalaga ng bahaging maaaring gampanan ng mga magulang at guro para sa edukasyon ng konsensiya ng isang bata. Ayon kay Esteban (1990) maaaring gampanan ng mga magulang at guro ang mga sumusunod:

- a. makatulong sa isang bata upang masuri ang lahat ng bagay na kanilang ginagawa, ninanais o hinahangad;
- b. mamulat sa kung paano inuunawa ng isang bata ang tama at mali;
- c. maging bukas sa pagtanggap sa kanilang kabuuan, anoman o sinoman ang mga ito;
- d. maiparamdam sa mga bata ang paggalang sa kanilang pagiging tao, at;
- e. maging mapagpasensya at matatag sa pagharap sa kanilang mga pagkakamali, maliit man ang mga ito o malaki, at tiyakin na lalakipan ang pagharap na ito ng malalim na pag-unawa.

Kung nahubog ka na gamitin ang tamang konsensiya mula sa iyong paglaki bilang isang nagdadalaga o nagbibinata, napalalakas ang iyong kakayahang makabuo ng moral na paghusga. Sa malalim na kakayahang ito nakasalalay ang paghubog ng tama at mataas na antas ng pagpapahalaga.

2. Mapanagutang Paggamit ng Kalayaan.

Marahil masaya ka sa yugtong ito ng iyong buhay dahil may mga bagay na malaya mo nang nagagawa ngayon. Namumulat ka na ngayon sa lumalawak na saklaw ng iyong kalayaan. Maaari ka na ring mamili kung gagawin mo o hindi ang isang bagay. Marahil, sinasabi mo sa iyong sarili, ito naman talaga ang kahalagahan ng kalayaan, ang

Ang pagnais ng taong takasan ang konsekwensiya ng kanyang kilos ay ang pagnais na takasan ang **kalayaan.**
Erich Fromm

kahalagahan ng pagiging malaya. Ngunit nagagamit mo ba nang tama ang iyong kalayaan? Ano ba ang tunay na kahalagahan nito? Masasabi lamang na nagagawa ang tunay na kalayaan kung:

- (a) nakikilala ang tama at mali
- (b) sinusunod ng tao ang kaniyang likas na kakayahang gawin ang tama at iwasan ang masama (Esteban, 1990).

Mahalagang maunawaan na ang kalayaan ay may kakambal na pananagutan. Akala ng ilang kabataan na dahil sa kanyang kalayaan maaari niyang gawin ang anumang naisin na walang anumang kapalit. Parang katulad sa pantasyang palabas na ang makapangyarihang bida ay biglang darating upang sagipin ang isang tauhan mula sa kahihinatnan ng kanyang ginawa o mula sa kapahamakan dahil sa kaniyang piniling kilos. Sa panahon ngayon ng mga kabataan, marami ang nagnanais ng ganitong paraan ng pagliligtas; katulad halimbawa ng isang mag-aaral na hindi nag-aral dahil piniling maglaro ng *computer* ay nagdarasal na masagot ang mga tanong sa pagsusulit, o anak na umuwi ng hatinggabi dahil sumama sa barkada nang hindi nagpapaalam ay umaasang hindi mapagalitan ng magulang.

Ayon sa sikolohistang si Erich Fromm, ang pagnais ng taong takasan ang konsekuwensiya ng kanyang kilos ay ang pagnais na takasan ang kalayaan. Sapagkat ang kalayaan ay nangangailangan ng pagiging mapanagutan. Ang salitang *kalayaan* ay tumutukoy sa kakayahang maghusga sa dalawang pagpipilian at ang pagnais na tanggapin ang kahihinatnan ng kanyang pagpili. Habang lumalaki ang kalayaan, lumalawak din ang ating pananagutan.

Dapat maunawaan ng isang tinedyer na katulad mo na mahalagang matutuhan ang mapanagutang paggamit ng kalayaan. Ito ang pangunahing kakayahang kailangan upang makapagsagawa ng tamang pagpapasyang moral at makapili ng tamang mga pagpapahalaga.

3. Pagiging Sensitibo sa Gawang Masama. Kung ang tao ay tapat sa paggawa ng tama, mag-aaalinlangan siya sa paggawa ng masama.

Ang pagtukoy sa pangkalahatang kabutihan o kasamaan ng kilos ng tao ay masusukat sa pamamagitan ng mga sumusunod:

- a. layon (end) – tumutukoy sa layunin, dahilan o intensiyon ng kilos at ng gumagawa ng kilos
- b. pamamaraan (means) - ay ang mismong kilos o gawa
- c. mga pangyayari (circumstances) – konsiderasyon sa oras, lugar, paraan o ang tumutugon sa tanong na kailan, saan, paano o gaano.

Bagama't ang layon at pamamaraan ang kumikilala sa gawang mabuti at masama, ang pangyayari naman ang nagdadagdag o bumabawas ng pagiging mabuti o masama ng isang kilos. Halimbawa, ang pagkuha ni Jake ng sampóng piso ni Mark na isang mayaman at palaging maraming baon ay masama kahit pa marami itong pera. Subali't kung kukunin ni Jake ang sampóng piso ni Jason na kinita nito sa pagtitinda ng pandesal para mayroon siyang pananghalian pagkatapos ng klase ay mas masama. Ang sampóng piso ni Mark, marahil hindi niya pansin na nawala ito dahil marami pa ang pera niya samantalang

pinagpaguran ni Jason kitain ang sampong piso at hindi siya manananghalian dahil nawala ito.

Kung ang layon at pamamaraan ay pawang mabuti, matatawag na *mabuti* ang isang kilos. Ngunit kung ang isa man sa mga ito ay masama, ang kabuuan ng kilos ng tao ay maituturing na *masama* kahit pa ang dalawa dito ay mabuti. Halimbawa, nais mong tulungan ang iyong kaklase na maaaring bumagsak sa Matematika kung kaya pinakopya mo siya sa oras ng pagsusulit. Nawawalan ng halaga ang iyong layon na tumulong dahil hindi maganda ang iyong pamamaraan ng pagtulong. Hindi pa rin matatawag na tunay na mabuti ang iyong kilos.

Ang isang kilos na masama ay hindi maaaring ipagwalang-bahala. Ang kilos na katulad ng pananakit ng kapwa, pisikal man o emosyonal, na nagiging paraan ng mga kabataang katulad mo upang magsaya o malibang; ang pangongopya sa pagsusulit, kahit pa tinatanggap nang “normal” na gawain ng isang nagdadalaga o nagbibinata na katulad mo; ang pagkuha ng gamit na hindi sa iyo; ang pagsisinungaling, kahit pa tinatawag mong “white lie” ay masama at hindi nararapat na ipagsawalang-bahala na lamang.

Maraming kabataan ngayon ang nawawala ang pagiging sensitibo sa gawang masama. Nakababahala ang paggawa ng masama, subalit mas nakababahala ang hindi na maramdaman ng isang tao na ang ginagawa niya ay masama. Ang nakatatakot nito ay ang pagdipensa na “mabuti” ang isang kilos na masama.

Bilang kabataan, kailangang maging mulat ka kung masama ang iyong kilos. Hindi katanggap-tanggap na dahil ang isang kilos ay madalas na ginagawa ng marami ay maituturing nang normal o hindi na dapat ikabahala.

- 4. Pagsasabuhay ng mga Birtud** (*Practice of virtues*). Masasabi lamang na naging matagumpay ang pagtuturo ng pagpapahalaga ng iyong guro o ng iyong mga magulang kung tunay mong isinasabuhay nang paulit-ulit ang iba’t ibang mga birtud. Ito ang pinakamatibay na patunay na naisaloob ng isang kabataang katulad mo ang mga moral na pagpapahalaga. At kapag isinasabuhay na ang mga pagpapahalaga, nangangahulugan ito na unti-unti nang mahuhubog ang iyong kilos o gawi (attitude) na siya namang mahalaga upang mahubog ang iyong magandang ugali o asal (behavior). Ang moral na pagpapahalaga ay dapat na mailapat sa anumang mahalagang pagpapasya, aksyon o kilos. Mahalagang kasanayan din ito na makatutulong upang mapaunlad ang iyong isip, hangarin at kilos. (Haring, B., 1912)

Anomang kilos na isinasagawa nang paulit-ulit ay maaari ng maging bahagi ng pang-araw-araw na buhay. Katulad ng paggawa ng takdang aralin, magiging bahagi na ito ng mga gawain sa araw-araw kung patuloy na ginagawa. Maaari pa ngang makaramdam ng kakulangan kung ito ay hindi maisasagawa. Gayundin ang pagkakaroon ng takdang oras sa panalangin na napakahalaga sa ating kabuuang kabutihan. Magkakaroon ka ng subaybay, direksiyon at kapayapaan sa buong maghapon kung sisimulan mo ito ng panalangin sa umaga.

5. Disiplinang Pansarili. Upang mahubog ang disiplinang pansarili, kailangan ng taong matutuhan ang sumusunod:

- a. magsikap na mag-isip at magpasiya nang makatuwiran (rational)
- b. maging mapanagutan sa lahat ng kanyang kilos
- c. tanggapin ang kalalabasan (consequence) ng pasya at kilos
- d. gamitin nang wasto ang kanyang kalayaan

Ang paghikayat sa mga anak o mag-aaral na magkaroon ng disiplinang pansarili ay maaaring isa sa pinakamahirap na gawain (task) na maaaring isagawa ng isang magulang o ng isang guro. Ito ay dahil hindi galing sa panlabas na mga impluwensya na maaaring maidikta sa isang bata, kundi kailangang manggaling sa kanyang sariling pagnanais na ito ay isagawa. Hindi madali ang magkaroon ng pagpipigil sa sarili na gawin ang mga bagay na nakasanayang gawin o sanayin ang sarili na isagawa nang paulit-ulit ang mga birtud. Ang pagsasanay para sa disiplinang pansarili ay dapat na magsimula sa mga unang taon ng isang bata, sa paggabay ng kanyang mga magulang o mga guro. Maaaring gawin ang mga sumusunod:

- a. Turuan ang isang batang mamuhay sa katotohanan at sanayin ang kanyang kakayahang gamitin ang tamang katwiran.
- b. Tulungan ang isang batang ipagpaliban ang anumang paghahangad sa mga bagay na para lamang sa pansariling kasiyahan (delayed gratification).
- c. Hikayatin ang isang bata na tumanggap o umako ng pananagutan.
- d. Turuan ang isang bata na magsakripisyo at makaranas ng paghihirap na pinananatili ang dignidad at puno ng pagtitiyaga.

6. Moral na Integridad. Ang moral na integridad ay mapananatili kung magiging matatag sa pakikibaka para sa katotohanan at kabutihan. Ito ay ang pagsasalooob ng mga katotohanang unibersal at pagpapahalagang moral. Nalilining ito sa pamamagitan ng maingat na paghusga ng konsensiya at pagsasabuhay ng mga birtud.

Ang pagkakaroon ng moral na integridad, ayon kay Carter, S. (Olson, L.) ay bunga ng pagsasama ng sumusunod:

- a. *Masusing Pag-iisip batay sa Moral na Pamantayan (Moral Discernment).* Ito ang kakayahan ng tao na masuri at maihiwalay ang tama sa mali. Ito ay nangangailangan ng pagmumuni sa kahulugan ng mabuti at masama at sa kung paano ito mailalapat sa sarili at sa kapwa. Kasama rin ang pagkakaroon ng kakayahan na bumuo ng konklusyon o prinsipyo mula sa pag-aaral o pagsusuri (discernment) upang makabuo ng sariling paniniwala (convictions).

Imagine
With all
Believe
YOUR mind.
With all
Achieve
YOUR heart.
With all
YOUR might.

b. *Matibay na Pagkapit sa Sariling Paniniwala (Consistent Behavior)*. Kung ang isang tao ay may matibay na paninindigan sa sariling paniniwala (convictions), ang lahat ng kanyang kilos ay naaayon sa mga ito. Kahit maharap siya sa iba't ibang sitwasyon sa paglipas ng mahabang panahon, kapansin-pansin na ang kanyang kilos ay nananatiling matatag na nakakapit sa kanyang sariling paniniwala.

c. *Hayagang Paninindigan (Public Justification)*. Ito ang kakayahang ibahagi sa iba na ang tao ay kumikilos nang naaayon sa kanyang sariling paniniwala at ang paniniwalang ito ay bunga ng malalim na pag-iisip at matamang pagsusuri. Ang isang taong may moral na integridad ay hindi nahihiyang gawin ang anumang pinaniniwalaan niyang tama sa gitna ng mga nagtutunggaling paniniwala. Bukas din siya at tapat sa pagbabahagi ng kaniyang mga binabalak, ninanais at mga bagay na nagtutulak o nag-uudyok sa kanya upang gawin ang isang bagay (motivations). Ang isang taong may moral na integridad ay may tiwalang ibahagi sa ibang tao ang kanyang sariling paniniwala na maaaring maging daan upang mahimok ang ilan na maniwala at makiayon.

May kasabihan na mas madaling hubugin ang isang puno habang ito ay bata pa lamang. Ang pagsasanay sa sarili na magpasya at kumilos nang mapanagutan habang bata pa lamang ay kailangan lalo na sa kasalukuyang panahon. Maraming mga pangyayari sa ating lipunan na kailangan ng katatagan at matibay na paninidigan na magpasya ayon sa *moral* na pamantayan. Maraming hamon na inihahain ang ating kapwa na kailangan ng katalinuhan, katatagan at pananagutan. Sa modernong panahon katulad ngayon, mahalagang may matibay na pundasyon ang mga pagpapahalaga. Kaya kailangan simulan mo na itong hubugin. Isa rin itong hamon para sa iyo. Tutugon ka ba?

Marami ka na namang natuklasan sa pamamagitan ng iyong binasa. Alamin mo ang lalim ng iyong naunawaan dito.

Tayain natin ang iyong pag-unawa:

Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:

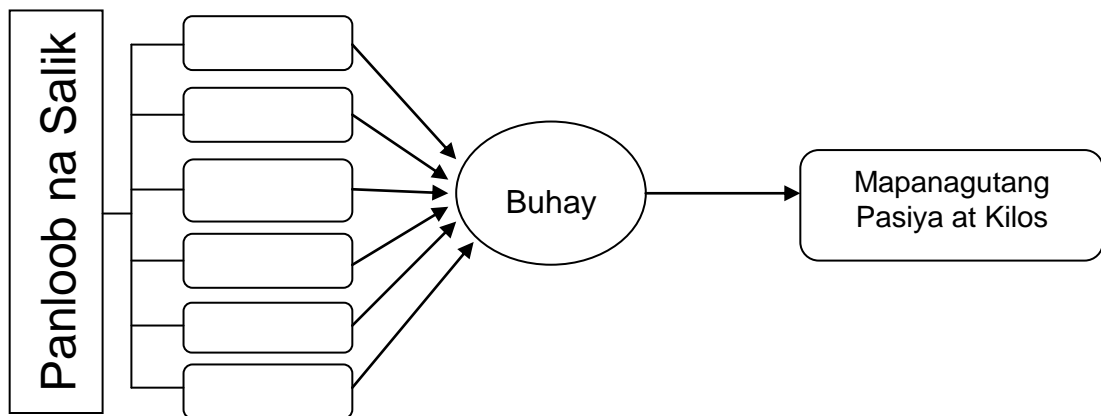
1. Bakit mahalagang maunawaan ang mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga?

2. Ano-anong mga kasanayan ang dapat na matutuhan ng tao upang mapatibay ang pundasyon ng kaniyang mga pagpapahalaga?

3. Ano ang maitutulong ng paghubog ng mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga sa isang tinedyer na katulad mo?

PAGHINUHA NG PAG-UNAWA

Ano ang konseptong naunawaan mo mula sa babasahin? Isulat ito sa iyong kuwaderno gamit ang *graphic organizer* na ito.

Ang paglalapat ng ng mga _____ sa pang-araw-araw na _____ ay gabay sa paggawa ng _____.

PAGSASABUHAY ANG MGA PAGKATUTO

Inaasahan kong naging malinaw sa iyo ang konseptong naipaliwanag sa babasahin tungkol sa mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga ng tao. Mahalaga ito upang masanay mo ang iyong sarili na malinang ang iyong mga pagpapahalaga gamit ang mga salik na ito.

Sa bahaging ito ng aralin, tutulungan ka kung paano mo ito gagawin.

Pagganap

Pumili ng isa sa anim na panloob na salik na sa tingin mo ay kailangan mong bigyan ng higit na pansin at dapat paunlarin. Kilalanin ang negatibong paraan ng paggamit mo ng panloob na salik na ito. Banggitin din ang epekto sa iyo ng negatibong paggamit nito. Isulat ang mga natuklasan mo gamit ang pormat ng tsart sa ibaba. May ibinigay na dalawang halimbawa na maaari mong sundan.

Panloob na Salik	Tukuyin ang negatibong paraan ng paggamit mo sa mga panloob na salik	Ano ang naging epekto sa iyo ng kilos na ito
Halimbawa: Konsensiya	Pagbabalewala sa bulong ng konsensiya na gawin o piliin ang mabuti.	Nasasanay ang sariling hindi pinakikinggan ang sinasabi ng konsensiya bilang gabay o nagiging manhid.
Disiplinang Pansarili	Inuuna ang panonood ng paboritong programa sa telebisyon kaysa sa paggawa ng gawaing bahay.	Nagiging palaasa at tamad sa paggawa ng gawaing bahay.

Ngayon ikaw naman, simulan mo sa bahaging ito. Gawin ito sa kuwaderno.

Panloob na Salik	Tukuyin ang negatibong paraan ng paggamit mo sa mga panloob na salik	Ano ang naging epekto sa iyo ng kilos na ito

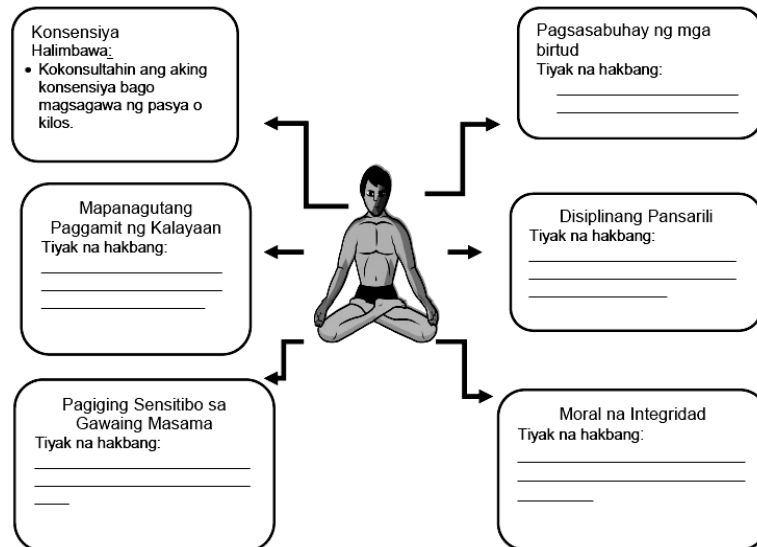
Pagninilay

May halaga ba na binigyan mo ng pansin ang mga negatibong paraan ng paggamit mo ng mga panloob na salik? Ano ang natuklasan mo kaugnay ng negatibong paraan ng paggamit ng mga ito? Ano ang epekto sa tao ng negatibong paggamit ng panloob na salik sa kilos o maging sa pagpapahalaga ng tao? Pareho kaya na nakaiimpluwensya ang negatibo o positibong paraan ng paggamit ng mga panloob na salik na ito? Isulat mo ang pagninilay na ito sa dyornal.

Dahil sa negatibo kong paggamit ng panloob na salik, natuklasan ko na:	Epekto ng negatibong paggamit sa panloob na salik:
Nahinuha ang impluwensya ng positibo at negatibong paraan ng paggamit ng mga panloob na salik sa pagpapahalaga ng tao?	Kongklusyon na nabuo kaugnay nito

Pagsasabuhay

Panuto: Tunghayan ang tsart na nasa ibaba. Punan ang bawat kahon ng mga tiyak na hakbang na iyong ilalapat sa pang-araw-araw na gawain at pagpapasiya na makatutulong sa paghubog ng bawat panloob na salik. Gabay mo ang unang kahon (konsensiya).

1. Mula sa iyong inilista, pumili ng isang paraan na gagawin mo sa isang buong linggo.
2. Itala ang paraan ng pagsasakatuparan ng gawain, petsa kung kailan ito inumpisahan at petsa kung kailan ito natapos.
3. Isulat ang iyong natutunan mula sa gawain, lagdaan at ipasa sa iyong guro.

Maaari mong gamiting gabay ang halimbawa at pormat na ito:

Paunlaring Panloob Salik	Gagawin	Pagsasagawa						
		Petsa ng Pagsisimula: _____ Petsa ng Pagtatapos: _____						
		Lunes	M	M	H	B	S	L
Halimbawa: Konsensiya	Susuriin ang aking konsensiy a bago magsaga wa ng pasya o kilos.	Niyaya ako ng kaibigan ko na maligo sa sapa. Sasama sana ako pero naalala ko na hindi alam ng magulang ko ang tungkol dito. Kaya hindi ako sumamasa sa kanya.	Dahil sa kagustuhan kong mabili ang paborito kong pagkain hindi ko ibinigay ang sukli ni Kuya nang inutusan akong bumili sa tindahan. Hindi ko rin iyo sinabi sa kanya kahit nagi- <i>guilty</i> ako.	Kinausap ko ang Kuya para sabihin ang totoong ginawa ko at nag "sorry" ako sa kanya.				
Natuklasan at natutuhan ko mula sa gawain:								
<hr/> Lagda ng Mag-aaral								

Muli, natapos mo na naman ang isang modyul kaya't binabati kita sa pagtagumpay mong tapusin ito! Hangad ko ang iyong lubos na pag-unawa sa kahalagahan ng mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga. Hangad ko rin na maisagawa mo nang wasto ang mga hakbang na ilalapat sa pang-araw-araw na gawain upang mahubog ang mga salik na ito. Magiging kapaki-pakinabang ang natutunan mo rito sa pag-aaral mo ng susunod na modyul. Ipagpatuloy ito!

Mga Kakailanganing Kagamitan (websites, software, mga aklat, worksheet)

Mga Sanggunian:

- Cabellos, Peter (1991). *Forming the Conscience The Need for Formation and Knowledge of the Truth*. Manila. Sinag-Tala Publishers, Inc.
- Esteban, Esther J. (1990). *Education in Value: What, Why and for Whom*. Manila. Sinag-tala Publishers.
- Haring, Bernard (1912). *The Virtues of an Authentic Life: A Celebration of Spiritual Maturity*. Missouri. Liguori Publications
- Olson, Leanne M. *The Relationship between Moral Integrity, Psychological Well Being and Anxiety*. Retrieved from www.charis.wlc.edu/publications/charis_spring02/olson.pdf on November 20, 2009
- Quito, Emerita S. (1989). *Fundamentals of Ethics*. Manila. De La Salle University Press

Wood, Robert S. *On the Responsible Self*. <http://lds.org/ensign/2002/03/on-the-responsible-self?lang=eng>

Mga Larawan:

All retrieved on January 21, 2012

<http://www.fredericpatenaude.com/images/16105994.jpg>

<http://www.child-abuses.com/wp-content/uploads/2011/05/What-can-you-do-if-you-see-someone-else-being-bullied.gif>

http://image.shutterstock.com/display_pic_with_logo/388663/388663,1252888689,6/stock-vector-people-waiting-in-line-37008550.jpg

http://profile.ak.fbcdn.net/hprofile-ak-ash2/71076_287841227157_2390084_n.jpg

<http://images.anagrammer.com/r/e/m/o/r/s/e/-/00.thumbnail.668DE-remorse.jpg>

http://spotlight.macfound.org/images/uploads/whittier_library.jpg

<http://images.dxup.multiply.com/image/yt-TnRALfhcgmyz23ru9Fw/photos/1M/300x300/63384/CDocuments-and-SettingsAdministratorMy-DocumentsMy-Picturesthumb-pagmamano.jpg?et=HLqq2ERJTr%2CbZLbmv6EdXw&nmid=0>

<http://markatosservices.files.wordpress.com/2011/02/maid-services-in-delaware.jpg>

http://3.bp.blogspot.com/_NcMdEmWmkDc/SO1BB2bsbgl/AAAAAAAAA78/4TPiGxqLqjl/s1600-R/pic%3Fid%3D4f30uSJvPMmmOGVTD70p1rOjlfhxitlZB44Lv4xQp5Fd3lg%3D%26size%3Dm

<http://images.clipartof.com/small/1064660-Clipart-Friends-Holding-A-Birthday-Girls-Cake-Royalty-Free-Vector-Illustration.jpg>

<http://images.clipartof.com/small/5657-Happy-Boy-Sleeping-In-His-Bedroom-Clipart-Illustration.jpg>

http://1.bp.blogspot.com/_sVxXH2j_KLo/TlxUdhBqail/AAAAAAAAAAk/OuFstCMifQs/s1600/mom_home.gif

http://i.istockimg.com/file_thumbview_approve/4816017/2/stock-photo-4816017-open-notebook.jpg

http://4.bp.blogspot.com/_OgJjwWgTHJs/TnegPqFfP_I/AAAAAAAAABcAY_-m_FQiJYA/s640/be+your+own+kind+of+beautiful.jpg

Modyul 12: PANLABAS NA SALIK NA NAKAIIMPLUWENSIYA SA PAGHUBOG NG PAGPAPAHALAGA

Ano ang Inaasahang Maipamamalas Mo?

Abala na ang mga tao sa panahong ito. Marami ang umaagaw ng kanilang atensiyon mula paggising sa umaga hanggang sa muling pagtulog sa gabi. Dahil dito may mga bagay na nakakaligtaan ang tao na pag-uukulan ng pansin, lalo na kung sa kaniyang palagay hindi ito gaanong mahalaga.

Napapansin mo pa ba ang bukung liwayway? ang pagtubo ng mga halaman? ang magagandang bulaklak? ang patak ng ulan? Naririnig mo pa ba ang huni ng mga ibon? Namasdan mo pa ba ang paglipad ng mga paru-paro at kung gaano kaganda ng kanilang mga pakpak? Munting bagay marahil subali't nagdudulot ng saya sa damdamin.

Sa aralin ngayon, pag-uukulan mo ng pansin ang ilang bagay sa labas ng pagkatao mo na nakaaapekto sa kabuuan mo bilang tao.

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan at pag-unawa:

- Naisa-isa ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga
- Nasusuri ang isang kilos o gawi batay sa impluwensiya ng isang panlabas na salik
- Napatutunayan na ang pag-unawa sa mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga ay nakatutulong upang maging mapanuri at mapanindigan ang tamang pasya at kilos sa gitna ng mga natutunggaling impluwensiya
- Naisasabuhay ang pagiging mapanuri at pagiging mapanindigan sa mga pasya at kilos sa gitna ng mga nagtutunggaliang impluwensiya ng mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- May natukoy na mga positibo at negatibong impluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga ang mga panlabas na salik
- May naitalang paraan ng pagtugon sa bawat situwasyon
- May kalalakip na pagninilay
- May plano ng gawain na pagpapaunlad at pagbabago sa sarili sa pagharap sa negatibong impluwensiya

Paunang Pagtataya

1. Ang mga sumusunod ay mga kasanayang maaaring maging gabay ng isang kabataan upang maiwasan ang negatibong impluwensyang dulot ng media maliban sa:
 - a. Pag-aralang pairalin nag pagtitimpi sa lahat ng pagkakataon sa pamamagitan ng pagsasabuhay ng mga birtud
 - b. Suriing mabuti ang kredibilidad ng tao o kompanya at ang kanilang mga ibinabahaging palabas, produkto o patalastas.
 - c. Matutong talikuran ang tuksong dulot ng mga patalastas, mga panooring nagpapakita ng imoralidad, pagiging malabis na bulgar at minsan ay may kalaswaan
 - d. Kailangang sanayin ang iyong kaisipan upang masuri ang kalidad ang ano mang impormasyon na tatanggapin o produktong tatangkilikin at ang pagsusuri sa halaga at magiging gamit nito.

2. Mahalagang maunawaan ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensya sa paghubog ng halaga dahil nakatutulong ito upang:
 - a. maging ganap ang pagkatao ng tao
 - b. maging matalino sa pamimili ng salik na tagging pagkukuhanan ng mabubuting halaga na isasabuhay
 - c. maging mapanuri at mapanindigan ang tamang pasya at kilos sa gitna ng nagtutunggaliang impluwensya
 - d. maging isang mabuting huwaran ng kagandahang asal ng mga bahagi ng panlabas na salik na makaiimpluwensya sa paghubog ng halaga

3. Bukod sa tulongan ang mga isang bata upang mas mapalawak ang kanyang isipan at maunawaan ang halos walang hanggan nitong kakayahan na makakalap ng karunungan, ano ang isa sa bahaging maaaring gampanan ng guro sa paghubog ng halaga ng isang bata?
 - a. Pagtuturo sa mga mag-aaral ng katotohanan
 - b. Pagtuturo sa mga mag-aaral na magsagawa ng mga pagpapasya gamit ang kaalaman na natutuhan sa paaralan
 - c. Pagtuturo sa mga mag-aaral na maging matatag sa pagpapanatili ng moral na pinsipyo sa gitna ng mga pagsubok at nagtutunggaliang mga halaga
 - d. Lahat ng nabanggit

4. Ang labis na kahirapan ang maaaring maging hadlang upang mapanatili o mas mapataas ang dignidad ng isang bata at maisabuhay ang mga halaga. Ang pahayag ay:
 - a. Tama, dahil ang kahirapan ang dahilan upang mabawasan ang ng isang bata sa kanyang sarili
 - b. Tama, dahil sa kahirapan ay nababawasan ang panahon ng mga magulang upang batayan at paunlarin ang halaga ng kanilang mga anak
 - c. Mali, dahil maging ang labis na karangyaan ay maaari ring maging hadlang upang maisabuhay ng isang bata ang mga halaga

- d. Mali, dahil lahat ng mahirap ay nais na maging mabuting mamamayan ng lipunan at anak ng Diyos
5. Ang mga sumusunod ay mga tungkulin ng pamilya sa paghubog ng mga halaga ng kanilang anak maliban sa:
 - a. Ituro ang mga taong pakikisamahan at pagkakatiwalaan
 - b. Ituro ang magpahalaga hindi lamang sa sarili kundi mas higit para sa kapwa
 - c. Ituro ang mga prinsipyong moral sa pamamagitan ng kanilang pansariling kaisipan, salita at ugali
 - d. Gabayan ang isang bata na kilalanin, unawain isapuso, iangat at isabuhay ang pangkalahatang katotohanan.
 6. Ang pangunahing kailangan ng isang kabataan upang hindi sila maging mahina sa paglaban sa masamang impluwensyang dulot ng iba pang mga kabataan ay:
 - a. mataas na antas ng tiwala at pagkilala sa sarili
 - b. mataas na antas ng pakikihalubilo at pakikisangkot
 - c. sapat na kaalaman sa pagkilala ng masamang impluwensya
 - d. sapat na kahandaan upang humarap sa iba't ibang uri ng tao
 7. Ang isa sa maituturing na dahilan kung bakit nahaharap ang isang kabataan sa malaking posibilidad na maimpluwensyahan ng kanyang kapwa kabataan ay dahil:
 - a. kulang pa ang kanyang kakayahan sa paghihiwalay ng tama at mali
 - b. nais nilang maramdaman na sila ay tinatanggap at kinikilalang kabahagi
 - c. hindi naging matibay ang mga itinurong halaga ng mga magulang at guro
 - d. hindi pa sapat ang kakayahan ng mga kabataan sa paglaban sa mga negatibong impluwensya ng kapwa kabataan
 8. Ang itinurong mga halaga ng mga magulang sa tahanan ay maaaring mawala sa isang iglap lalo na sa yugto ng kabataan.
 - a. Tama, dahil nagiging malayo sila sa isa't isa sa yugto ng kabataan
 - b. Tama, dahil maaaring mabag o ito ng mga impluwensya ng kapwa kabataan
 - c. Mali, dahil ito ay nakatanim na sa isip at puso ng mga kabataan
 - d. Mali, dahil hindi makikinig ang mga kabataan sa iba maliban sa kanilang mga magulang
 9. Ang magtutulak sa isang bata upang tunay na mahalín ang katotohanan at upang isabuhay ang mga halaga na itinuro sa paaralan ay sa pamamagitan ng:
 - a. pagtingala sa isang gurong itinuturo at isinasabuhay ang magandang halimbawa
 - b. pagtingala sa isang gurong itinuturo sa mga mag-aaral ang halaga ng pamumuhay sa magandang halimbawa
 - c. pagtingala sa isang gurong hinahayaang matuto ang kanilang mga mag-aaral sa kanilang mga ipinakikitang magandang halimbawa
 - d. pagtingala sa isang gurong hindi kailanman kakikitan ng pagkakamali

10. Sino ang pinakaepektibong makapagtuturo sa isang bata na isabuhay ang disiplinang pansarili?
 a. magulang b. guro c. sarili d. kaibigan

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Panuto: Mula sa kinilala mong salik na nakaiimpluwensiya sa iyo sa itaas na gawain, isa-isahin ang mga impluwensiyang nakuha mo mula sa kanila. Magbigay ng hindi bababa sa tatlo sa bawat salik na nakaiimpluwensiya sa iyo. Ilagay din kung positibo o negatibo ang epekto ng impluwensiyang ito sa iyo. Banggitin ang patunay kung bakit nasabi mong positibo o negatibo ang impluwensiya sa iyo.

May halimbawang ibinigay na maari mong sundan. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

Salik	Impluwensiyang nakuha	Epekto (Positibo o Negatibo)	Patunay
Halimbawa: Pamilya	- Pagsagot ng “po” at “opo” sa tuwing ako ay makikipag-usap sa kahit na sinong nakatatanda sa akin. - Dahil may katulong kami okay lang sa mama ko na hindi ako gumagawa ng gawaing bahay.	<ul style="list-style-type: none"> • Positibo • Negatibo 	<p>Nalinang ang aking pagiging magalang.</p> <p>Lahat inaasa ko sa iba ang paggawa kaya wala akong alam na gawain. Minsan nagugutom ako pag ako lang mag-isa sa bahay dahil hindi ako marunong magluto.</p>

Sagutin ang mga tanong sa iyong kuwaderno:

- Ano ang masasabi mo sa impluwensiyang nakuha mo mula sa mga salik na iyong kinilala?

- Mahalaga ba sa iyo ang mga impluwensiyang nakuha mo mula sa kanila? Patunayan.

Kawili-wiling gawin ang pagsusuri sa sarili hindi ba? Maraming mga bagay na kapanapanabik na matuklasan sa ating sarili.

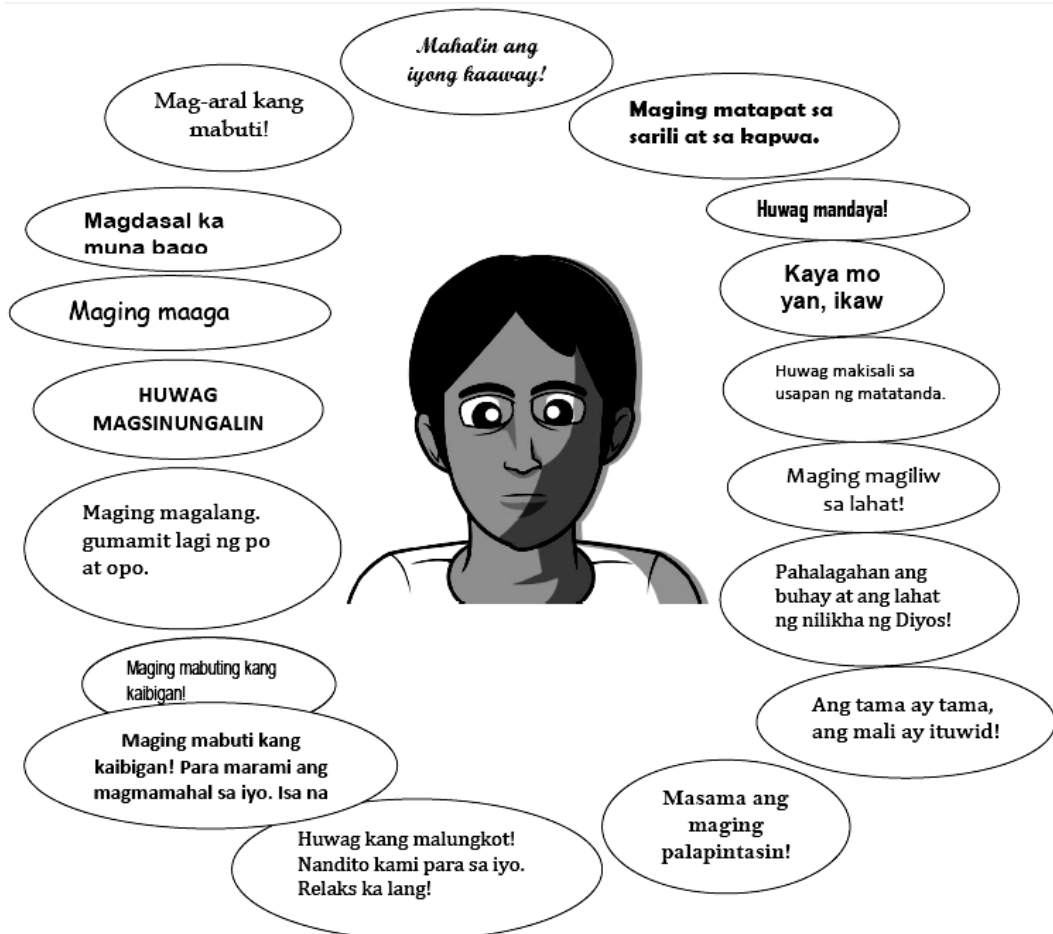
Upang lubos mong maunawaan at maging malinaw sa iyo ang pagkakaiba ng salik na tinutukoy sa natapos mong gawain ngayon at sa panloob na salik na iyong natutuhan sa nakaraang modyul, ipagpatuloy mo ang pag-aaral sa modyul na ito.

PAGLINANG NG MGA KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Bakit ako ganito? Marahil naitanong mo ito sa iyong sarili noong minsang humarap ka sa salamin o kaya'y noong may nagawa kang hindi mo naibigan. Ano nga ba ang kahulugan ng tanong na ito? Isang katuturan ng tanong na ito ay ang pagsuri ng sarili kung paano nahubog ang isang pagkatao. Matutuklasan mo sa bahaging ito kung paano ito nagaganap.

Familyar ba sa iyo ang mga katagang ito sa ibaba? May nakapagsabi na ba nito sa iyo? Tunghayan mo kung ano-ano ang mga katagang ito.

Sino-sino kaya ang maaaring nagbigkas ng mga pahayag na ito?

Panuto:

- Tukuyin mo kung sino-sino ang maaaring nagsabi ng mga ito gayundin ang maaaring epekto ng kanilang pahayag sa iyo. Maaari mong sundan ang halimbawa sa ibaba. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

Mga Pahayag	Sino ang nagsabi	Impluwensiya sa akin
Halimbawa: 1. Kaya mo yan, ikaw pa!	Kapwa kabataan / kaibigan	Nagpalakas ng aking loob, kaya nagawa ko nang maayos ang dapat kong gawin. Naging positibo ang tingin ko sa aking sarili.
2. Huwag makisali sa usapan ng matatanda		
3. Maging magiliw sa lahat!		
4. Pahalagahan ang buhay at ang lahat ng nilikha ng Diyos		
5. Ang tama ay tama, ang mali ay ituwid!		
6. Masama ang maging palapintasin		
7. Huwag kang malungkot! Nandito kami para sa iyo. Relaks ka lang!		
8. Huwag magsinungaling		
9. Maging magalang, gumamit lagi ng po at opo		
10. Maging maaga lagi		
11. Maging mabuti kang kaibigan para marami ang magmamahal sa iyo. Isa na kami doon.		
12. Magdasal ka muna bago kumain!		
13. Mag – aral kang mabuti!		
14. Mahalin ang iyong kaaway!		
15. Maging matapat sa sarili at sa kapwa		
16. Huwag mandaya!		

- Mula sa mga pahayag sa itaas, alin ang higit mong nagustuhan at nagkaroon ng malaking epekto sa iyo?
- Pumili ng isa at ipaliwanag kung bakit mo ito nagustuhan at ano ang naidulot nito sa iyo.
- Banggitin ang epekto nito sa iyo.
- Maaaring sundan ang gabay na ito:

Ang pahayag para sa akin:

Napiling pahayag:

Bakit nagustuhan :

Ang epekto ng pahayag sa
akin :

Nalaman mo sa Modyul 11 na may mga salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga ng tao; sa araling ito matutuklasan mo hindi lang panloob na salik ang nakaiimpluwensiya sa paghubog ng iyong pagpapahalaga kundi mga panlabas na salik din.

Inaanyayahan kita na alamin mo nang lubos ang mga panlabas na salik na ito. Higit pa dito, unawain kung paano nakaiimpluwensiya ang mga ito sa paghubog ng iyong mga pagpapahalaga. Handa ka na ba?

PAGPAPALALIM

MGA PANLABAS NA SALIK NA NAKAIIMPLUWENSYA SA PAGHUBOG NG PAGPAPAHALAGA

Ang tao ay likas na panlipunang nilikha. Bahagi ng kaniyang buhay ang pakikipag-ugnayan sa kaniyang kapwa. Nagiging ganap siyang tao sa tulong ng mga tao sa kaniyang buhay at paligid. Ang lahat ay may kani-kaniyang bahaging ginagampanan sa paghubog ng kanyang pagkatao at mga pagpapahalaga.

Kung may mga panloob na salik sa paghubog ng mga pagpapahalaga mayroon ding mga panlabas na salik (Esteban,1990). Maaaring magdulot ng magandang impluwensiya sa iyo ang mga ito; ngunit maaari ring magdulot nang hindi magandang impluwensiya kung hindi mababantayan o mapipigilan.

1. Pamilya at Paraan ng Pag-aaruga sa Anak

Ang pamilya ay hindi lamang itinuturing na pundasyon ng lipunan kundi pundasyon ng pagkatao ng isang indibiduwal. Ang magulang ang siyang binibigyan ng karapatan na itayo ang istruktura ng pag-uugali at pagpapahalaga ng kanilang mga anak. Hindi lang karapatan bagkus tungkulin at pananagutan. Kaya't sila ang nagsilbing guro sa ating tahanan, sila ang una nating nasilayan sa pagdating natin sa mundo at ang mga unang nagturo sa atin ng pagmamahal dahil sa kanilang mga halimbawa. Sa kanila natin unang naramdaman na tayo ay mahalaga; sa kanila rin natin unang natutuhan na magpapahalaga sa ating sarili sa ating kapwa. Sa kanila natin natutuhan ang pagbibigay at pagbabahagi, ang kahalagahan ng pagpapasalamat at ng dignidad, ng paggalang at pagmamahal. Tungkulin din nilang ituro ang mga prinsipyong moral sa pamamagitan ng kanilang pagsasabuhay sa mga ito sa pang-araw-araw na buhay.

Sa kabila nito, may mga nagdadalaga at nagbibinata na nagsasabi na ang ginagawa sa kanila ng kanilang magulang ay pagsupil at pagnakaw sa kanilang kalayaan. Mayroon din naman sa kanilang malawak ang pang-unawa katulad sa nagdadalagang nagkomento na "hindi siya mahal ng kanyang mga magulang , kasi hinahayaan lamang na gawin niya anuman ang kaniyang maibigan." Ayon kay William V. Shannon, kapag ang magulang ay hindi nagpunyaging turuan at hubugin ang pagpapahalaga ng kanilang anak ay hindi nila tinuruang maging malaya upang hubugin ng kanilang mga anak ang kanilang sarili. Bagkus ibinibigay nila sa ibang kabataan at sa media lalo na sa telibisyon, pelikula at internet ang paghubog sa kanila. Kaya't masuwerte ka kung ikaw ay pinaaalalahanan, tinuturuan at ginagabayan, hindi ito nangangahulugang inaalisan ka ng kalayaan.

Nakikita natin ang napakalaking bahaging ginagampanan ng ating pamilya sa paghubog ng ating pagpapahalaga. Sila ang may tungkuling gabayan ang isang bata na kilalanin, unawain, isapuso, iangat at isabuhay ang tama. Ngunit hindi ito kakayanin ng mga magulang lamang, mahalagang katuwang ang mga anak sa pagkamit ng layuning ito. At saka pa lamang masasabing tunay na naging epektibo

ang pagtuturo ng pagpapahalaga sa tahanan kung tunay na nabubuo ang magandang relasyon ng magulang at ng kanilang mga anak; gayundin ang ugnayan sa pagitan ng mag-asawa.

2. Guro at Tagapagturo ng Relihiyon

Katulad ng mga magulang sa tahanan, malaki rin ang bahaging ginagampanan ng guro sa paghubog ng mga pagpapahalaga. Siya ang makatutulong sa isang bata upang mas mapalawak ang kaniyang isip at maunawaan ang kaniyang kakayahang makakalap ng karunungan, upang magamit ito para lamang sa katotohanan at kabutihan. Sa paaralan natututuhan ang pagkakaroon ng kahandaan sa pagharap sa mga sitwasyon at pagsasagawa ng mga pasiya gamit ang kaalaman sa tama at mali. Dito matututuhan ang pagkakaroon ng katatagan na mapanatili ang moral na prinsipyo sa gitna ng mga pagsubok at nagtutunggaliang mga pagpapahalaga at impluwensiya ng kapaligiran. Pangmatagalan ang impluwensiya sa isang bata na mahal in ang katotohanan at isabuhay ang mga pagpapahalaga ng isang gurong nagtuturo at nagsasabuhay ng magandang halimbawa.

3. Mga Kapwa Kabataan (*Peers*)

Sa mga panahong wala sa paggabay ng mga magulang at guro ang isang bata, ang kaniyang kahalubilo ay ang kaniyang kapwa kabataan. Sa huling yugto ng pagiging bata at sa maagang yugto ng kaniyang kabataan, isa sa may malakas na impluwensiya sa isang bata ay ang kaniyang kapwa kabataan.

Dahil sa dumadaan ang isang kabataang katulad mo sa yugto ng emosyonal at panlipunang pagbabago, nagiging masidhi ang iyong pagnanais na tanggap in ka lalo na ng iyong kapwa kabataan. Nais mong maging bahagi ng isang pangkat, ang maramdaman na ikaw ay kanilang tinatanggap, ang makilalang kabahagi. Nakatutulong ito upang mas mapataas ang iyong tiwala at pagpapahalaga sa iyong sarili. Mahalaga para sa isang kabataang katulad mo ang magkaroon ng mataas na antas ng tiwala at pagkilala sa sarili. Makatutulong din ito upang hindi ka maging mahina sa paglaban sa masamang impluwensiyang dulot ng iba pang mga kabataan. Ang ilang mga batang maaaring maituturing na may mahinang personalidad ay ang mga kabataang madaling pasunurin na gawin ang anumang bagay para lamang matanggap ng pangkat. Sa kabilang dako, kung mataas ang iyong tiwala sa iyong sarili, mas madali para sa iyo ang magpasiya batay sa iyong moral na paninindigan. Sa ganitong pamamaraan, ikaw ang maaaring lider ng pangkat, ang kanilang maging halimbawa, ang kanilang maging impluwensiya.

Kahit pa gaano kalakas ang naging impluwensiya sa iyo ng iyong magulang at mga guro, maaari pa ring mawala ang mga ito sa isang iglap dahil sa iyong mga kapwa kabataan. Kung kaya kailangan na maging labis na maingat at matatag ka na labanan ang masamang impluwensiyang maaari nilang maidulot sa iyo. Kailangang mapanatili mong matatag ang iyong moral na prinsipyo upang mapanindigan mo ang iyong mga pagpapahalaga. Kaya't ayon kay Sean Covey maaari kang magkaroon ng maraming kaibigan subali't huwag mong isentro ang buhay mo sa kanila. Hindi ito matatag na pundasyon sapagka't hindi mo sila makakasama sa habampanahon.

4. **Pamana ng Kultura** (*Cultural Heritage*) at **Impluwensiya ng Kapaligiran o Lipunan**

Habang lumalawak ang mundong ginagalawan ng isang kabataan, lumalawak din ang maaring makaimpluwensya sa paghubog ng kaniyang mga pagpapahalaga. Sa dami ng iba't ibang pagpapahalagang maaaring makita mula sa iyong lipunang ginagalawan, nararapat na taglay mo ang kahandaan upang pumili ng karapat-dapat na pagpapahalagang tutularan at isasabuhay. Tanggapin natin ang katotohanan na dahil sa pagbabagong dulot ng modernong panahon sa pamumuhay sa lipunan, may ilan na nakakalimutan ang mga moral na prinsipyo kapalit ng pag-unlad. Gayundin, sa pamumuhay sa ganitong uri ng kapaligiran ay nangangailangan ng *katatagan* sa pagkapit sa pansariling moral na pamantayan. Kailangang isaisip na ang tunay na kahalagahan ng pamana ng kultura ay ang pagkakaroon ng mataas na antas ng panlipunang pagbabago na nakamit dahil sa paghubog ng kaisipan upang humanap ng karunungan at katotohanan at sa pagsasanay ng kilos-loob na piliin ang mabuti, isabuhay ang birtud at iangat ang Batas Moral.

Halimbawa nito, ay ang nakaaalarmang pagtanggap ng mga tao sa bilihan ng boto sa panahon ng eleksiyon bilang normal na gawain. Nagiging bahagi na ito ng kultura ngayon na naipamumulat sa mga kabataan. Dahil dito naging gawain na ng mga kabataan ang bumili o magbenta ng boto sa tuwing sila ay pipili ng kapwa kabataang mamumuno sa kanila. Malaking hamon para sa iyo ang maging mapanuri at gamitin ang iyong kakayahan upang maging matatag at hindi magpapadala sa ganitong uri ng impluwensiya.

5. **Katayuang Panlipunan-Pangkabuhayan** (*Socio-Economic Background*)

Isa sa pangunahing karapatan ng tao ay ang matugunan ang kaniyang mga pangunahing pangangailangan. Kailangan niya ng sapat na nutrisyon, damit, matitirahan, gamot, pahinga, at iba pa. May malaking kaugnayan ang pagtugon sa mga pangangailangang ito sa paghubog ng pagpapahalaga ng isang bata. Subali't ayon kay Covey, may mga taong tinitingan ang mundo sa pamamagitan ng lente ng materyal na bagay. Ibig sabihin ang halaga ng tao ay nasusukat sa material na bagay na kaniyang nakamit sa buhay.

Ayon kay Esteban (1990) dalawang panlipunang pangkabuhayang kondisyon ang maaaring nagiging hadlang sa pagtuturo ng pagpapahalaga; *labis na kahirapan*, kung saan hindi nakakamit ng isang tao ang kaniyang pangunahing pangangailangan; at *labis na karangyaan*, kung saan labis ang natatanggap para sa kaniyang pansariling pangangailangan. Ang dalawang kondisyon na ito ay parehong maaaring maging hadlang upang mapanatili o mas mapataas ang dignidad ng isang bata, matiyak ang kaniyang pangkabuuang pagbabago at maisabuhay ng bata ang mga birtud. Saan ka man nabibilang sa dalawang kondisyon na nabanggit, kailangang maunawaan na dapat na panatilihin ang katatagan ng kalooban at laging panaigin ang moral na prinsipyo upang patuloy na maiangat ang antas ng moral na pagpapahalaga sa gitna ng ilang mga kondisyong katulad ng nabanggit sa unang talakay. Kailangang taglayin ang kakayahan upang ihiwalay ang tama sa mali at ang mabuti sa masama sa gitna ng kahirapan o labis na karangyaan.

Hindi masama ang pagkamit o pag asam na makamit ang mga bagay na materyal, ang mahalaga hindi rito nakasentro ang buhay mo. Ang tiwala sa sarili ay

kailangang magmula sa loob ng tao at hindi nakadepende sa labas niya, mula sa kalidad ng puso at hindi sa bilang ng bagay na kaniyang pag-aari. Ayon nga sa tanong, “Kung **ako**, ay ang materyal na bagay na pag-aari ko, kapag nawala ito, sino na ako?”

6. **Media**

Sa kasalukuyang panahon, isa sa mga may pinakamalakas na impluwensiya sa isang kabataan ay ang media. Sa lungsod man ito o maliliit na mga bayan ng bansa, pilit na inaabot ng modernisasyon at ng impormasyong dala ng media. Hindi natin maisasantabi ang magandang dulot nito para sa tao, sa mabilis na uri ng buhay, mahalagang ang tao ay nakaaalam. Ngunit sa kabilang bahagi ng kagandahan nito ay ang panganib na makaimpluwensiya sa isang bata lalo na yaong mga iresponsableng naipahahayag ng media.

Dahil sa ang mga inihahain ng media, ang isang kabataang tulad mo ay kailangang maging kritikal sa pamimili ng mga paniniwalaan at tatanggapin sa inihahain nito sa atin. Kailangan kang maging matatag at matalino sa iyong gagawing pagpapasiya at pamimili. Narito ang ilang kasanayang gagabay sa iyo sa aspetong ito (Esteban, 1990):

1. Kailangang mapalawak ang iyong kaalaman sa pangkalahatang katotohanan at Batas Moral na sumasalungat sa materyoso at makasariling hangarin ng tao sa patnubay ng mga magulang at guro.
2. Kailangang sanayin ang iyong kaisipan upang masuri ang kalidad ng anumang impormasyon na tatanggapin o produktong tatangkilikin, at ang pagsusuri sa pagpapahalaga at magiging gamit nito.
3. Pag-aralang pairalin ang pagtitimpi sa lahat ng pagkakataon sa pamamagitan ng pagsasabuhay ng mga birtud.
4. Matutong talikuran ang tuksong dulot ng mga patalastas, mga panooring nagpapakita ng imoralidad, pagiging labis na pagkabulgar at minsan ay may kalaswaan na.

Kahit pa gaano katatag ang naitanim na impluwensiya ng sariling pamilya o ng guro sa paaralan, hindi maaaring maisantabi ang panganib na dala ng media upang mabago ang anumang pananaw at pagpapahalaga na mayroon ang isang kabataang katulad mo. Masyadong makapangyarihan ang tuksong dala nito upang ikaw ay sumunod o umayon. Tandaan na kailangang mas lalong manaig ang katatagan ng sariling moral na prinsipyo at pagpapahalaga. Kaya't habang hindi pa dumarating ang tuksong ito makatutulong kung gumawa ka na ng desisyon ngayon pa lang. Kapag dumating ang tuksong ito ay huwag mong babaguhin ang desisyong ito. Halimbawa, kung nagdesisyon kang hindi titikim ng alak o kaya'y manigarilyo dahil sa masamang epekto nito sa katawan ng tao, hindi mo ito babaguhin kahit ano pang pang-uudyok ang gawin sa iyo ng iba kahit pa siya ay iyong kaibigan.

Ang pagbuo ng sarili ay kailangang maisagawa nang puno ng pag-iingat at nang may katalinuhan. Kailangang maitanim sa isipan na mas mahalagang isagawa

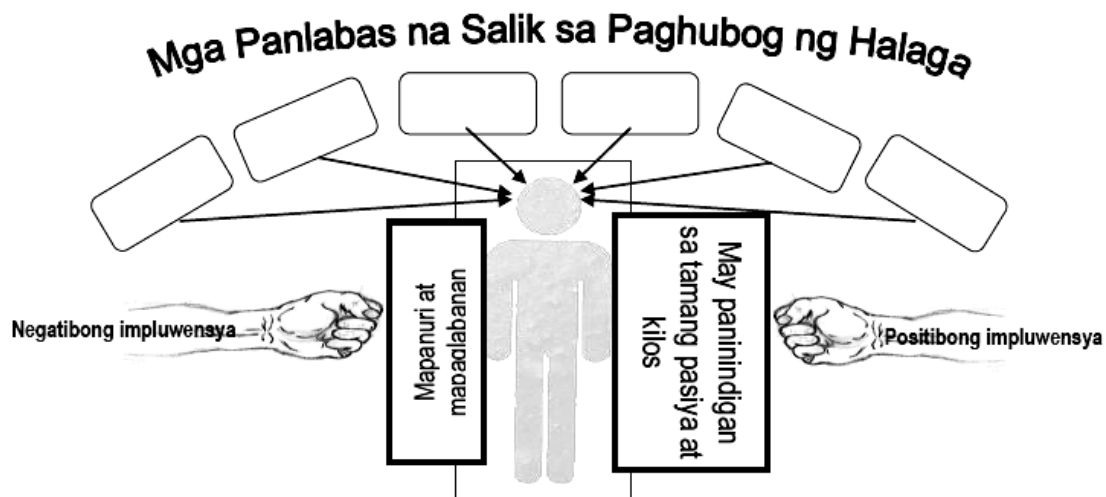
ito sa ilalim ng paggabay ng mahahalagang tao sa iyong paligid yaong may kaalaman sa buhay moral at nagpapamalas ng kabutihan sa kanilang buhay. Ang paghubog nang wasto at mataas na antas ng pagpapahalaga ay nakasalalay sa kagalingan na piliin at gawin ang mga halimbawa mula sa mga matibay na modelong ng mga pagpapahalaga.

Tayain natin ang iyong pag-unawa:

Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Upang masubok ang lalim ng iyong naunawaan sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:

1. Bakit mahalagang maunawaan ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga?
2. Ano ang kasanayan na dapat taglayin ng tao upang matiyak na tama ang pagpapahalagang tinatanggap mula sa mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga?
3. Ano ang nararapat gawin sa mga negatibong impluwensiyang maaaring idulot ng mga panlabas na salik na ito?
4. Ano ang nararapat gawin sa mga positibong impluwensiya hatid ng mga panlabas na salik na ito?

Ano ang konseptong naunawaan mo mula sa babasahin? Isulat ito sa iyong kuwaderno gamit ang *graphic organizer*

PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO

Mula sa iyong nabasa, natuklasan mo na ang iyong pagpapahalaga ay nalinang sa pamamagitan ng impluwensiya ng iba't ibang panlabas na salik. Mahalagang may kamalayan ka tungkol sa mga impluwensiyang nakukuha mo mula rito upang masanay mo ang iyong sarili na maging mapanuri at magkaroon ng paninindigan sa tamang pasya at kilos.

Suriin ang mga pagpapahalaga na mayroon ka ngayon, uriin kung alin sa mga panlabas na salik ang nakaimpluwensiya nito sa iyo.

Narito kung paano mo ito gagawin.

Pagganap

Tukuyin ang mga kontribusyon ng bawat panlabas na salik sa paghubog ng iyong pagkatao. Maaring isama ang mga natutuhan at mga impluwensiya sa iyo ng bawat isa positibo man ito o negatibo. Maaaring maglista ng higit pa sa lima.

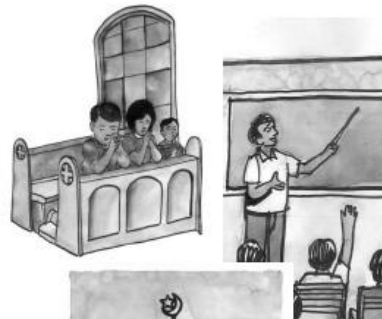
PAMILYA

Halimbawa: Pagkakaroon ng takot sa Diyos.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Halimbawa: Pagmamahal sa kapatid

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

GURO AT TAGAPAGTURO NG RELIHIYON

MGA KAPWA KABATAAN

Halimbawa: Pagiging masayahin

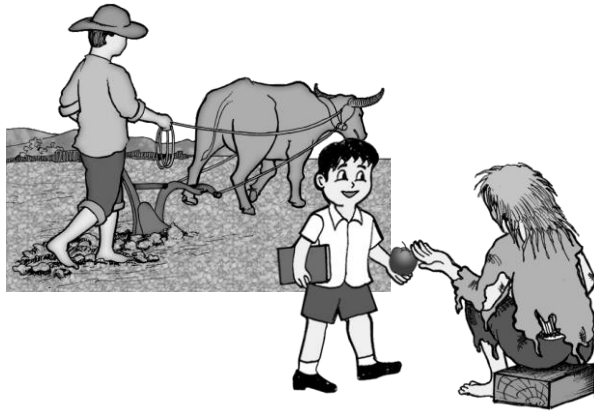
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Halimbawa: Pagiging mapagpasalamat.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

PAMANA NG KULTURA

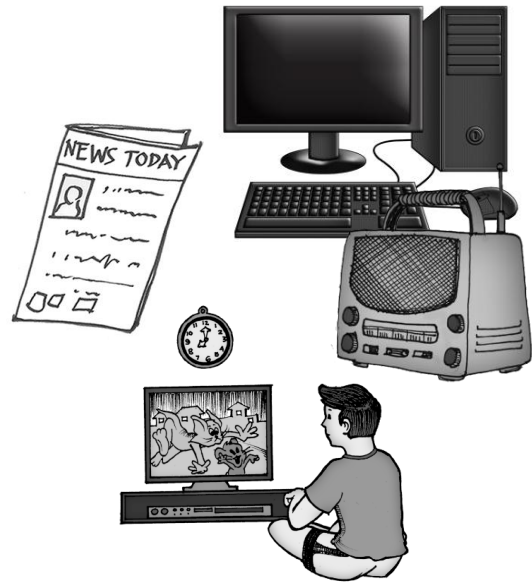
KATAYUANG PANLIPUNAN-PANGKABUHAYAN

Halimbawa: Pagiging matipid

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Halimbawa: Pagiging maluho

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

MEDIA

Kawili-wiling gawin hindi ba? Ang dating hindi mo pinapansin ay napagtuunan mo ng atensiyon ngayon. May mga bagay pala sa iyong sarili na kailangan ng iyong masusing pagsusuri.

Higit sa anupaman o sinuman, mahalagang makilala mo nang husto ang mga bagay tungkol sa iyo. Ayon nga kay Socrates *know thyself* o “kilalanin mo ang iyong sarili”.

Pagninilay:

Naging bahagi ba ng iyong pagkatao ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga? Ano-ano ang mga pagpapahalagang nahubog sa iyo sa pamamagitan ng mga panlabas na salik na ito? Nagustuhan mo ba ang epektong dulot nito sa iyo? Upang malinang ang iyong pagpapahalaga, may nais ka bang paunlarin o baguhin sa mga ito. Paano mo ito gagawin? Isulat ang pagninilay na ito sa iyong journal o diary notebook.

Pagpapahalagang nahubog ng mga panlabas na salik	Damdamin kaugnay ng epekto
Pagpapahalagang nais paunlarin	Hakbang na gagawin: 1. _____ 2. _____ 3. _____

Nagkaroon ka na ng kamalayan kung paano nakaiimpluwensiya ang mga panlabas na salik sa paghubog ng iyong pagpapahalaga. Ngayon alam mo na kung ano ang mga dapat gawin upang maprotektahan mo ang iyong sarili mula sa mga negatibong impluwensiya.

Ang hamon sa iyo ay ang pagsasabuhay nito sa araw-araw.

Pagsasabuhay:

Nasubukan mo na bang magbantay upang pangalagaan ang isang bagay? Gagawin mo ito sa iyong sarili mismo sa loob ng isang linggo. Layunin nitong tulungan ka na maging mapanuri at mapanindigan ang iyong pagpapasya at kilos sa pamamagitan ng pagbantay sa iyong magiging kilos.

Gumawa ng isang "Watchlist" na maglalaman ng mga Positibo at Negatibong Impluwensiya na haharapin sa loob ng isang linggo. Itala kung ano ang ginawang pagtugon sa mga impluwensyang ito. Ang *watchlist* ay listahan ng mga bagay na

babantayan at susubaybayan mo sa iyong sarili lalo na ang pagtugon sa mga impluwensiyang hinaharap mo araw-araw. Gamiting gabay ang halimbawa sa ibaba.

Araw	Panlabas na Salik	Ano ang sitwasyon / impluwensiya ?	Positibo	Negatibo	Tugon
Halimbawa: Lunes	Niyayang uminom ng alak sa party ng isang kaibigan	Niyayang uminom ng alak sa party ng isang kaibigan		✓	Hindi sumama dahil alam kong hindi maganda sa katawan ang pag-inom ng alak at magagalit ang aking mga magulang
Martes					
Miyerkol es					
Huwebe s					
Biyernes					
Sabado					
Linggo					
Nais baguhin sa naging tugon:					
Natuklasan at natutuhan sa gawain:					

Binabati kita sa matagumpay mong pagbabantay sa mga impluwensiyang tinatanggap mo sa iyong sarili. Hangad kong patuloy mong isabuhay ang mga hakbang na natutuhan mo sa pagsuri ng mga impluwensiyang hatid ng mga panlabas na salik na ito na nakaaapekto sa iyong mga pagpapahalaga.

Mga Kakailangang Kagamitan (websites, software, mga aklat, worksheet)

Mga Sanggunian:

- Esteban, Esther J. *Education in Values: What, Why and for Whom*. Manila. Sinag-tala Publishers. (1990).
- Covey, Sean. *The 7 Habits of Highly Effective Teens*. NY. Fireside. (1998)

Mga Larawan:

- http://media27.onsugar.com/files/2011/08/31/1/1818/18184686/577a19c8a030bead_a_picture_of_a_plant_B.jpg, January 24, 2012
- <http://www.quotednews.com/wp-content/uploads/2011/09/5a02312c6f6c4f.jpg>

Ikaapat na Markahan MODYUL 13: MANGARAP KA!

ANO ANG INAASAHANG MAIPAMAMALAS MO?

Sa mga naunang modyul, nagkaroon ka ng higit na malalim na pag-unawa sa mga konsepto tungkol sa pagkatao ng tao. Inaasahang ito ay makatutulong sa paggawa mo ng mga pasya patungo sa katotohanan o kabutihan; sapagkat, sa paggawa ng moral na pagpapasya kailangan mo ang malalim na pang-unawa tungkol sa isip at kilos-loob, konsensya, kalayaan, at dignidad ng tao.

Sa modyul na ito ay inaasahang gagamitin mo ang lahat ng mga pag-unawang ito upang masimulan mo na ang una sa pinakamahahalagang hakbang sa pagkakamit ng iyong mga pangarap – ang pagtatakda ng iyong mithiin.

Sa huli, inaasahang masasagot mo ang mahalagang tanong: Bakit mahalaga ang pagtatakda ng malinaw at makatotohanang mithiin?

Sa modyul na ito, inaasahang malilinig sa iyo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan, at pag-unawa:

- a. Nahihinuha na ang mga pangarap ay batayan ng pagpupunyagi tungo sa makabuluhan at maligayang buhay
- b. Nakapagtatakda ng malinaw at makatotohanang mithiin upang magkaroon ng tamang direksyon sa buhay at matupad ang mga pangarap
- c. Nahihinuha na ang pagtatala ng malinaw at makatotohanang mithiin ay nagsisilbing gabay sa tamang pagpapasya upang magkaroon ng tamang direksyon sa buhay at matupad ang mga pangarap
- d. Nakapaglalatap ng pansariling plano sa pagbibigay katuparan sa sariling mga pangarap at natataya ang ginawang paglalatap nito

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- Binanggit ang mga pangarap na nais matupad
- Malinaw ang mga paraan ng pagtupad ng mga pangarap
- Natukoy ang mga taong maaaring makatulong o maging daan sa pagtupad ng mga pangarap

PAUNANG PAGTATAYA

Panuto: Isulat sa sagutang papel ang titik ng tamang sagot sa mga sumusunod na tanong:

_____ 1. “Mas malala pa sa pagiging isang bulag ang may paningin ngunit walang tinatanaw na kinabukasan?” Ano ang higit na malapit na pakahulugan ng pahayag ni Helen Keller;

- a. Mahirap maging isang bulag
- b. Ang kawalan ng pangarap ay mas masahol sa kawalan ng paningin
- c. Hindi mabuti ang walang pangarap
- d. Hindi garantiya ang pagkakaroon ng paningin sa pagtatagumpay sa buhay

_____ 2. Ano ang kaibahan ng panaginip sa pangarap?

- a. Ang panaginip ay natatapos din kung ikaw ay magising
- b. Ang panaginip ay nangyayari lang sa isip habang natutulog
- c. a at b
- d. wala sa nabanggit

_____ 3. Ano ang kaibahan ng pagpapantasya sa pangarap?

- a. Ang pagpapantasya ay likha ng malikhaing isip
- b. Ang pagpapantasya ay panaginip ng gising
- c. Ang pagpapantasya ay ginagawa ayon sa kagustuhan ng nagpapantasya
- d. a at b

_____ 4. Ano ang kahulugan ng bokasyon?

- a. Ang bokasyon ay higit sa trabaho o propesyon o negosyo
- b. Ang bokasyon ay kalagayan o gawain na naayon sa plano ng Diyos sa atin
- c. a at b
- d. Ito ay tumutukoy sa mga gawaing hindi nangangailangan ng kapalit na sweldo o pasahod

_____ 5. Ito ay pinaka tunguhin o pinakapakay na iyong nais na marating o puntahan sa hinaharap

- a. Pangarap
- b. Mithiin
- c. Panaginip
- d. Pantasya

_____ 6. Sa pagtatakda ng mithiin, ang ibig sabihin ng SMARTA ay:

- a. S-smart, M-manageable, A-attainable, R- relevant, T- time-bound, A – action-oriented
- b. S-smart, M-measurable, A-attainable, R- refreshing, T- time-bound, A – action-oriented
- c. S-smart, M-measurable, A-attainable, R- relevant, T- time-bound, A – action-oriented
- d. S-smart, M-measurable, A-attainable, R- relevant, T- time-bound, A – affordable

- _____ 7. Anu-ano ang dalawang hangganan ng pagtatakda ng mithiin?
- Pangmatagalan at Panghabambuhay
 - Pangmatagalan at Pangmadalian
 - Pangmadalian at Panghabambuhay
 - Pangngayon at Pangkinabukasan
- _____ 8. Alin ang halimbawa ng pangmatagalang mithiin?
- Makapasa sa Licensure Exams for Teachers
 - Maging guro sa aming pamayanan
 - Makatapos ng pag-aaral
 - Maging iskolar ng bayan
- _____ 9. Bakit mahalaga ang kakailanganing mithiin o *enabling goals*?
- Nakatutulong ang mga ito upang makamit ang itinakdang pangmatagalang mithiin
 - Nakatutulong ito sa pagpapanatili ng tuon sa itinakdang mithiin
 - Napapabilis nitong makamit ang itinakdang mithiin
 - Wala sa mga nabanggit
- _____ 10. Alin sa mga sumusunod ang hakbang sa pagtatakda ng mithiin?
- Isulat ang iyong itinakdang mithiin at ilagay ito sa ilalim ng unan
 - Sabihin ang itinakdang mithiin sa mga kaibigan
 - Ipagpasa Diyos ang mga itinakdang mithiin
 - Isulat ang takdang-panahon sa pagtupad ng mithiin

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Gawain 1

May pagkakaiba-iba ba ang panaginip, pantasya, at pangarap? Pag-aralan mo ang mga larawan sa ibaba.

Panuto: Tukuyin kung alin sa bawat hanay ang panaginip, pantasya at pangarap. Isulat ang sagot sa kwaderno.

a.

b.

Gawain 2: Lahat daw ng tao ay nanaginip. Lahat din ay may kakayahang magpantasya. Pero hindi lahat ng tao ay nangangarap. Ang iba kasi ay parang sumuko na sa buhay o nawalan na ng pag-asa. Ano nga ba ang pangarap?

Basahin at unawain ang liriko ng awit ng After Image Band. Maari mo itong pakinggan gamit ang CD o MP3, o sa internet.

Mangarap Ka!
After Image Band

- I. Simulan mo sa pangarap ang iyong minimithi
At ito'y iyong damhin
At itanim mo sa iyong puso at ito ay lalaki
Ikaw rin ang aani

Hayaan mong lumipad ang isip
Sa lawak ng langit
Ito'y umaawit
At ito'y nagsasabing

Koro: Mangarap ka
Mangarap ka
Dinggin ang tawag ng iyong loob
Umahon ka
Umahon ka
Mula sa putik ng iyong mundo

- II. Simulan mo sa pangarap ang iyong minimithi
At ito'y iyong dalhin

Bawat panaginip na taglay ng iyong isip
Palayain mo at ilipad tungong langit
Ang iyong tinig ay aawit

Nasiyahan ka ba sa himig ng awit?
Ngayon naman sagutin mo ang mga sumusunod na tanong:

1. Ayon sa awit, bakit mo kailangang mangarap?
Ipaliwanag
2. Ano ang ibig sabihin ng unang saknong? Ipaliwanag
3. Iugnay ang mensahe ng koro sa mga kabataang mababa ang tingin sa sarili o walang tiwala sa sarili. Ano ang hamon nito?
4. Ano ang ibig sabihin ng pahayag na: "Dinggin ang tawag ng iyong loob"? May kaugnayan ba ito sa pagsasabuhay ng moral na pagpapahalaga sa pagtupad ng iyong pangarap?
Pangatwiran.
5. Iugnay ang mensahe ng huling saknong sa tunguhin ng isip. Batay dito, ano ang konklusyong mabubuo mo tungkol sa pangarap?

PAGLINANG NG KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Basahin ang mga sumusunod na anekdota.

A. Anim na taong gulang si Maria Gennett Roselle Rodriguez Ambubuyog ng atakihin ito ng matinding hika. Sa kasamaang palad, lingid sa kaalaman ng mga doktor at magulang nito, mayroon pala siyang Steven Johnson's Syndrome (SJS). Dahil sa kondisyong ito, hindi tinanggap ng kanyang katawan ang gamot na magliligtas sa kanyang buhay, sa halip ay naging sanhi ito ng kanyang pagkabalag.

At siya'y nagsabi sa akin, Ang aking biyaya ay sapat na sa iyo: sapagka't ang aking kapangyarihan ay nagiging sakdal sa kahinaan. Kaya't bagkus akong magmamapuri na may malaking galak sa aking kahinaan upang manahan nawa sa akin ang kapangyarihan ni Cristo.

2 Corinto 12:9

Ayon sa kanya, maging sa murang edad na iyon, hindi niya kailanman naisip na sisihin ang Diyos sa kanyang pagkabalag o mahabag sa kanyang sarili. Para sa kanya, lahat ng mga nagyayari ay may dahilan at plano ang Diyos. Ang kanyang pilosopiya tungkol sa mga balakid na dumarating sa kanyang buhay ay ang sinasabi sa 2 Corinto 12:9; "At siya'y nagsabi sa akin, Ang Aking biyaya ay sapat na sa iyo: sapagka't ang Aking kapangyarihan ay nagiging sakdal sa kahinaan. Kaya't bagkus Akong magmamapuri na may malaking galak sa Aking kahinaan upang manahan nawa sa Akin ang kapangyarihan ni Cristo."

Sa kabila ng kanyang pagkabalag, ipinagpatuloy ni Roselle ang kanyang pag-aaral. Pangarap niyang makapagtapos nang may karangalan. Tinanggap niya ang pinakamataas na karangalan sa paaralan mula sa elementarya hanggang sa kolehiyo. Pinili ni Roselle na magpasalamat sa mga biyaya at ibahagi ang mga biyayang ito sa ibang tao. Siya ang kauna-unahang bulag na naging summa cum laude ng Ateneo de Manila at nagtapos ng Bachelor ng Science sa Matematika at minor sa Actuarial Science. Natamo niya ang lahat ng karangalang maaaring makamit ng isang mag-aaral sa Ateneo: ang Ateneo President's Award bilang Valedictorian ng Class 2001, ang Ateneo Vice-President's Most Outstanding Individual award para sa paglilingkod at kahusayan, ang St. Ignatius award para sa pinakamahusay na Scholar, at ang Departmental award para sa Matematika.

Itinatag ni Roselle ang *Project Roselle*, isang proyektong nagkaloob ng mga *desktop computers*, *scanners* at *Braille printers*, maging ang *special software* tulad ng *screen readers*, *screen magnifiers* at *optical character recognition (OCR) applications* sa mga paaralang pampubliko na may mga mag-aaral na bulag. Ginawa niya ito habang nag-aaral ng kanyang *Masters Degree* sa Unibersidad ng Pilipinas. Kabilang sa mga nabiyayaan ng

proyektong ito ang *alma mater* niyang Ramon Magsaysay High School sa Manila, Quirino High School sa Quezon City at Bagong Silang High School sa Caloocan City. Habang nakabase sa Pilipinas, nagtrabaho si Roselle bilang *Consultant-Contractor* para sa *Human-Computer Interaction* at *Freedom Scientific, Inc.*, na lumilikha ng *Windows PC solutions* para sa mga taong may kapansanan sa paningin at *learning disabilities*. Tinulungan niya ang Serotek Corporation ng Minneapolis, Minnesota, USA, na ipakilala ang *System Access* sa mahigit na 800,000 bulag at may kapansanan sa paningin na mga Filipino. Ito ay isang mura at portable na *Windows screen reader* na maariing gamitin sa ano mang *computer* na wala nang kakailanganing instalasyon at maaring gamitin sa *computer* sa paaralan, trabaho, o maging sa mga pampublikong lugar tulad ng aklatan at *internet café*.

Sa kasalukuyan si Roselle ang *Product & Support Manager* ng *Code Factory, S.L.* sa Barcelona, Spain, na nangungunang tagapagtustos ng *screen-reading*, *magnification* at *Braille access solutions* para sa mga bulag at bahagyang nakakikita gamit ang *mobile devices* tulad ng *cell phones* at *personal digital assistants (PDAs)*.

Si Roselle Ambubuyog ay bahagi ng kampanaya ng Microsoft Office Icons. Ang proyektong ito ay kinabibilangan ng mga indibidwal na nakalikha ng pangalan sa kani-kanilang larangan, nagbigay- inspirasyon sa iba, at matagumpay na napakikinabangan ang teknolohiya sa kanilang mga gawain at uri ng pamumuhay.

Bilang kasapi naman ng *Asian Center for Trainers and Speakers (ACTS)*, si Roselle ay nakapagsalita na sa halos lahat ng uri ng organisasyon. Patuloy siya sa pagbibigay ng inspirasyon sa iba at pagbabahagi ng mga biyayang kanyang tinatanggap.

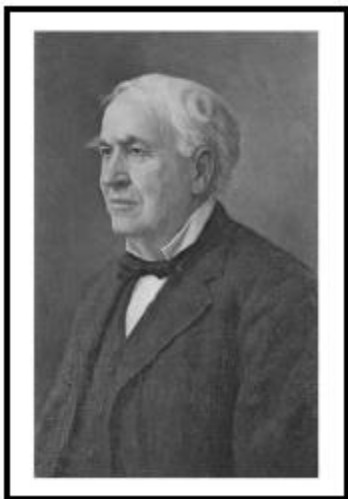
Sagutin ang mga tanong. Isulat sa sagutang kwaderno ang iyong mga sagot.

1. Ano ang pangarap ni Roselle? Paano natupad ang kanyang mga pangarap? Ipaliwanag.
2. Anu-anong mga katangian ni Roselle ang nagbigay daan upang siya'y magtagumpay? Pangatwiran.
3. Sapat ba ang magkaroon ka lamang ng pangarap at itinakdang mga mithiin?
4. Masasabi mo bang naayon sa plano ng Diyos ang kanyang mga mithiin? Ipaliwanag.

B. Umuwi si Tom sa kanyang bahay na may dalang sulat mula sa mga opisyal ng paaralan. Si Tom ay may pagkabingi bunga ng isang karamdaman. Inaakala ng mga opisyal ng kanyang paaralan na mahina ang ulo niya at wala siyang kakayahang matuto.

Nang mabasa ng kanyang ina ang sulat ay nagpasya itong siya na lamang ang magturo sa anak. Dati itong guro at may mahusay na silid-aklatan sa kanilang bahay.

Ang mga pangarap ng kabataan ay batayan ng kanilang mga pagpupunyagi tungo sa makabuluhan at maligayang buhay.

Nang mamatay si Tom noong 1931, ipinakita ng Amerika ang kanilang pagdadalamhati sa pamamagitan ng pagpatay ng ilaw sa kanilang mga bahay sa loob ng isang minuto. Ito ay simbolo ng kanilang na pagbibigay-halaga kay Thomas Alva Edison - ang imbentor ng bumbilya (*lightbulb*), *motion picture*, at *phonograph*. Sa kanyang buhay siya'y nakapagpa-*patent* ng 1,093 imbensyon sa Amerika. Mahusay din siyang magsulat ng mga katagang nakapagbibigay-inspirasyon.

Panuto: Sagutin ang mga tanong. Isulat sa sagutang kwaderno ang iyong mga sagot.

1. Ano sa palagay mo ang pangarap ni Thomas Edison? Patunayan.
2. Ano ang naging papel ng nanay ni Tom sa kanyang naging tagumpay? Ipaliwanag.
3. Masasabi mo bang naayon sa plano ng Diyos ang kanyang mga mithiin? Pangatwiranan.

Magbasa tungkol kay Thomas Alva Edison at sa kanyang mga naging imbensyon sa pampublikong aklatan sa inyong lugar o sa internet.

PAGPAPALALIM

Basahin at unawain ang sumusunod na sanaysay.

Mangarap Ka!

Maraming nagsasabi na libre lang raw ang mangarap. Kaya nga kung mangangarap ka, itodo mo na. Sabi nga ni Wency Cornejo sa kanyang sikat na awit, :”Mangarap ka, simulan mo sa pangarap ang iyong minimithi, at ito’y damhin; At itanim mo sa iyong puso at ito ay lalaki; Ikaw rin ang aani.”

Tiyak na may mga pangarap ka sa buhay. Ang mga pangarap na ito ay sinisimulan mo nang tuparin. Hindi nga ba’t nag-aaral ka ngayon para maabot ang mga pangarap na ito. Pero ang lahat naman talaga ng tagumpay ay nagsisimula sa pangarap. Tila nga ito isang maliit na binhi na kinakailangan ng maingat na pag-aalaga upang lumago at magbunga.

Sabi nga ni Helen Keller, isang bulag at bingi na naging matagumpay sa buhay, “Mas malala pa sa pagiging isang bulag ang may paningin ngunit walang tinatanaw na kinabukasan.” Sa pangarap nagsisimula ang lahat.

Ang pangarap ay kakaiba sa panaginip. Ang panaginip ay nangyayari lamang sa iyong isipan habang ikaw ay natutulog. Kapag nagising ka na, natatapos din ito.

Hindi rin pagpapantasya ang pangarap. Ang pantasya ay likha ng malikhaing isip. Ito ay ang pagbuo ng mga sitwasyon o pangyayari ayon sa iyong kagustuhan. Masarap ang magpantasya dahil lahat ng gusto mo ay posible. Ang pagpapantasya ay ginagamit ng marami upang takasan ang kanilang mga problema. Kaya siguro sikat na sikat ang mga telepantasya. Subalit hindi nakatutulong ang mabuhay sa pagpapantasya. Kailangan nating harapin ang ating mga suliranin at ang lahat ng mga nakababagabag na katotohanan sa mundong ating ginagalawan.

Hindi nakabubuti ang pagtakas sa suliranin. Ang tama ay ang mangarap at mag-ambisyon dahil ang pagtatamo ng mga ito ay nasa mga kamay mo. Ikaw ang timon na nagdidikta ng iyong pupuntahan, ang kapitan ng iyong sariling buhay.

Lumilipas ang panahon kaya dapat kung mayroon kang pangarap ngayon, umpisahan mo nang magplano upang maisakatuparan ito.

Tandaan mo na ang taong may pangarap ay:

1. Handang kumilos upang maabot ito.

Ang isang taong may pangarap ay handang magsumikap at magtiyaga upang marating ang mga ito. Siya ay nagtatrabaho nang lubos. Maaga siyang gumising sa umaga at ginagawa ang nakaatang na gawain para sa kanya. Hindi siya nagrereklamo kahit na nahihirapan dahil alam niyang bahagi ng pagtamo

Nasisilip mo sa iyong mga pangarap ang mga maaaring kahinatnan ng iyong mithiin sa buhay.

ng kanyang mga pangarap ang kumilos at magsakrippisyo. Sinusunod niya ang mga payo ng mga nakatatanda dahil alam niyang gabay ang mga ito sa pagtamo niya ng lubos na tagumpay. Hindi siya nagpapadala sa mga tukso at pambubuyo ng iba dahil may tiwala siya sa kanyang sarili at alam niyang mga balakid ito sa pagtamo ng kanyang mga pangarap.

2. Nadarama ang higit na pagnanasa tungo sa pangarap. Lubos na nadarama ng taong nangangarap ang pagnanasang matupad ang mga ito. Kaya sa tuwing gigising siya sa umaga, masaya at positibo ang kanyang pananaw na matutupad ang kanyang mga pangarap. Hindi siya nagdududa na matutupad niya ang mga ito. Ang ibang tao, sa sobrang pagnanasa sa pagtamo ng kanilang mga pangarap ay iginuguhit o gumuguhit ng mga larawang nagpapakita ng kaganapan ng kanilang mga pangarap. Idinidikit nila ito sa pinto ng kanilang silid o malapit sa kanilang higaan upang paggising nila, ito ang inspirasyon nila sa maghapon nilang pagtatrabaho. Alam niyang hindi balakid ang kahirapan sa pagkamit ng kanyang pangarap. Alam din niyang ang kanyang mga kahinaan ay kaya niyang paglabanan upang lumutang ang lakas ng kanyang pagkatao. Kaya para sa isang taong tumira at lumaki sa estero, dapat niyang madama ang higit na pagnanasa na makamit ang kanyang mga pangarap. Para naman sa mapapalad na mayroong kabuhatan, dapat niyang gamitin ang mga ito sa mabuti niyang hangarin sa buhay.

3. Nadarama ang pangangailangang makuha ang mga pangarap. Ang paghahangad na makuha ang mga pangarap ay lubos para sa mga taong naniniwalang kailangan nila ito sa kanilang buhay. Kaya nagsisikap sila nang lubos upang matamo nila ang mga ito. Ibayong sakripisyo ang kanilang ginagawa matupad lamang ito dahil naniniwala silang kailangan nila itong gawin. Halimbawa, ang isang ama na pumupunta sa ibang bansa upang magtrabaho ay nagsisikap na makaipon nang malaki upang maipadala sa kanyang pamilya. Alam niyang ang perang ipadadala niya ay gagamitin ng kanyang mga anak upang sila ay makatapos ng pag-aaral. Ginagawa ito ng isang ama dahil alam niyang kailangan niya itong gawin upang maganap ang kanyang pangarap na makapagtapos ng pag-aaral ang kanyang mga anak at magkaroon ng magandang buhay ang mga ito. Kaya kahit anong lungkot ang kanyang nadarama sa pagkahiwalay sa kanyang pamilya, tinitis niya ito at nagsasakripisyo upang matupad lamang ang kanyang pangarap.

4. Naniniwala na magiging totoo ang mga pangarap at kaya niyang gawing totoo ang mga ito. Ang pagkakaroon ng paniniwala na matutupad ang mga pangarap ang siyang malaking kontribusyon sa pagsisikap ng tao. Dahil sa paniniwalang ito, lumalakas ang kanyang loob. Si Pinky Sebastian

ang batang-batang negosyanteng nagtatag ng n ng bag ni Pinky. Naniniwala si Pinky na ang kanyang tagumpay ay hindi lamang dahil sa kanyang angking talento sa pagdidisenyo o paguhit. Lubos ang tiwala niya na biyaya ng Diyos ang lahat ng kanyang inaaning tagumpay. Para sa kanya ang pagtulong sa kapwa ay biyayang bumabalik din sa nagbigay nito. Naniniwala siyang walang saysay ang buhay kung hindi ito gagamitin sa oagtulong sa kapwa. “Kadalasan kung ikaw ay nanalangin para sa sarilli hindi ito pinagbibigyan dahil ito’y isang gawang makasarili. Suballi’t kung mananalangin ka na gawing instrumento upang makatulong, ipagkakaloob ang iyong idinadalangin.”

Bilang tao ang katuparan ng ating pangarap ay nakatali sa ating pinipiling bokasyon. Nakasalalay dito ang pagtatamo ng tunay na kaligayahan. Hindi tunay na magiging masaya gaano ka man kayaman o katanyag pagdating ng panahon kung hindi mo isinaalang-alang ang plano ng Diyos para sa iyo. Ang bokasyon ay higit sa trabaho o propesyon o negosyo. Ang bokasyon ay kalagayan o gawain na naayon sa plano ng Diyos sa atin. Sabi nga ng iba, ito ang iyong “*calling*” sa buhay. Maaring ito ay ang pag-aasawa balang araw, pagiging relihiyoso o alagad ng Diyos sa pagmamadre o pagpapari o pagiging pastor o Imam. Ito ang iba’t ibang pamamaraan ng paglilingkod sa Diyos na naaayon sa Kanyang biyaya at grasya. Kung ikaw ay isang mabuting tao, malinaw mong madarama ang hatak ng bokasyong itinakda ng Diyos sa iyo. Sabi nga sa Ephesians 1:4: Hinirang nga Niya tayo sa kanya bago pa nilalang ang mundo upang tayo ay maging banal at walang kasalanan sa paningin Niya. Sa pag-ibig.”

Bilang tao ang katuparan ng ating pangarap ay nakatali sa ating pinipiling bokasyon. Nakasalalay dito ang pagtatamo ng tunay na kaligayahan. Hindi tunay na magiging masaya gaano ka man kayaman o katanyag pagdating ng panahon kung hindi mo isinaalang-alang ang plano ng Diyos para sa iyo.

Ang Pangarap at Pagtatakda ng Mithiin

Sa ngayon, ang unang hakbang na kailangan mong gawin ay ang pagtukoy sa iyong mga *pangarap* at pagpapasya kung alin sa mga pangarap na ito ang, sabi nga ng *After Image band*, “itatanim sa puso” bilang iyong mga *mithiin* sa buhay. Piliin mo ang pangarap na pinakamasidhi ang iyong pagnanais na matupad. Nasisilip mo sa iyong mga pangarap ang mga maaaring kahinatnan ng iyong mithiin sa buhay. Ang mga ito’y nagsisilbing isang “preview” ng isang pelikula na nakikita mo ang maaaring kabuuang palabas. Sa pamamagitan ng pangarap, tinatanaw mo ang iyong kinabukasan. Kung ganoon, kinakailangang mangarap ang tao ng kongkreto at malapit sa katotohanan. Ang pangarap na kongkreto ay paglalapat ng iyong

sariling saloobin, talento, kakayahan, pagpapahalaga at naisin sa buhay. Malapit sa katotohanan ang iyong pangarap kung alam mo kung paano ito maisasakatuparan.

Kung palipat-lipat ng kurso, papalit-palit ng isip, sa huli'y walang natatapos. Ang kababagsakan mo, talunan— “you're such a LOSER” sabi nga ng spoiled brat na si Angelina.

Ang “goal” o mithiin ay ang tunguhin o pakay na iyong nais na marating o puntahan sa hinaharap. Sa simpleng salita, ito ang nais mong mangyari sa iyong buhay balang araw. Samakatwid, ang mithiin ang magbibigay ng direksyon sa iyong buhay. Ang pagkamit nito ang magbibigay ng saysay sa iyong buhay. Kaya mahalaga ang pagiging mapanagutan sa *pagpili* ng iyong mithiin. Kailangang isaalang-alang ang kahihinatnan nito para sa iyong sarili at sa iyong kapwa. Kung maisasaalang-alang mo ang kalalabasan nito, higit na magkakaroon ng kahulugan ang iyong mithiin. Halimbawa: nais mong maging isang mahusay na doktor upang makapaglingkod ka sa mga mahihirap sa inyong pamayanan. Dahil walang klinika at doktor dito, higit na makabuluhan ang iyong mithiin. Dapat na ang landas na iyong tatahakin ay naayon sa plano ng Diyos para sa iyo. Sabi nga sa Jeremias 29:11 “Sapagkat maganda ang balak ko para sa inyo, at hindi masama. Bibigyan ko kayo ng kinabukasan at pag-asa.”

Ang mga Pamantayan sa Pagtatakda ng Mithiin

Upang magkaroon ng higit na pag-unawa sa pagtatakda ng mithiin, alalahanin ang mga sumusunod na mga praktikal na pamantayan. Sa English ang mga ito ay tinatawag na SMART A: S-specific, M-measurable, A-attainable, R-relevant, T-time-bound at A-action-oriented. Sa wikang Filipino:

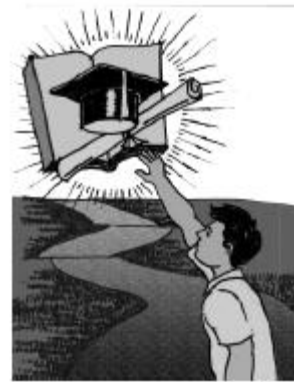
Tiyak. Tiyak ang iyong mithiin kung ikaw ay nakasisiguro na ito ang iyong nais na mangyari sa iyong buhay. Isipin mo kung tuwi-tuwina ay nagbabago ang iyong mithiin. Higit na makatitipid ng panahon at yaman kung tiyak ang iyong mithiin. Halimbawa, nais mong maging isang doktor kaya kumuha ka ng kurso sa kolehiyo na patungo sa pagiging doktor. Ngunit sa simula pa lamang sa kolehiyo ay naisip mong maging Inhenyero. Lumipat ka ng kurso subalit nang kinukuha mo na ang kurso sa pagiging Inhenyero ay nagbago na naman ang iyong isip at nais mo ay maging isang Accountant. Hindi ba inaaksaya mo ang iyong panahon at pera ng iyong mga magulang?

Nasusukat. Una, nasusukat mo ang iyong kakayahang kumuha ng kursong nais mo. Sapat ba ang iyong mga marka upang kunin ang kursong ito? Sumunod, sapat ba ang iyong perang gugulin para sa pagkuha ng kursong ito? Pangalawa, nasusukat mo ang iyong progreso sa pagsulong ng panahon patungo sa iyong mithiin. Halimbawa: nais mong maging doktor. Matataas naman ang iyong mga marka at kaya mong ipasa ang lahat ng asignatura dito. Subalit kapos ang inyong pera kaya kinailangan mong magtrabaho habang nag-aaral

kaya kaunting asignatura lamang ang kaya mong kunin sa isang semestre. Marahil bago ka maging isang ganap na doktor, malala na ang pangangailangan ng inyong pamayanan o marahil mayroon ng doktor na dumating sa inyong pamayanan.

Naaabot. Ang mithiin ay makatotohanan, maaabot at mapanghamon. Halimbawa: nais mong maging doktor, makatotohanan ito para sa iyo dahil kaya mong maipasa ang lahat ng asignatura kaya ito ay maaabot at mapanghamon sa iyo. Subalit kung lubha ang inyong kahirapan at imposibleng matustusan ng iyong mga magulang ang iyong pag-aaral, medyo hindi ito makatotohanan. Ngunit kung ikaw ay pursigido, maaaring mapanghamon ito sa iyo. Nararapat ang masusi mong pagpapasya para rito. Kailangan mong isaalang-alang ang maaaring maging hamon sa iyo kung itutuloy mo ang pagkuha ng kursong ito.

Angkop. Angkop ba ang iyong mithiing maging isang doktor? Kung ang iyong layunin ay matugunan ang pangangailangan sa inyong pamayanan, angkop ito. Ngunit angkop pa rin ba ito kung ikaw ay panganay at ang iyong mga magulang at kapatid ay umaasang ginhawa ang kanilang buhay kung makatapos ka ng pag-aaral? Marahil ay kailangan mong timbangin ang bawat panig upang makita mo ang higit na mabuti para sa iyo. Marahil, kailangan mong suriin ang iyong prayoridad: ang unang mahalaga para sa iyo, sumunod ay ang pangalawang mahalaga para sa iyo.

Mabibigyan ng Sapat na Panahon. Isipin mo kung gaano katagal mo kayang matupad ang iyong mithiin. Bigyang pansin ang haba ng panahong gugulin mo bago matupad ang iyong mithiin at ang pakay mo para rito. Ang haba ng panahong gugulin sa pagtupad ng mithiin ay may kaugnayan sa perang gagastusin mo. Ang haba ng panahong gugulin mo ay may kaugnayan sa pagtupad ng iyong layunin o pakay. Halimbawa: gaano katagal maghihintay ang iyong mga mamamayan sa inyong barangay bago ka maging ganap na doktor? O gaano katagal maghihintay ang iyong mga magulang at kapatid bago mo sila matulungan? Kailangan ng pagpapasya nang may katalinuhan.

May Angkop na Kilos. Ang pagpapahayag ng mithiin ay kailangang nasa pangkasalukuyang kilos (*present tense*). Nararapat ding ito ay mga bagay na kaya mong gawin. Iwasan ding ipahayag ito sa negatibong paraan o huwag magtakda ng mithiin upang pasakitan ang iba, gumanti sa iba o higitan ang iba. Halimbawa: nais mong maging doktor kasi mas mataas ito sa mithiin ng iyong kaklase. Huwag mo ring hangarin ang maging doktor upang yumaman at makaganti sa mga kamag-aral na kumukutya sa iyo. Huwag mo ring hangarin na maging doktor upang pagdating ng panahon maipagyayabang mo ito sa iyong mga kamag-aral. Sa madaling salita, maging positibo ang iyong mithiin upang ang kahihinatnan nito ay lubos na

kaligayahan. Huwag mong kalilimutan na ang hangad ng Diyos para sa iyo ay maging mabuting tao ka at kasiya-siya sa Kanyang paningin.

Marahil lubos mo nang naunawaan ang kahulugan ng mithiin at ang mga pamantayan sa pagtatakda nito. Ngayon ay umpisahan mo ng suriin ang iyong sarili. Tanungin ang iyong sarili kung ano talaga ang iyong nais na marating, matupad at layunin sa buhay.

Ang Pangmadalian at Pangmatagalang Mithiin

Hindi lamang sapat na itakda ang mithiin kundi dapat ito ay itakda sa parehong hangganan: pangmadalian at pangmatagalan. Tandaan:

- Ang pangmadaliang mithiin (short-term goal) ay maaaring makamit sa loob ng isang araw, isang linggo, o ilang buwan lamang.
- Ang pangmatagalang mithiin (long-term goal) ay maaring makamit sa loob ng isang semestre, isang taon, limang taon o sampung taon.

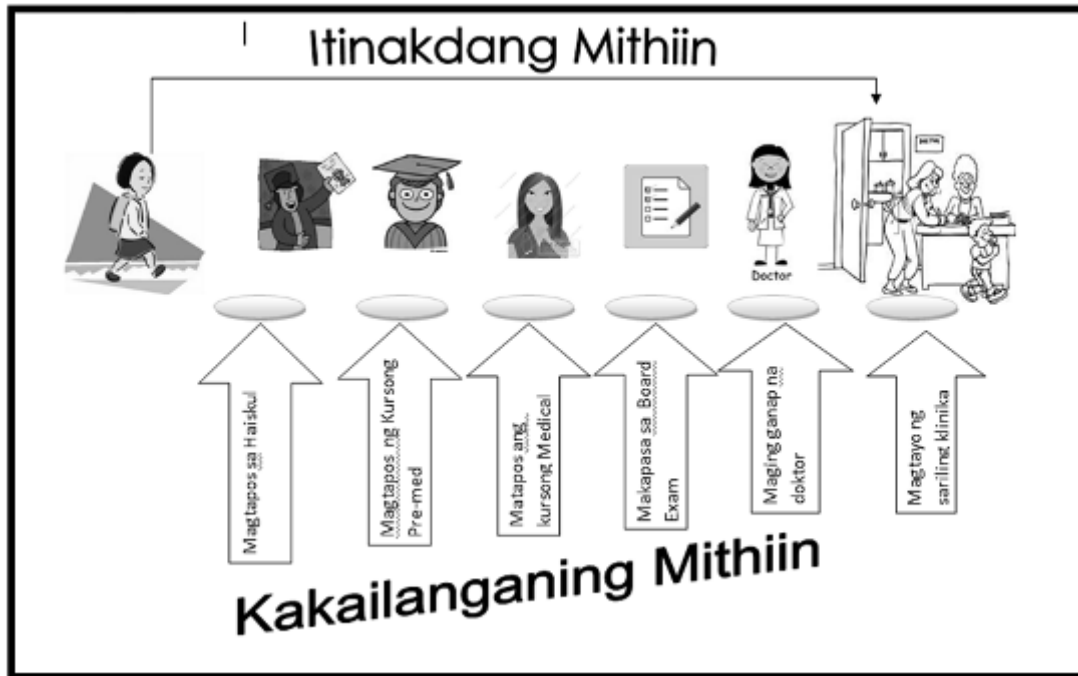
Ang pangmatagalang mithiin ay karaniwang makahulugan at mahalagang mithiin. Iyon nga lamang, ang pagkamit ng pangmatagalang mithiin ay malayong hinaharap. Ang resulta, nawawala ang tuon sa pagpapanatili ng positibong pananaw na makakamit ang mithiin sa hinaharap. Ang iba ay pinanghihinaan ng loob at nagdududa na makakamit nila ang itinakdang pangmatagalang mithiin.

Dito nakatutulong ang pagtatakda ng **kakailanganin mithiin o enabling goal**. Ito ay espesyal na uri ng pangmadaliang mithiin dahil ito ay pantulong sa pagkamit pangmatagalang mithiin. Ito ay may kinalaman sa pagkamit ng pangmatagalang mithiin. Ang suportang mithiin ay tila mga hagdang bato na magagamit na panukat ng pag-usad tungo sa pagkamit ng pangmatagalang mithiin.

Ang mga hakbang sa pagkamit ng itinakdang mithiin ay nagbibigay ng direksyon at nagsisilbing gabay sa pagkamit nito.

Halimbawa, kung nais mong maging isang doktor na may sariling klinika at ikaw ay nasa unang taon sa Junior High School, kailangan mo pang maghintay ng labinlimang taon upang maging isang ganap na doktor at maaring ilang taon pa para magkaroon ng sariling klinika. Upang tiyaking hindi ka mawawalan ng pokus sa haba ng panahong dapat mong gugulin sa pag-abot ng iyong mithiin, dapat kang maglagay ng mga kakailanganing mithiin o enabling goals. Tingnan ang sumusumod na paglalarawan.

Sa pagtatakda ng pangmadalian at pangmatagalang mithiin, kailangan mo ring suriing mabuti ang mga maaaring mangyari sa bawat yugto patungo sa iyong mithiin. Halimbawa, maaari ka bang pumasok sa isang ospital kung sakaling hindi makayanan ng iyong mga magulang na ipagpatuloy ang pag-aaral mo ng medisina? Maaari ka bang makakuha ng scholarship? Ang pag-iisip ng ganito ay maaaring paraan upang maiwasan mo ang maaaring maging suliranin sa pag-abot ng iyong mithiin.

Mga Hakbang sa Pagtatakda ng Mithiin

Narito ang mga hakbang sa pagkamit ng itinakdang mithiin.

1. Isulat ang iyong itinakdang mithiin. Muli suriin ang iyong itinakdang mithiin kung ito ay tiyak, nasusukat, naaabot, mahalaga, nasasakop ng panahon at may angkop na kilos. Tayain kung ito ay tumutugon sa pamantayang ito.
2. Isulat ang takdang panahon ng pagtupad ng iyong mithiin. Isulat kung kalian mo nais matupad ang iyong mithiin. Ang pagsulat ng takdang panahon ay magbibigay sa iyo ng paalaala na kailangan mong kumilos upang matupad ang iyong mithiin.
3. Isulat ang mga inaasahang kabutihang maidudulot mula sa itinakdang mithiin at sa paggawa ng plano para rito. Ang mga inaasahang kabutihang maidudulot ang iyong magiging inspirasyon upang magsikap kang matupad ang itinakdang mithiin. Narito ang ilan sa maaaring maging benepisyo sa pagtatakda ng mithiin at sa paggawa ng plano para rito.
 - a. Kung matamo mo na ang iyong mithiin, tunay kang nagtagumpay. Magiging maligaya ka at ang iyong mga mahal sa buhay. Madarama mong naging sulit lahat ng iyong paghihirap. Maaari mo ring ilagay ang iyong sarili sa mga taong naging tagumpay kung matamo mo ang iyong mithiin sa buhay. Maraming taong nasusulat sa iba't ibang babasahin at napanonood sa telebisyon ang nagtagumpay. Maaari mo ring isama ang iyong sarili sa mga ito.

- b. Sa panahon ng pagsubok sa pagtatamo ng iyong mithiin, magiging hamon ang mga benepisyong ito para sa iyo. Higit kang magiging matatag na tao at maisasabuhay mo ang mga moral na pagpapahalaga tulad ng katatagan (fortitude), pagtitimpi (temperance), katarungan (justice) at maingat na paghusga (prudence). Nagiging matatag ka sa mga suliraning susubok sa iyo sa pagkamit mo ng iyong mithiin. Isasabuhay mo ang pagtitimpi upang hindi matukso sa mga bagay na hindi makatutulong sa pagkamit ng iyong mithiin. Liwasan mo ang mga bagay na magiging aksaya at hadlang sa iyong pagtatagumpay. Magiging makatarungan ka para sa iyong sarili at sa iba dahil alam mo ang makabubuti sa iyong sarili at sa iyong kapwa. Hindi mo hahayaang masayang ang pagod at hirap mo sa buhay. Higit sa lahat, magiging maingat ka sa paghusga. Alam mong dapat kang maging isang mahusay na tao kaya dapat ang bawat pasyang gagawin mo ay makatutulong upang ikaw ay magtagumpay.
- c. Kung nakasulat ang mithiin sa buhay, makagagawa ka ng mahusay na plano para maisakatuparan ang iyong mithiin sa buhay. Ang planong ito ay mayroong mga layunin, hakbang sa pagkamit, takdang panahon at mga bagay na iyong kailangan sa pagsasakatuparan nito. Tuwi-tuwina, maaari mong tingnan ang iyong plano upang alamin ang iyong mga natupad kumpara sa iyong itinakda. Halimbawa, batay sa iyong plano, pagdating mo ng ikalawang taon sa paaralang sekondarya, ikaw ay kabilang sa honor roll. Subalit lumipat kayo ng tahanan at sa bago mong pinasukang paaralan, hindi ka na kasama sa honor roll. Maaari mong ayusin (adjust) ang iyong plano batay sa bagong pangyayari dahil hindi mo ito ninais. Kaya nga, higit na mabuting nakasulat ang iyong plano upang makita mong maaari mo pala itong ayusin.
- d. Kung sa tuwing umaga ay nababasa mo ang iyong plano, nagkakaroon ka ng tiwala sa iyong sarili dahil alam mong mayroong direksyon ang iyong mga ginagawa sa araw-araw.
4. Tukuyin ang mga maaaring maging balakid o hadlang sa pagtupad ng iyong mga mithiin. Maaaring napakadaling magtakda ng mithiin, subalit kailangan ding isiping hindi ito ganito kadaling isakatuparan. May mga hadlang tulad ng kakulangan sa pera at distansya ng paaralan at tahanan. Kailangang tukuyin ang mga balakid upang magkaroon ng lakas ng loob na harapin ang mga ito.
5. Isulat ang mga maaaring solusyon sa mga balakid o hadlang na natukoy. Itala ang lahat ng posibleng solusyon upang ikaw ay mayroong pagpilian. Handa ka na bang itakda ang iyong mithiin?

Tayain ang Iyong Pag-unawa

Panuto: Sagutin ang sumusunod mga tanong. Isulat sa kuwaderno ang iyong sagot.

1. Tukuyin ang mga katangian ng isang taong may pangarap. Ipaliwanag.
2. Ano ang kaibahan ng pangarap sa mithiin? Ipaliwanag.
3. Paano nakatutulong ang pagtatakda ng mithiin sa pagkakamit nito? Ipaliwanag.
4. Bakit mahalaga ang mga pamantayan sa pagtatakda ng mithiin? Ipaliwanag.
5. Bakit mahalaga ang pagtatakda ng mga pangmadalian at pangmatagalang mithiin?

Paghinuha ng Batayang Konsepto

Matapos ang iyong naging mga pag-aaral sa modyul na ito, subukan mo muling sagutin ang kakailanganing tanong:
Bakit mahalaga ang pagtatakda ng malinaw at makatotohanang mithiin?

Kahalagahan ng pagkakaroon ng pangarap

Kahalagahan ng pagkakaroon pangmadalian at pangmatagalang mithiin

PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO

Pagganap

Ngayon marahil ay lubos mo nang nauunawaan ang kahalagahan ng pagkakaroon ng pangarap at pagtatakda ng mga mithiin. Handa ka nang magtatakda ng sarili mong mga mithiin para maabot ang iyong mga pangarap.

Sa iyong kwaderno, sumulat ng iyong mga pansariling mithiin para sa:

1. pamilya
2. paaralan
3. pakikipagkaibigan
4. pamayanan
5. buhay-isperitwal

Pagsasabuhay

Nagawa mo ba?

Tayain mo ang mga ginawang pansariling mithiin kung tumutugon ang mga ito sa mga pamantayan sa pagtatakda ng mithiin.

Kopyahin sa kuwaderno ang talahanayan. Ilipat sa talahanayan ang iyong mga isinulat na mithiin. Lagyan ng tsek (✓) kung tumutugon ang mga ito sa bawat pamantayan. SMART A ba ang iyong mga isinulat na mithiin? Gabay mo ang halimbawa sa susunod na pahina.

Bawat mithiin ay lagyan mo ng katapat na tatlo o higit pang mga layunin para sa pagsasakatuparan nito o *enabling goals*.

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Tiyak	Nasu-sukat	Naaabot	Mahalaga	May Angkop na Panahon	May Angkop na Kilos
Halimbawa:						
<u>Pamilya</u>	✓					
1. Kakain kasabay ang pamilya tuwing Lingo.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. Maglilinis ng		✓	✓	✓	✓	✓

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Tiyak	Nasu-sukat	Naaabot	Mahalaga	May Angkop na Panahon	May Angkop na Kilos
sariling silid araw-araw. 3. Magsasabi sa nanay ng "I love you" tuwing bago umalis ng bahay						
<u>Paaralan</u>						
1. Magtatanong sa guro sa tuwing may hindi naiintindihan sa aralin.	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓
2. Magbabasa ng dalawang aklat na hindi batayang-aklat sa bawat markahan.						
3. Magliligpit ng sariling pinagkainan sa kantina sa tuwing kakain doon.						
<u>Pakikipagkaibigan</u>	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1. Tuturuang tumugtog ng gitara anng kaibigang si Ronnie tuwing Sabado.	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓
2. Sasabayan sa pagkain sa kantina si Mischelle araw-araw.						
3. Sasabay kay Michael sa						

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Tiyak	Nasu-sukat	Naaabot	Mahalaga	May Angkop na Panahon	May Angkop na Kilos
pagpasok araw-araw.						
Pamayanan						
1. Palaging magtatapon lamang ng basura sa tamang lalagyan.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. Tutulong sa mga gawaing pampamayan tulad ng paglilinis ng kalsada tuwing may pagkakataon.						
3. Dadalo sa mga pagpupulong para sa mga kabataan sa baranggay tuwing may pagpupulong.						
Buhay Ispiritwal						
1. Magsisimba tuwing Linggo	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. Sasapi sa choir ng simbahan at dadalo sa lahat ng pagsasanay ng grupo.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. Lalahok sa taunang recollection para sa mga kabataan ng parokya.						

Ikaw naman.

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Tiyak	Nasusukat	Naaabot	Mahalaga	May Angkop na Panahon	May Angkop na Kilos
<u>Pamilya</u> 1. 2. 3.						
<u>Paaralan</u> 1. 2. 3.						
<u>Pakikipagkaibigan</u> 1. 2. 3.						
<u>Pamayanan</u> 1. 2. 3.						
<u>Buhay Ispiritwal</u> 1. 2. 3.						

Pagninilay

Ano ang iyong naging damdamin matapos ang gawain? Ipaliwanag.

Pagsasabuhay

Nagawa mo ba?

Ngayon handa ka nang gumawa ng plano ng pagsasagawa ng iyong mithiin. Kopyahin ang talahanayan sa ibaba. Ilapat ang mga nauna mong isinulat na mga mithiin at ilapat ito sa talahanayan sa kwaderno.

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Takdang Panahon (Petsa/Ora s)	Mga Benepisyo/ Bunga ng Katuparan ng Mithiin	Mga Balakid sa Katuparan ng Mithiin	Mga Paraan Upang Malampasan ang mga Balakid
<u>Pamilya</u> 1. 2. 3.				
<u>Paaralan</u> 1. 2. 3.				
<u>Pakikipagkaibigan</u> 1. 2. 3.				
<u>Pamayanan</u> 1. 2. 3.				
<u>Buhay Ispiritwal</u> 1. 2. 3.				

Ipasa sa guro ang iyong kwaderno sa pagtatapos ng araling ito.

Binabati kita!

Mga Sanggunian:

©2001 All Rights Reserved. H&H Publishing Company, Inc.

http://www.hhpublishing.com/onlinecourses/study_strategies/BSL/motivation/E5.html, hinango noong Nobyembre 12, 2009

<http://www.indianola.k12.ia.us/high-school/guidance.html>, sinipi noong Nobyembre 12, 2009, Indianola High School | 1304 East First Avenue | Indianola, IA 50125 | 515-961-9510 | Fax: 515-961-9519, website designed & maintained by EDJE Technologies

http://www.careerliftoff.com/career_guidance.htm, © 2002 - 2007 career liftoff®, All Rights Reserved, hinango noong Nobyembre 10, 2009

<http://www.articlesbase.com/goal-setting-articles/5-ways-setting-goals-will-improve-your-life-1768259.html>, hinango noong Nobyembre 10, 2009

<http://www.istadia.com/article/robobson/2>, hinango noong Nobyembre 10, 2009

<http://www.bigsuccessx.com/dream.php>, hinango noong Nobyembre 10, 2009

Mga Larawan, hinango sa:

- www.clipartof.com/detailsclipart/42294.html, May 17, 2011
- www.thematter.wordpress.com, May 17, 2011
- www.atallook.deviantart.com, May 17, 2011
- www.defenselink.mil, May 18, 2011
- www.123rf.com, May 18, 2011
- www.easyvectors.com, May 18, 2011

Modiyul 14: ANG KAHALAGAHAN NG MABUTING PAGPAPASYA SA URI NG BUHAY

ANO ANG INAASAHANG MAIPAMAMALAS MO?

Ang pag-unawa sa mga konsepto tungkol sa mga pagpapahalaga at birtud ay nagsisilbing gabay sa mapanagutang pagpapasya at pagkilos. Dahil dito, sa ikatlong markahan ay pinag-aralan mo ang kaugnayan ng pagpapahalaga at birtud. Siniyasat mo ang mga panloob na salik na nakaiimpluwensya sa paghubog ng pagpapahalaga: konsensya, mapanagutang paggamit ng kalayaan, pagiging sensitibo sa kasalanan, pagkabagabag at hiya bunga ng kasalanan, pagsasabuhay ng mga birtud, at disiplinang pansarili. Tinuklas mo ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensya sa paghubog ng mga pagpapahalaga: pamilya at paraan ng pag-aaruga sa anak, paaralan, kapwa kabataan, lipunan lagay ng pamumuhay at media.

Sa modiyul na ito ay inaasahang gagamitin mo ang lahat ng mga pag-unawang ito upang maipamalas mo ang mga layuning pampagkatuto na inaasahan sa modiyul na ito.

Sa huli'y inaasahang masasagot mo ang mahalagang tanong na: Bakit mahalaga ang mga hakbang sa pagpapasya tungo sa pagkamit sa mga mithiin sa buhay?

Sa modiyul na ito, inaasahang malilining sa iyo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan, at pag-unawa:

- a. Naipaliliwanag ang kahalagahan ng makabuluhang pagpapasya sa uri ng buhay
- b. Nasusuri ang ginawang pahayag ng layunin sa buhay kung ito ay may pagsasaalang-alang sa tama at matuwid na pagpapasya
- c. Napahahalagahan ang matuwid at tamang pagpapasya sa pagkakaroon ng makabuluhang buhay at ganap na pagpapakatao
- d. Nakagagawa ng pahayag ng layunin sa buhay batay sa mga hakbang sa tama at mabuting pagpapasya

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- Nailapat nang maayos ang proseso ng wastong pagpapasya
- Naglahad ng komprehensibong paliwanag sa ginawang pagpili o pagpapasya
- Ayon sa moral na batayan ang inilahad na paliwanag
- Malinaw at madaling maunawaan ang paliwanag

PAUNANG PAGTATAYA

Panuto: Isulat sa kuwaderno ang iyong mga sagot sa sumusunod na pagsusulit. Basahing mabuti ang mga panuto.

1. Piliin mo ang larawan ng itinuturing mong may mas mataas na kabutihan mula sa kasunod na mga halimbawa. Magsulat ng maikling paliwanag sa ginawang pagpili sa ibaba. Isulat sa ang sagot sa kuwaderno.

A.

B.

Ang aking napili: _____

Paliwanag:

A.

B.

Ang aking napili: _____

Paliwanag:

2. Balikan o alalahanin ang isang sitwasyon kung kailan ka gumawa ng isang mahalagang pagpapasya sa iyong buhay. Ilahad ang prosesong iyong pinagdaanan.
3. Batay sa iyong isinulat, anu-ano ang mga mahahalagang salik o batayan sa paggawa ng pasya? Ipaliwanag?
Piliin ang titik lamang ng tamang sagot.
4. Ang pakahulugan sa *moral dilemma* ayon kay Kohlberg “Ito ay mga sitwasyong nagpapahayag ng dalawang magkasalungat na posisyon na kinapapalooban ng dalawang magkaiba o nagtutunggaling pagpapahalaga. Ibig sabihin nito na:
 - a. Mahirap ang magpasya dahil ito ay nagiging sanhi ng pagtatalo ng isip tungkol sa mga iba’t ibang mga posisyon.
 - b. Ang pagpapasiya ay nababatay sa ating mga pagpapahalaga.
 - c. Ang pagpapasya ay pagpili sa maraming pamimilian.
 - d. Madali lang magpasya kung alam natin ang sarili nating mga pagpapahalaga.
5. Ang lahat ng kilos ng tao ay bunga ng proseso ng pagpapasiya. Ibig sabihin nito na:
 - a. Ang lahat ng kilos natin ay dumadaan sa isang mahabang proseso.
 - b. Ang lahat ng kilos natin ay ginagamitan ng proseso ng mabuting pagpapasiya.
 - c. Ang lahat ng ating kilos ay nababatay sa ating isip at kilos-loob.
 - d. Kailangang pinag-iisipang mabuti ang lahat ng ating kilos o ginagawa.
6. Paano maikukumpara sa chess ang proseso ng pagpapasya?
 - a. Mahirap laruin ang *chess* dahil ginagamitan din ito ng pag-iisip.
 - b. Kinakailangan ito ng panahon upang laruin.
 - c. Pinag-aaralan munang mabuti ang bawat galaw upang maging batayan ng gagawing tira.
 - d. Kailangang isaalang-alang dito ang iyong mga pagpapahalaga.
7. Karaniwan na ang mga linyang “Bigyan mo pa ako ng panahong makapag-isip, “sa mga mahalagang pagpapasiyang ginagawa. Ibig sabihin nito;
 - a. Mahalagang bahagi ng proseso ng pagpapasiya ang panahon
 - b. Kinakailangan ng mahabang panahon ang pagpapasiya.
 - c. Mahirap talaga ang gumawa ng pasya
 - d. Ang balangkas ng proseso ng pagpapasiya ay nakabatay sa panahon
8. Kahit na binigyan ng magandang pwesto sa kumpanya si Chit ng kanyang ama sa kanilang kumpanya, pinili pa rin nito ang magtayo ng sariling negosyo. Ito ang tunay na nagpapasaya sa kanya.
 - a. Nakakahiya namang mabansagang COO o Child of Owner sa isang kumpanya bagama’t ikaw ay mahusay na CEO.
 - b. Kinakailangan ding isaalang-alang ang damdamin sa paggawa ng pasya.
 - c. Mas mahalaga na masaya ang tao sapagkat maikli lamang ang buhay.
 - d. Mahalaga kay Chit ang kanyang pansariling kaligayahan.

9. Kung nananatili sa iyo ang agam-agam dahil mayroon ka ring pakiramdam na maaari kang magsisi sa iyong pasiya, kailangan mong...
- Pag-aralan muli ang iyong pasiya na may kalakip na panalangin at mas ibayong pagsusuri.
 - Huwag mag-agam-agam dahil hindi ka makakikilos hanggang hindi ka nakapipili.
 - Gawin na lamang kung ano ang magpapasiya sa iyo.
 - Gawin na lamang ang magpapasiya sa mas nakararami.
10. Ang higher good ay tumutukoy sa:
- Kagandahang loob sa bawa't isa
 - Kabutihang panlahat
 - Ikabubuti ng mas nakararami
 - Ikabubuti ng mga mahal sa buhay

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Dumating na ba sa iyong buhay ang pagkakataon na kinailangan mong mamili sa pagitan ng mga bagay na may halaga sa iyo? Ano ang iyong naging damdamin tungkol dito? Ano ang iyong ginawa? Ibahagi mo ang iyong naging karanasan gamit ang pormat sa ibaba. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

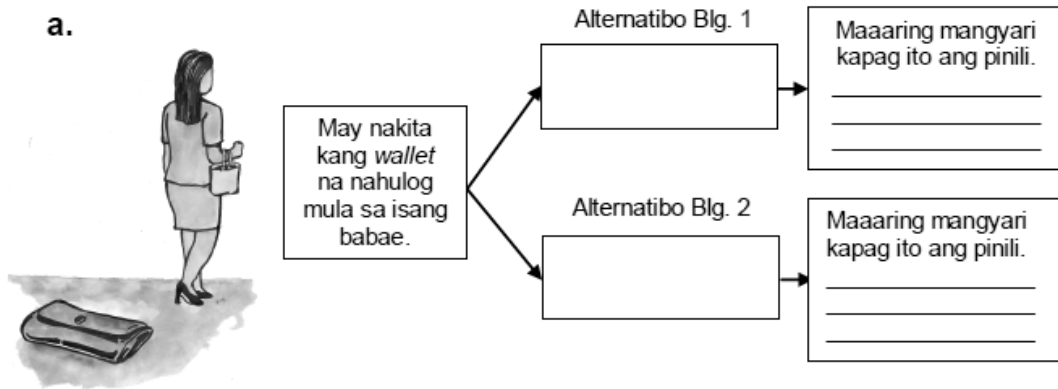
<p>Buod ng Sitwasyon</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; width: 80%; height: 30px; margin-bottom: 5px;"></div> <div style="border: 1px solid black; width: 80%; height: 30px; margin-bottom: 5px; text-align: center;">Mga Pagpipilian</div> <div style="border: 1px solid black; width: 80%; height: 30px; margin-bottom: 5px;"></div> </div>	<p>Hakbang na ginawa</p> <p>1. _____</p> <p>2. _____</p> <p>3. _____</p> <p>4. _____</p>
<div style="border: 1px solid black; width: 80%; margin: 0 auto; padding: 5px;"> <p>Ang naging pasiya</p> <p>_____</p> <p>Bakit ito ang napili?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> </div>		
<p>Naging bunga ng ginawang pagpapasiya</p> <p>_____</p> <p>_____</p>		
<p>Mahalagang aral na napulot mula sa karanasan</p> <p>_____</p> <p>_____</p>		

Sagutin ang mga tanong sa iyong kuwaderno:

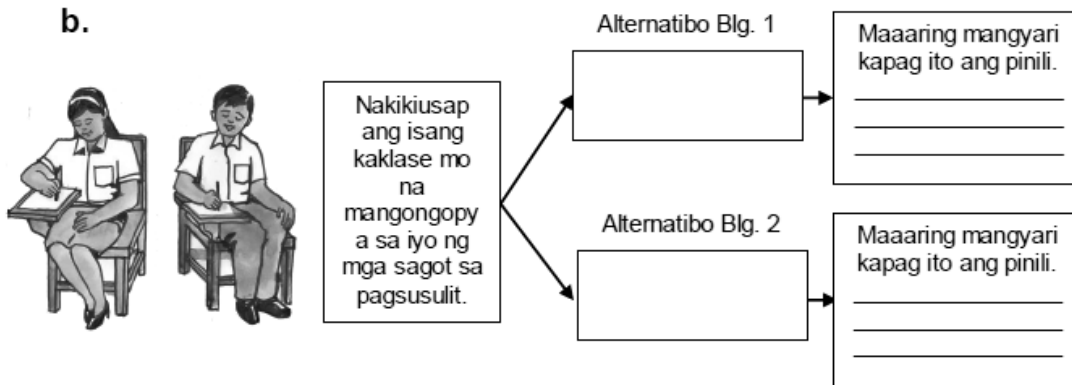
1. Balikan mo ang isang mabigat na sitwasyon kung saan kinailangan mong magsagawa ng pagpapasiya sa mga nagdaang taon. Ilahad ito. (Hal. Sasama sa isang kaklase na mag-cutting classes.)
2. Ano-ano ang iyong pagpipilian?
3. Ano ang iyong ginawa bago nagsagawa ng pagpapasya?
4. Ano ang iyong naging pasya?
5. Ipaliwanag ang naging bunga ng iyong pasiya.
6. Isulat ang pinakamahalagang aral na iyong nakuha mula sa iyong karanasan.

May mga pangyayaring hindi natin maiiwasan na kailangan nating gumawa ng agarang pagpapasiya. Subukin ang iyong kakayahan na magpasiya sa mga sitwasyon na katulad ng nasa ibaba. Sundin ang pormat at gawin ito sa iyong kuwaderno.

a.

b.

C.

Kinumbinse ka ng isang kaibigan na manigariyo.

Alternatibo Blg. 1

Maaaring mangyari kapag ito ang pinili

Alternatibo Blg. 2

Maaaring mangyari kapag ito ang pinili

Sagutin:

- Ano ang naging pagpapasya mo sa mga ibinigay na sitwasyon?
 - _____
 - _____
 - _____
- Sa iyong palagay, tama ba ang naging mga pasya? Pangatwiranan.
- Nakatulong ba ang ibinigay na pormat sa iyong naging pagpapasya? Ipaliwanag.
- Bakit mahalagang tingnan natin ang maaaring kahinatnan o bunga nito bago tayo gumawa ng pasya?

PAGLINANG NG KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Gawain 1. Ang mga sumusunod ay tatlong sitwasyon na hinango sa mga *moral dilemma* ni Lawrence Kohlberg. Ito ay mga sitwasyong nagpapahayag ng dalawang magkasalungat na posisyon na kinapapalooban ng dalawang magkaiba o nagtutunggaling pagpapahalaga. Sa gawaing ito ay magkakaroon ka ng pagkakataon na pumili ng posisyon ukol sa mga isyung moral na iyong paninindigan. Sagutin ang mga tanong pagkatapos na mailahad ang bawat sitwasyon. Isulat ang iyong mga sagot sa iyong kuwaderno.

Mga Dilemma ni Lawrence Kohlberg

Dilemma Blg. 1

Si Aamir ay labing-apat na taong gulang na labis ang pagnanais na masama sa isang *camping*. Nangako sa kaniya ang kaniyang ama na papayagan siyang sumama kung siya ay makaiipon nang sapat na pera para rito. Dahil dito, labis ang naging pagsisikap ni Joe sa pagtitinda ng diyaryo. At naipon ang sapat na halagang kailangan para sa *camping* at may kaunti pang halaga na natira para panggastos para sa kaniyang sarili. Ngunit nagbago ang isip ng kaniyang ama bago dumating ang araw ng kanilang *camping*. Ang ilan sa kaniyang mga kaibigan ay nagpasiyang mangisda sa ibang lugar. Kapos ang pera ng kaniyang ama upang ipanggastos sa pangangisda. Kaya, kinausap niya si Aamir upang hingin dito ang perang kaniyang naipon para sa kaniyang *camping*. Iniisip ni Aamir na tumanggi na ibigay sa kaniyang ama ang kaniyang naipong pera.

Mga tanong:

- a. Dapat bang tumanggi si Aamir na ibigay ang kaniyang naipong pera sa kaniyang ama? Pangatwiranang ang sagot.
- b. May karapatan ba ang ama ni Aamir na hingin ang perang naipon ng kaniyang anak na si Aamir? Pangatwiranang.
- c. Ang pagbibigay ba ng perang naipon ni Aamir ay maaaring maging sukatan ng pagiging mabuting anak? Ipaliwanag ang sagot.
- d. Ang ideya ba na si Aamir ang nag-ipon ng pera ay mahalaga sa sitwasyong ito? Pangatwiranang.
- e. Nangako ang ama ni Aamir na kapag nakaipon siya nang sapat na pera ay maaari siyang sumama sa *camping*. Ang ideya ba na nangako ang ama ni Joe sa kaniya ang pinakamahalaga sa sitwasyong ito? Bakit?
- f. Sa kabuuan, bakit mahalagang tuparin ang isang pangako?
- g. Mahalaga bang tuparin mo ang isang pangako sa isang taong hindi naman gaanong kakilala at hindi na muling makikita pa? Ipaliwanag ang sagot.
- h. Ano sa iyong palagay ang pinakamahalagang bagay na dapat isaalang-alang ng isang ama pagdating sa kaniyang relasyon sa kaniyang anak? Bakit mo ito maituturing na pinakamahalaga?

Dilemma Blg. 2

Si Judy ay labindalawang taong gulang. Nangako sa kaniya ang kaniyang ina na siya ay maaaring manood sa isang konsiyerto na magaganap sa kanilang lugar. Ngunit ito ay sa kondisyong mag-iipon siya sa pamamagitan ng pag-aalaga ng bata at sa pagtitipid mula sa kaniyang baon sa tangahalian sa paaralan nang may maipambili ng tiket sa konsiyerto. Nagawa ni Judy na maipon ang perang kinakailangan at nagkaroon pa ng sobra. Ngunit nagbago ang isip ng kaniyang ina at sinabi sa kaniya na mas makabubuti kung gagastusin niya ang kanyang pera sa pagbili ng bagong damit para sa paaralan. Labis ang pagkabigo na naramdaman ni Judy. Ngunit sa kabila nito ay nagpasiya pa rin siya na ipagpatuloy ang panonood ng konsiyerto. Bumili siya ng tiket at sinabi niya sa kaniyang ina na maliit na halaga lamang ang kaniyang naipon. Nang dumating ang araw ng konsiyerto, nanood siya at sinabi sa kaniyang ina na siya ay magpapalipas buong araw kasama ang isang kaibigan. Dumaan ang isang linggo at hindi nalaman ng kaniyang ina ang kaniyang ginawa. Sinabi ni Judy ang lahat sa kaniyang nakatatandang kapatid na si Louise. Iniisip ni Louise kung ipararating ba niya sa kanilang ina ang ginawa ni Judy.

Mga Tanong:

- a. Nararapat bang sabihin ng nakatatandang kapatid ni Judy na si Louise sa kanilang ina na si Judy ay nagsinungaling tungkol sa pera o siya ba ay mananahimik na lamang? Bakit?
- b. Sa kaniyang pag-aagam-agam na sabihin ang katotohanan, iniisip ni Louise na kapatid niya si Judy. Maaari ba itong makaapekto sa kaniyang gagawing pagpapasya? Ipaliwanag ang sagot.
- c. Ang pagsasabi ba ng totoo ay may kinalaman sa pagiging isang mabuting anak? Bakit?
- d. Ang katotohanan ba na si Judy ang nag-ipon ng pera ay mahalagang konsidersayon sa sitwasyon na ito? Bakit?
- e. Nangako ang ina ni Judy na papayagan itong manood ng konsiyerto kung magtitipid siya ng pera. Ang katotohanan ba na nangako ang ina ni Judy ang pinakamahalaga sa sitwasyon na ito? Bakit?
- f. Kailangan bang may hangganan ang awtoridad ng ina sa kanyang anak? Bakit?

Dilemma Blg. 3

May dalawang magkapatid na lalaki na nasangkot sa isang malaking gulo. Nagpasiya silang iwan ang kanilang lugar at magtungo sa ibang lugar. Nangailangan din sila ng pera. Si Karl, ang mas nakatatanda, ay pumasok sa isang tindahan upang magnakaw at nakakuha siya ng sampung libong piso. Si Bob naman, ang mas nakababata, ay nagtungo sa isang retiradong lalaki na kilala sa pagiging matulungin sa mga taong naninirahan sa kanilang lugar. Sinabi niya rito na siya ay may malubhang karamdaman at kailangan ng sampung libong piso para sa kanyang operasyon. Nakiusap si Bob sa matanda na pahiramin siya ng pera at nangakong ito ay babayaran kapag siya ay ganap nang gumaling. Kahit pa hindi ganap na kilala ng matandang lalaki si Bob ay pinahiram niya ito ng pera. Si Karl at si Bob ay nakatakas na may hawak na tig-sampung libong piso.

Mga Tanong:

- a. Ano ang mas masama, ang magnakaw, katulad ng ginawa ni Karl o ang manloko ng kapwa katulad ng ginawa ni Bob? Pangatwiran ang sagot.
- b. Sa iyong palagay ano ang pinakamasama sa panloloko ng isang matanda? Bakit mo ito itinuturing na pinakamasama?
- c. Bakit masama ang paganakaw na tulad ng ginawa ni Karl sa isang tindahan?
- d. Ano ang halaga ng paggalang sa pag-aari ng iba?
- e. Kailangan bang gawin ng tao ang lahat upang sumunod sa batas? Bakit?

a. Kung iyong babalikan ang *dilemma* blg. 1, sa iyong palagay, ano ang bagay na magagawa nang may pananagutan ni Joe sa ganoong sitwasyon? Bakit?

b. Sa iyong pagsusuri sa *dilemma* blg. 2, ano ang masasabi mong pinakamapanagutang magagawa ni Louise sa sitwasyong iyon? Bakit?

c. Naging iresponsable ba ang matanda sa pagpapahiram ng pera kay Bob? Pangatwiran.

Batay sa mga naunang gawain, magbigay ng iyong sariling pagpapakahulugan sa mabuting pagpapasya:

Gawain 2: Basahin ang sumusunod na anekdota.

Hindi makalimutan ni Mark ang tinig ng ina nito sa telepono. “Bakit anak, bakit? Lahat ng pagsisikap ginagawa ko ay para sa iyo. Anong nangyari? Akala ko maayos ang lahat. Akala ko darating ako sa Marso para mapanood ang pagmamartsa mo sa araw ng pagtatapos mo sa haiskul...kami ng tatay mo...” Hindi na nito natapos pa ang sasabihin. Alam ni Mark na umiiyak ito sa kabilang linya. Hindi na rin niya nakayanang marinig pa ang ibang sasabihin ng ina kaya’t ibinaba na nito ang telepono.

Maayos nga ba ang lahat? Noon, noong narito pa sina Nanay at malakas pa si Tatay. Noon wala siyang pakialam anoman ang sabihin ng ibang mga kamag-aral. Madalas man siyang tuksuhin ng mga ito. Pagtawanan hindi nya ito kailangang pansinin. Nagsisikap sya sa pag-aaral para sa kanyang pamilya. Siya ang panganay kaya kailangan niyang makatapos para makatulong sa Nanay at Tatay. Mahirap lang ang buhay nila. Madalas pumapasok siya na wala ni singko sa bulsa. Pinagtatawanan nila ang sapatos niyang may butas sa talampakan gayon din ang uniporme niyang puno na ng sulsi at medyo maiksi na para sa kanya. Hindi sila

makabili ng bago. Pero wala sa kanya iyon. Ang mahalaga'y nakakapag-aral siya. Iyon ang laging sinasabi sa kanya ng kanyang nanay.

Ngunit nang magkasakit ang kanyang ama kinailangan nang kanyang ina ang magpunta sa ibang bansa para maghanapbuhay. Katulong sa Hongkong ang nanay niya. Mabait daw ang naging amo nito. Ilang taon na rin ang lumipas. Iba na ang lahat. May bagong telebisyon, radyo, *computer*. Bago palagi ang uniporme ni Mark. Marami siyang pera sa bulsa. May *bank account* pa nga siya. Sa kanya ipinangalan ng nanay niya ang *bank account* para sa *remittance* nito. "Responsableng bata si Mark, kaya niyang pamahalaan ang mga pangangailangan ng ama at ng kapatid." Sabi ng nanay niya sa tiyahin niya. Noon siguro yon.

"Mapilit kasi ang barkada ko tatay eh. Pwede ba kong maghanda sa birthday ko. At saka pwede ba kong bumili ng beer. Konti lang naman, konting kasayahan lang." Ayaw sana ni Tatay, kaya lang sabi ni Nanay, hayaan na, minsan lang naman. Tutal malapit ng magdisisiyete si Mark. Ang hindi alam ng nanay nya, madalas ang inuman ng barkada. Nakakahiya kasi. Alam naman nilang may pera si Mark. Wala raw siyang pakikisama, yan ang lagi nilang sinasabi kapag tumatangi si Mark. Natatakot si Mark na mawala ang barkada. Dati-rati kasi iniwasan siya ng mga ito. Ngayon sikat na rin siya, mula nang tanggapin siya ng barkadahan. Maraming mga kaklaseng babae nila ay humahanga kay Mark. Masarap pala ang pakiramdam ng napapansin ka, hinahangaan. Masarap ang maraming kaibigan. Masaya ang kilala ka nang halos lahat ng mga mag-aaral sa paaralan.

Masyado kasing napadalas ang gimik ng barkada. Ayon bagsak tuloy si Mark sa tatlong *subject*. Hindi siya gagrgraduate. "Okey lang yan pare, kami rin naman hindi mamartsa eh" ni Bok ang lider ng kanilang grupo. "Ayaw mo nun matagal pa tayong magkakasama. Tuloy ang ligaya."

Dapat nga bang ikasiya iyon. Wari'y kinukurot ang kanyang puso tuwing maaalala ang tinig ng ina. Minamasdan niya ang sarili sa salamin. Siya nga ba talaga ang repleksyon sa salamin. Hindi pa huli ang lahat, wika nya sa sarili.

Sagutin:

1. Anu-ano ang mga mahahalagang pagpapasya na ginawa ng ina ni Mark kaugnay ng kanilang pamilya? Tama ba ang kanyang naging mga pasya? Ipaliwanag.
2. Ano-anong mga pagpapasya ang ginawa ni Mark para sa kanyang sarili? Mabuti ba ang kinahinatnan ng kanyang mga naging pagpapasya? Pangatwiranan.
3. Ano ang ibinunga ng mga maling pagpapasya ng ina ni Mark? Pangatwiranan.
4. Ano ang ibinunga ng mga naging pagpapasya ni Mark? Pangatwiranan.

Gamit ang sumusunod na tsart, suriin ang mga naging pasya ni Mark. Anong mga bagay ang maaaring naging mabuti ang kinahinatnan kung naging mabuti lamang ang naging pagpapasya ni Mark? Kung ikaw si Mark, ano naman ang maaaring naging pasya mo?

Mga Mahahalagang Pangyayari Sa Buhay ni Mark	Mga Naging Pasya ni Mark	Mga kinahinatnan ng Pasya ni Mark	Maaring naging pasya mo
Halimbawa: Ipinangalan ng nanay ni Mark sa kanya ang <i>bank account</i> ng <i>remittance</i> nito	Gamitin sa pansariling pangangailangan at kasiyahan ang pera	Madalas itong liban sa klase upang maglibang kasama ang barkada.	Gamitin lamang sa pamilya ang pera sa banko

Ikaw naman:

Mga Mahahalagang Pangyayari Sa Buhay ni Mark	Mga Naging Pasya ni Mark	Mga kinahinatnan ng Pasya ni Mark	Maaring naging pasya mo	Dahilan ng pasya

Sa kuwaderno ay isulat muli ang anekdota, ngunit gamitin ang iyong mga pasya sa halip na kay Mark. Gamitin din ang mga maaaring kinahinatnan ng iyong pasya.

Rubric sa Pagtataya ng ginawang pagsusuri:

Dimensyon	3 Pinakatama	2 Bahagyang Tama	1 Mali
Posisyong pinili	Natukoy nang malinaw ang kalalabasan ng posisyong pinili	Natutukoy ang posisyon sa moral na dilemma subalit may ilang kalalabasan ng posisyon ang hindi malinaw	Hindi malinaw ang posisyon sa moral dilemma
Batayan ng mga pahayag	Ibinatay sa Likas na Batas at Moral (Natural Moral Law) Ibinatay ang posisyong pinili sa tatlong palatandaan ng moral na kilos	Ibinatay sa kultura, kinagisnang paniniwala o instinct Ibinatay ang posisyong pinili sa tatlong palatandaan ng moral na kilos subalit hindi naipahayag nang maayos	Ibinatay sa nararamdaman o emosyon Hindi ibinatay ang posisyong pinili sa tatlong palatandaan ng moral na kilos
Kaugnayan ng mga pahayag sa dilemma	Ang mga pahayag ay nagpapamalas ng lubos na pagkaunawa sa dilemma	May ilang pahayag na walang kaugnayan sa dilemma	Ang mga pahayag ay nagpapamalas ng di pagkaunawa sa dilemma
Paninindigan sa posisyong pinili	Matatag ang paninindigan sa posisyong pinili	May kaunting agam-agam sa posisyong pinili	Hindi napanindigan ang posisyong pinili

Batay sa naunang gawain: Ano-ano ang mga elemento ng mabuting pagpapasya? Isulat ang sagot sa kuwaderno.

Gawain 3. Basahin ang sumusunod na talambuhay

Figaro: Kapeng Pilipino!

Si Pacita “Chit” U. Juan ang bunso sa magkakapatid na Juan. Maagang sinanay ng kanyang ama ang magkakapatid sa pagnenegsyo. Sa tanghali’y sinusundo ang magkakapatid ng kanilang ama para mananghalian nang sabay-sabay at kung may panahon pa ay magtrabaho sa kumpanya. Maging ang mga bakasyon sa eskwela ay ginugugol nila sa pagtrabaho sa kanilang kumpanya. Doon natutuhan ni Chit ang mga kasanayan at pagpapahalaga na naging susi sa pagtatagumpay ng kanyang itinatag na negosyo. Kabilang dito ang respeto sa pagsisikap, pagtitiyaga at tamang pamamahala ng oras o panahon.

Ang tagumpay ni Chit ngayon ay bunga ng mga mahahalagang pasya na ginawa niya sa kanyang buhay. Noong una, hindi pagnenegosyo ang unang larangang sumagi sa isip ni Chit. Di tulad ng mga kapatid, ibang-iba ang direksyong nais niyang tahakin. Ang kanyang mga kapatid ay kumuha ng mga kursong kaugnay ng pagnenegosyo, samantalang siya ay nag-aral ng *Hotel and Restaurant Administration*. Hindi man niya alam noon, inihahanda na ang daan patungo sa larangang kanyang pagtatagumpayan. Nang magtapos si Chit sa kolehiyo, mayroon siyang dalawang pamimilian. Ang daang pinili ng nakatatanda niyang mga kapatid – ang tumulong sa negosyo ng pamilya; o manghiram ng puhunan sa kanyang ama at magtayo ng sarili niyang negosyo. Ito ang pasyang inaasahan sa kanilang pamilya. Hindi inaasahan ng lahat, gumawa si Chit ng isa pang pamimilian – ang mamasukan.

Nagtrabaho si Chit sa hotel na Regent of Manila upang magamit ang kanyang mga natutunan sa kolehiyo. Tulad sa ibang mga empleyado naging masipag at masaya sa kanyang pagtrabaho si Chit. Ngunit hindi pumayag ang kanyang ama na mamasukan na lamang si Chit, sa huli’y nahimok din siya na bumalik sa negosyo ng kanilang pamilya. Binigyan siya nito ng mataas na posisyon. Naging bise presidente siya para sa pangangasiwa ng kanilang kumpanya. Hindi naging masaya si Chit na siya’y nagkaroon ng mataas na posisyon ng hindi nito pinaghirapan. Gayonpaman sinamantala pa rin niya ang pagkakataon upang patuloy na matuto sa larangan ng pagnenegosyo.

Samantala, kailangan niya ring bigyang ekspresyon ang kanyang mga hilig at talento. Isa sa kanyang mga kinagigiliwang gawin ang pag-inom ng kape kasama ang mga kaibigan. Kasama ang mga ito, itinayo nila ang *coffee shops* na Figaro. Noong una’y libangan lamang ito sa kanya, ngunit nang lumaon ay naging malaking negosyo na ito na nangangailangan ng kanyang buong atensyon. Sa ngayon ay maunlad na ang negosyo niyang Figaro. May mga prankisa na rin ito sa iba’t ibang rehiyon sa Pilipinas. Ngunit hindi isang negosyo lamang ang Figaro ngayon. Iniligtas ng Figaro, sa pangunguna ni Chit, ang industriya ng kape sa Pilipinas.

Pinag-aralan ni Chit ang lahat ng bagay kaugnay ng kanyang bagong negosyo, mula sa pagtanim ng kape hanggang sa namamatay nang industriya nito

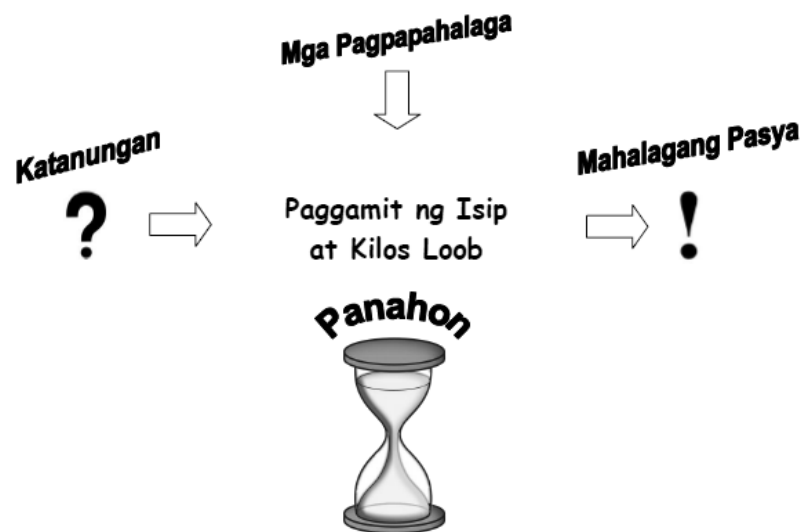
sa Pilipinas. Alam niyang kinakailangan niyang gumawa ng paraan upang iligtas ang kapeng barako ng Pilipinas. Itinatag niya ang Figaro Foundation noong 1998, isang pundasyong naglalayong hikayatin at tulungan ang mga magsasaka na muling bumalik sa pagtatanim ng kape.

Hindi pa rin nagsasawa si Chit na magbigay ng inspirasyon sa lahat ng mga Pilipinong may hilig sa pagnenegosyo. Patuloy pa rin siya sa pag-aaral at bukas sa mga bagong oportunidad sa ating bayan. Hindi niya kailanman ipapayo ang mangibang-bayan upang makahanap ng tagumpay. Ang pagtatagumpay ay pinaghihirapan at dapat na may pinaglalaanan. Para kay Chit ang lahat ng tagumpay niya ay pakikibahagi sa pagpapaunlad ng bansa. Naniniwala siya sa husay at galing ng mga Pilipino. Ang kanyang misyon – bigyang inspirasyon at himukin ang mga Pilipino na magnegosyo at kilalanin ang kanilang sariling husay upang mapagtanto nila kung gaano kadakila ang lahing Pilipino.

Sagutin:

1. Ano-ano ang mga mahahalagang pagpapasya na ginawa ni Chit sa kanyang buhay? Ipaliwanag.
2. Kung ikaw si Chit, ganito rin ba ang magiging pasya mo? Pangatwiranan.
3. Bakit iniwan ni Chit ang kanyang mataas na posisyon sa negosyo ng kanilang pamilya? Ipaliwanag.
4. Sa iyong palagay, anu-ano ang mga naging dahilan ng pagtatagumpay ni Chit sa buhay? Pangatwiranan.
5. Paano nakatulong sa pagtatagumpay ni Chit ang kanyang mga naging pasya sa buhay?
6. Bakit mahalaga ang mabuting pagpapasya sa ating pinapangarap na buhay? Ipaliwanag.

Ipaliwanag ang sumusunod na paglalarawan ng proseso ng mabuting pagpapasya batay sa mga natutuhan sa mga naunang gawain. Isulat sa kuwaderno ang iyong mga paliwanag.

Ano ang misyon o layunin ni Lucita “Chit” Juan sa buhay? Paano niya isinasakatuparan ang layuning ito?

Basahin ang artikulo ni Karen Flores, [abs-cbnNEWS.com](http://www.abs-cbnnews.com/business/03/03/09/chit-juan-leaving-big-boss-role-behind) sa <http://www.abs-cbnnews.com/business/03/03/09/chit-juan-leaving-big-boss-role-behind>

Gawain 4: Ang Iyong Layunin sa Buhay

Tulad ni Chit Juan, may misyon o layunin ka ba sa buhay? Tingnan ang mga sumusunod na halimbawa ng *personal mission statement*. Ano ang mga pagkakaipareho ng mga ito? Ang mga pagkakaiba?

Ang kabiguan ay naging bahagi ng buhay upang tayo’y maging mapagpasalamat sa mga mumunting biyaya ng buhay.

Ang boses mo at ang bawat isa sa atin ay mahalaga.

Ang buhay ay parang pagsakay sa isang bisikleta, kailangan mong panatilihin ang iyong balanse upang makarating sa paroroonan.

Maging gabay ng iba tungo sa katotohanan.

Ang lahat ng desisyon ay mahalaga.

Huwag kakalimutan na ang Diyos ay laging nariryan para sa akin

Matutong makuntento sa biyayang kalaob sa akin.

Huwag kalimutang ngumiti.

Magtiwala sa sarili dahil ako’y nilikha ng Diyos.

- Kryshna T. Gayola
Manila Science High School

"My purpose throughout each day of my life is to express my commitment to love and cherish my family and friends, improve myself personally and professionally so that I can advance within my career, lead a successful career that I will enjoy, and take on any challenges that come my way."

--by Susana 07/29/06

Extracted from:
http://www.missionstatements.com/personal_mission_statements.html

"I live my life as a solution to humanity - travessing all nations and races: giving hope and future to the hopeless, the poor and the oppressed in and through Christ."

-- Raymond for Accra Ghana

Extracted from:
http://www.missionstatements.com/personal_mission_statements.html

I WILL... attempt to further my knowledge everyday either through taking classes, reading books, or educating experiences so I can be as intelligent and insightful as my parents.

I WILL... be a better daughter, sister, student, teammate, and friend by improving on my inferior qualities like organization, responsibility, and compassion.

I WILL... continue to exercise my body a few times a week in order to become lean and fit. This way I will have the muscle and endurance to achieve my goals and live a long, healthy life.

I WILL... find a job every summer until I begin attending college in order to at least triple my current bank account. The money I earn will be used to pay for college expenses, and left untouched otherwise...

I WILL... treasure time spent with my family and friends above everything else by putting aside time for them no matter how busy my schedule may become.

I WILL... become a respected and noted leader to those who surround me through taking charge and succeeding in difficult situations."

-- by Marissa

Extracted from: http://www.missionstatements.com/personal_mission_statements.html

Magsalliksik: (Maaaring sa *internet* o sa silid-aklatan ng inyong paaralan)
Maghandang iulat.

1. Ano ang ibig sabihin ng personal mission statement o Pahayag ng Layunin sa Buhay? Ipaliwanag.
2. Bakit mahalaga ang pagkakaroon ng layunin sa buhay? Ipaliwanag
3. Ano-ano ang mga pamantayan sa pagsulat ng layunin? Ipaliwanag

C. PAGPAPALALIM

Basahin ang sumusunod na sanaysay.

ANG MABUTING PAGPAPASYA

Marunong ka bang maglaro ng *chess*? O di kaya naman ay nakakapanood ka ba ng mga naglalaro nito? Kung susuriing mabuti ang paglalaro ng *chess*, mapapansin na ang sinumang naglalaro nito ay sumasailalim sa malalim na pag-iisip. Sa buong panahon ng paglalaro ng *chess* ay kinakailangan nilang mamili ng tamang piyesa na ititira at magpasiya ng gagawing tira. Pinag-aaralan munang mabuti ang bawat galaw upang maging batayan ng gagawing tira. Kailangang maging maingat sa pagpapasiya dahil kung hindi ay magbubunga ng pagkatalo sa laro. May tuntunin na tinatawag na “*touch-move*”, nangangahulugan ito na kapag hinawakan mo ang isang piyesa ay ito na dapat ang iyong ititira, hindi na maaaring magbago ng isip kung kaya mahalagang sigurado na

sa tira bago ito hawakan. Marahil nagtatanong ka, “Bakit naman biglang napasok ang *chess* sa usapan?”

Hindi ba maaari natin ihalintulad ang paglalaro ng *chess* sa ating mga pagpapasiya sa buhay? Ang tao ay biniyayaan ng Diyos ng isip at kilos-loob. Ito ang dahilan kung bakit binibigyan din tayo ng laya na magpasiya para sa ating sarili. Isa itong gawain na hindi maiiwasan ng sinuman sa araw-araw. Ngunit ang tanong, sapat na ba ang iyong kaalaman para magpasiya at mamili? Katulad ka ba ng isang *grandmaster* sa *chess* na laging naipananalo ang kaniyang laban? Kung hindi pa ganap ang iyong tiwala sa iyong kakayahan, makatutulong sa iyo ang babasahing ito.

Ang lahat ng kilos ng tao ay bunga ng proseso ng pagpapasiya. Nagmumula ito sa simpleng pagpapasiya katulad ng: kung anong damit ang isusuot, kung kakain ba ng hapunan, hanggang sa mga komplikadong pagpapasiya katulad ng: kung papasok ba o hindi sa paaralan, sasama ba sa kaibigan sa isang *party* nang walang paalam sa magulang o pakokopayahin mo ba ang kaibigan mo sa pagsusulit at marami pang iba. Alinman sa mga ito ay nangangailangan ng kasanayan upang makagawa ng matalinong pasiya lalo na sa mga sitwasyong moral.

Ang Proseso ng Paggawa ng Mabuting Pasya

Ang mabuting pagpapasya ay isang proseso kung saan malinaw na nakikilala o nakikita ng isang tao ang pagkakaiba-iba ng mga bagay-bagay. Mahalaga ang prosesong ito sa ating pagpili. Ang pagpili ay nangangailangan ng pagkakaroon ng pagtatangi o diskriminasyon. Ang pagpili ng paglalakad sa bangketa ay pagpili na hindi maglakad sa kalsada. Ipinapalagay, sa simpleng pagpili na ito, na alam mo ang kaibahan ng bangketa sa kalsada – kaysa, halimbawa, sa isang lasing na ang paningin at pambalanse ay naapektuhan ng alkohol. Kung mahusay ang pagpapasya, mas malinaw ang mga pagpiling gagawin.

Ang una at pinakamahalagang sangkap sa anomang proseso ng pagpapasya ay **panahon**. Kadalasan ito ang una nating hinihingi upang makagawa ng pagpapasya sa anomang bagay na inaasahan sa atin. Karaniwan na ang mga linyang “Bigyan mo pa ako ng panahong makapag-isip.”

Ang mga instrumento o gamit sa mabuting pagpapasya ay ang isip at damdamin. Una, ginagamit natin ang ating isip. Pinagninilayan natin ang sitwasyon. Naghahanap tayo ng mga impormasyon at tinitimbang natin ang mga kabutihan at kakulangan sa ating mga pamimilian. Hinihinuha natin ang mga maaring kahantungan o maging epekto ng mga ito. Madalas kumukunsulta tayo sa mga eksperto. Itinatala natin at iniipon ang mga datos tungkol sa suliraning nais nating malutas. Matapos magsuri, higit nating nakikita nang walang kinikilingan ang tamang tunguhin. Ibig sabihin ng walang kinikilingan, ang solusyon na tinitingnan na higit na makabubuti ay maaari ring piliin ng karamihan sa mga tao.

Ngunit hindi lamang ang isip ang umiiral sa ginagawa nating pagpili. Kinukunsulta rin natin ang ating damdamin upang tiyaking kagustuhan nga natin ang ginawang pagpili. Kung kaya’t sinasala ng ating damdamin ang anomang natuklasan

ng ating isip upang pagbatayan ng pagpili, upang gawing atin ang pagpapasiya. Ibig sabihin nito, maaaring maunawaan ng iba ang pinanggagalingan ng ating pagpili sa aspektong intelektuwal, ngunit hindi nila sinasang-ayunan ang ginawang pagpili. Maaaring hindi mahalaga sa kanila ang mga bagay na pinahahalagahan natin. Maaari pa nila tayong pagbintangang wala sa katinuan ng pag-iisip.

Dahil dito naaalala natin na mula't sapul pa, tayo ay may kalayaan at walang mapanagutang pagpapasya ang nagaganap nang walang kalayaan. Maari tayong humingi ng payo sa ating mga malalapit na kaibigan o sa mga eksperto, ngunit hindi natin dapat hayaang maimpluwensyahan tayo ng opinyon ng iba sa paraang nawawalan na tayo ng kalayaan. Nararapat din na malaya sa mga panloob o *subconscious* na pag-uudyok na maaaring pamahalaan ang ating pagpapasya ng lingid sa ating kaalaman.

Ang pagpapahalaga ang pundasyon o haligi ng proseso ng mabuting pagpapasya. Kung hinihingi ng pagkakataon na tayo ay mamili, madalas na tinitimbang natin ang mga pamimilian batay sa kung ano ang mahalaga sa atin. Maaring pinipili natin ang pagkain ng gulay dahil sa halaga nito sa ating kalusugan, ayon sa dikta ng ating isip sa kung ano ang tama at ng damdamin ayon sa ating ginugusto.

Ang proseso ng mabuting pagpapasya sa maikling salita ay – “batay sa ating pagpapahalaga, ginagamit natin ang ating isip at damdamin upang tiyakin sa loob ng sapat na panahon ang ating pasya.”

Maaaring ilarawan ang proseso ng mabuting pagpapasya bilang:

Mga Hakbang sa Paggawa ng Wastong Pasya

Maaari rin nating himayin ang proseso ng mabuting pagpapasya. Sundan lamang ang mga sumusunod na hakbang.

1. *Magkalap ng kaalaman.* Ang pagiging tama o mali ng isang pagpapasiya ay nakasalalay sa mga katotohanan. Sa iyong kasalukuyang edad, maaaring hindi pa sapat ang iyong kaalaman ukol sa mga katotohanang ito; kung kaya mahalaga na ikaw ay sumangguni at humingi ng opinyon sa mga taong nakaaalam at mayroong sapat na karanasan tungkol sa mga bagay na iyong pinagninilayan. Halimbawa, makatutulong nang malaki kung isasangguni mo sa iyong gurong pinagkakatiwalaan ang iyong mga agam-agam. Higit na marami na siyang mga kaalaman at karanasan na maaaring kaniyang gamiting batayan sa pagbibigay ng payo. Higit na makatutulong kung makikinig sa iba't ibang pananaw upang makita mo ang problema sa iba't ibang anggulo. Ngunit mahalagang tandaan na magkakaroon lamang ng kabuluhan ang lahat ng ito kung bukas ang iyong isip sa pagtanggap ng mga mungkahi at payo mula sa ibang tao.
2. *Magnilay sa mismong aksiyon.* Sa anumang pagpapasiya ng tao, mahalaga ang pagninilay sa mismong aksiyon. Maaari mong gamitin ang mga sumusunod na gabay:
 - a. *Kailangan mong suriin ang uri ng aksiyon.* Tanungin mo ang iyong sarili, Ano ba ang aking binabalak na gawin? Ito ba ay naaayon sa pamantayan ng Likas na Batas Moral? Ito ba ay tama?
 - b. *Mahalagang tanungin mo rin ang iyong sarili kung ano ba talaga ang iyong personal na hangarin sa iyong isasagawang aksiyon.* Halimbawa, ang isa bang batang nakatira sa kalye ay laging nararapat na bigyan ng pera? Namulat tayo sa paniniwala na mabuti ang magbahagi lalo na sa mahihirap. Ngunit ang isang mukhang tamang kilos ay hindi laging tama dahil ito ay naaapektuhan ng intensiyon. Ikaw ba ay nagbahagi dahil gusto mo lamang magpasikat sa iyong mga kakilala? O ginawa mo ito dahil sa iyong palagay ay magagamit mo ito upang mabawi ang isang panloloko sa isang kaibigan tungkol sa pera? Kaya mahalagang pagnilayan mong mabuti ang iyong isasagawang kilos dahil tiyak na makaaapekto ang iyong mga hangarin sa pagiging moral ng iyong kilos.
 - c. *Mahalagang tingnan din ang mga pangyayaring may kaugnayan sa aksiyon.* Dahil ang tao ay nabubuhay sa mundo na kasama ang kaniyang kapwa, may epekto sa iyong kapwa ang iyong mga pagkilos. Ito ang dahilan kung bakit mahalaga na suriin muna kung ano ang magiging kahihinatnan ng iyong kilos bago ito isagawa. Halimbawa, kung ang iyong kapatid ay lagi mong iginagawa ng kaniyang mga gawaing-bahay at proyekto, nakatutulong ba ito sa kaniya? Hindi ba tinuturuan mo siyang maging palaasa at tamad? Hindi ito makatutulong sa kaniyang pagkatuto at paglago. Samakatuwid, kailangang isaalang-alang ang lahat ng bagay na may kaugnayan sa aksiyon upang hindi magkamali sa isasagawang pasiya at kilos.

Pagkatapos makakalap ng kaalaman at mapagnilayan ang isasagawang pagpili ay mayroon ka ng kahandaan upang piliin ang sa iyong palagay ay tama at nararapat.

3. *Hingin ang gabay ng Diyos sa isasagawang pagpapasiya.* Ang panalangin ang pinakamabisang paraan na maaaring gawin upang ganap na maging malinaw kung ano talaga ang plano ng Diyos para sa atin. Dahil sa panalangin, mabibigyang ng linaw sa iyo kung ano talaga ang gusto ng Diyos na iyong gawin. Mahalagang gawin ito upang magkaroon ng lakas na maisakatuparan ang anomang dapat gawin ayon sa paghuhusga ng sariling konsensya.
 Ngunit paano kung matapos ang pagkalap ng mga kaalaman, pagninilay at pagdarasal ay nananatili pa rin ang iyong pag-aalinlangan sa iyong pagpili? Ano na ang iyong dapat na gawin? Makatutulong sa iyo ang susunod na hakbang.
4. *Tayain ang damdamin sa napiling isasagawang pasya.* Mahalaga ring isaalang-alang ang ating damdamin o kalooban sa ating gagawing pagpili. Hindi lahat ng lohikal o makatwirang pamimilian ay makabubuti sa atin. Mahalaga ring isaalang-alang ang ating magiging kasiyahan bunga ng ating ginawang pagpili.
5. *Pag-aralang muli ang pasiya.* Kung nananatili sa iyo ang agam-agam dahil mayroon ka ring pakiramdam na maaari kang magsisi sa iyong pasiya, kailangan mong pag-aralan muli ang iyong pasiya na may kalakip na panalangin at mas ibayong pagsusuri. Maging bukas sa posibilidad na magbago ang pasya pagkatapos ng prosesong pinagdaanan mo.

Marami pang pagpapasiya ang iyong gagawin sa mga darating na panahon kung kaya mahalagang may sapat kang kaalaman tungkol dito. Mahalagang tandaan na sa bawat isasagawang pagpili, laging isasaalang-alang ang *mas mataas na kabutihan (higher good)*. Ito ang natutuhan mo sa Modyul 10, sa Hirarkiya ng Pagpapahalaga ni Max Scheler. Tao lamang ang biniyayaan ng isip at kilos-loob kung kaya mayroon siyang kakayahan na kilalanin at gawin ang tama at nararapat. Halimbawa, nagmana ka ng malaking salapi mula sa isang kamag-anak. Pagkatapos mong matanggap ang pera, ninais mo na magkaroon ng isang engrandeng salu-salo. Ngunit naisip mo na huwag itong ituloy dahil napagtanto mo na ang kaligayahan na maidudulot ng pagsasalu-salo ay panandalian lamang. Sa halip ay nagpasiya kang gugulin ito sa pag-aaral mo ng medisina upang makatulong ka sa mahihirap na may sakit. Mas mataas na kabutihan ang tumulong sa kapwa kaysa sa kasiyahan na maidudulot ng salu-salo. Ito ay dahil may isip at kilos-loob ang tao na makaalam at maglayong gawin ang *mas mataas na kabutihan* para sa kaniyang kapwa at upang ipakita ang pagmamahal sa Diyos.

Habang lumilipas ang panahon ay lumalaki na ang hamon ng lipunan sa bawat indibidwal na mapanindigan ang tama at mabuti. Maraming mga isyu sa lipunan na tunay na susukat sa iyong moral na paninindigan. Kaya't kailangang sapat ang iyong kaalaman at kakayahan tungkol sa pagsasagawa ng moral na pagpapasiya.

Ang Pahayag ng Personal na Layunin sa Buhay o *Personal Mission Statement*

Isang mabuting giya o gabay sa ating mga pagpapasya ang pagkakaroon ng personal na pahayag ng layunin sa buhay o *personal mission statement*. Ayon nga kay Sean Covey sa kanyang aklat na *The Seven Habits of Highly Effective Teens*, “Begin with the end in mind.” Kung sa simula pa lang ay alam na natin ang gusto nating mangyari sa ating buhay, hindi na magiging mahirap para sa atin ang mga mahahalagang pagpapasya sa buhay. Ang pahayag ng layunin sa buhay ay maihahalintulad sa isang personal o pansariling *motto* o kredo na nagpapahayag kung ano ang kabuluhan ng iyong buhay. Para itong balangkas ng iyong buhay. Iba’t iba ang paraan ng pagpapahayag ng *mission statement* o layunin sa buhay. Ang iba ay mahaba; ang iba naman ay maikli. Ang iba ay awit; ang iba ay tula. Ang iba naman ay ginagamit ang kanilang paboritong salawikain o kasabihan bilang pahayag ng layunin sa buhay.

Ayon pa kay Covey (1998) ang pahayag ng personal na layunin sa buhay ay maihahalintulad sa isang punong may malalim na ugat. Ito ay matatag at hindi mawawala, ngunit ito ay buhay at patuloy na lumalago. Kailangan natin ang matibay na makakapitan upang malampasan ang anomang unos na dumarating sa ating buhay. Walang permanenteng bagay sa mundo. Lahat ay nagbabago. Maaariing ngayon ay mayaman kayo, bukas naman ay naghihirap; mahal ka ng nobyo mo ngayon bukas may mahal na siyang iba. Maraming bagay na hindi natin mapipigil.

Habang lumilipas ang panahon ay lumalaki na ang hamon ng lipunan sa bawat indibidwal na mapanindigan ang tama at mabuti. Maraming mga isyu sa lipunan na tunay na susukat sa iyong moral na paninindigan. Kaya’t kailangang sapat ang iyong kaalaman at kakayahan tungkol sa pagsasagawa ng moral na pagpapasiya.

Narito ang ilang mga paraan na iminungkahi ni Sean Covey sa kanyang aklat:

1. Mangolekta ng mga kasabihan o motto. Pumili ng ilang mga kasabihan na may halaga sa iyo at tunay na pinaniniwalaan mo. Maaring ang mga ito na ang gamitin mong pahayag ng iyong personal na layunin sa buhay.
2. Gamitin ang paraang tinawag na “Brain Dump”. Sa loob ng labinlimang minuto ay isulat mo ang anomang nais mong isulat tungkol sa iyong misyon. Huwag kang mag-abalang magsala ng mga ideya o itama ang mga pagkakamali dito. Matapos ang labinlimang minuto ay maari mo na itong salain at itama ang mga pagkakamali sa bararila o gramatika. Sa loob lamang ng 30 minuto ay nakapagsulat ka na ng iyong pahayag ng layunin sa buhay.
3. Magpahinga o maglaan ng oras sa pag-iisip. Magtungo sa isang lugar kung saan ka maaaring mapag-isa. Doon mo pagtuunan ng panahon ang paggawa ng iyong layunin sa buhay sa anomang paraang makatutulong sa iyo.
4. Huwag labis na alalahanin ang pagsulat nito. Hindi kinakailangan ang perpektong pagkakasulat ng layunin sa buhay. Hindi naman ito isang proyekto sa isang asignatura na kinakailangan ng marka ng guro. Ito ay personal mong sekreto. Ang mahalaga, nagsisilbi itong inspirasyon sa iyo. Itanong sa iyong sarili, “Ako ba’y naniniwala sa aking isinulat?” Kung masasagot mo ito ng oo, ay mayroon ka ng pahayag ng layunin sa buhay.

Kailangan ang personal na pahayag ng layunin sa buhay upang panatilihin matatag sa anomang unos na dumating sa iyong buhay. Kailangan ito upang bigyan ng tuon ang pagtupad sa mga itinakdang mithiin sa buhay. O, ano pa ang hinihintay mo?

Mga Tanong:

1. Ano ang dapat isaalang-alang sa bawat gagawing pagpili?
2. Bakit mahalagang magkalap ng kaalaman bago magsagawa ng pagpapasiya?
3. Bakit mahalagang pagnilayan ang isasagawang kilos?

Paghinuha ng Kakailanganing Pag-unawa (EU)

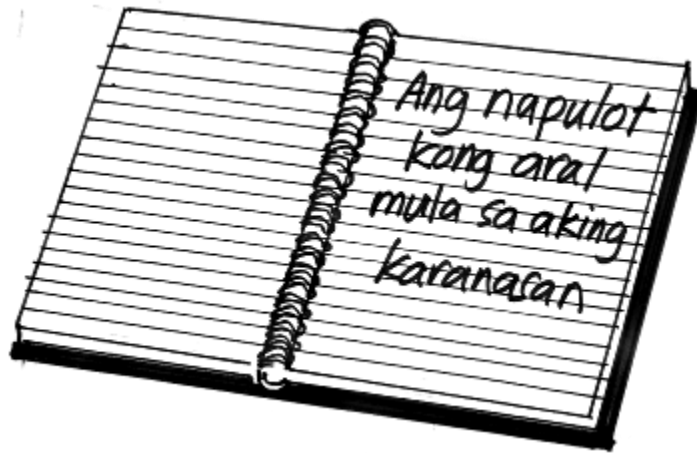
PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO Paganap

Nakita mo ang magandang dulot ng pagkatuto sa tamang pagpapasiya mula sa modyul na ito. Higit na magkakaroon ng kabuluhan ang pagkatutong ito kung maibabahagi mo ito sa iyong kapwa. Kaya, isagawa mo ang gawaing ito.

1. Maghanap ng isang kapamilya, kaibigan o kakilala na nahaharap sa isang suliranin na ngangailangan ng pagpapasiya.
2. Maglaan ng panahon upang siya ay makausap at magabayan sa gagawing pagpili.
3. Ilapat ang natutuhang mga hakbang at iproseso ito kasama ang taong napili. Sa paraang ito, maibabahagi mo sa kaniya ang iyong natutuhan sa modyul na ito.
4. Maaaring humingi ng tulong o paggabay sa iyong guro o kamag-aral kung kinakailangan.

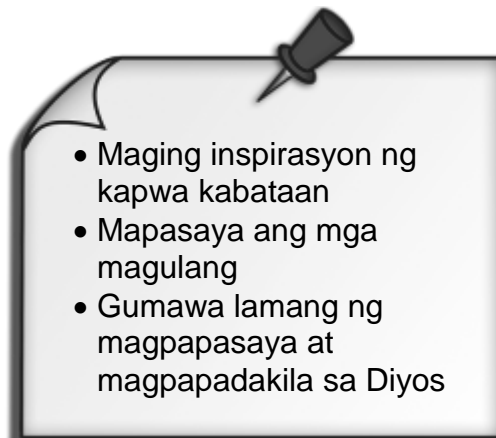
Pagninilay

Magsulat ng pagninilay sa iyong journal. Tapusin ang sumusunod na di-tapos na pangungusap: Ang napulot kong aral mula sa aking karanasan....

Pagsasabuhay

Panahon na para magsulat ka ng iyong pahayag ng layunin sa buhay. Gamitin ang mga natutuhan sa pagbuo nito. Isulat ang iyong layunin sa buhay sa *posts-it* at idikit ito sa iyong salamin o sa lugar na araw-araw mong tinitingnan. Maaari rin itong ipa-laminate at isilid sa iyong pitaka o gawin itong *key chain* o *tag* sa iyong *bag*. Ang mahalaga, ito ay lagi mong nakikita at lagi mong naaalala.

- Maging inspirasyon ng kapwa kabataan
- Mapasaya ang mga magulang
- Gumawa lamang ng magpapasaya at magpapakikita sa Diyos

Mga Sanggunian:

Kohlberg Dilemmas. Retrieved from <http://www.haverford.edu/psych/ddavis/p109g/kohlberg.dilemmas.html> on May 19, 2011

Covey, Sean; "Habit 2: Begin With the End in Mind"; *The 7 Habits of Highly Effective Teens*; (1998): 105-130

Wolff, Pierre; "Chapter 1:Everybody Has What Is Necessary for Choosing"; *Discernment The Art of Choosing Well*; (1993): 3-11

Asociation of Filipino Franchisers, Inc (AFFI); "Figaro Coffee Company"; *Introduction to Entrepreneurship: Success Stories of Filipino Entrepreneurs*; (2007): 49-63

MODYUL 15: MGA PANSARILING SALIK SA PAGPILI NG KURSONG AKADEMIKO O TEKNIKAL-BOKASYONAL O NEGOSYO

ANO ANG INAASAHANG MAIPAMAMALAS MO?

Sa mga naunang modyul natutuhan mo na ang pagkilala sa sarili ay gabay sa pagtupad ng mga tungkulin tungo sa pagpapaunlad ng sarili. Nakilala mo ang mga angkop na *Inaasahang Kakayahan at Kilos sa Panahon ng Pagdadalaga/Pagbibinata*. Natuklasan mo ang iyong mga talento, kakayahan at kahinaan, mga hilig (Interests), at mga tungkulin bilang nagdadalaga/nagbibinata. Gamit ang mga kaalaman dito nakagawa ka ng mga angkop at makatotohanang pagtatakda ng mithiin sa iba't ibang aspekto ng iyong buhay.

Sa naunang modyul ay nagbigay tuon ka sa halaga ng moral na pagpapasya at nakagawa ng pahayag ng layunin sa buhay na may pagsasaalang-alang sa tama at matuwid na pagpapasya. Nakilala mo rin na mahalagang bahagi ng pagsasakatuparan ng layuning ito ang pagpili ng karera o negosyong tatahakin.

Sa modyul na ito ay inaasahang gagamitin mo ang lahat ng mga pag-unawang ito upang mapaunlad ang mga pansariling salik upang ito ay maitugma sa mga pangangailangan (*requirements*) sa napiling kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay.

Sa huli, inaasahang masasagot mo ang mahalagang tanong: Bakit mahalagang tugma ang mga personal na salik sa mga pangangailangan (*requirements*) sa napiling kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay?

Sa modyul na ito, inaasahang malilinig sa iyo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan, at pag-unawa:

- a. Natutukoy ang mga personal na salik na kinakailangang paunlarin kaugnay ng pagpaplaplano ng kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay
- b. Natatanggap ang mga pagkukulang sa mga kakayahan kaugnay ng mga pangangailangan sa kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay na napili
- c. Naipaliliwanag na ang pagiging tugma ng mga personal na salik sa mga pangangailangan (*requirements*) sa napiling kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay, ay daan upang magkaroon ng makabuluhang hanapbuhay o negosyo at matiyak ang pagiging produktibo at pakikibahagi sa pagpapaunlad ng ekonomiya ng bansa
- d. Naipakikita ang pagkilala sa sarili at ang kasanayan sa pagtatakda ng mithiin sa pamamagitan ng paggawa ng *Goal Setting and Action Planning Chart*

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- Pagtatakda ng panahon sa pagkakamit ng mga mithiin
- Pagkakaroon ng sistema, pamamaraan at pamantayan sa pagsukat ng kanyang pagsulong o pag-unlad tungo sa pagkakamit nito
- Pagtukoy sa mga tiyak na hakbang tungo sa pagkakamit ng mithiin
- Pagtukoy sa mga maaring maging balakid o hadlang sa pagkakamit ng mithiin at gayundin ng mga paraan upang malampasan ang mga ito
- Pagkakaroon ng sistema ng pagpapabuya o paggantimpala para sa mga nakamit na mithiin upang magkaroon ng pagpupunyaging magpatuloy
- Pagkakaroon ng puwang sa mga pagbabago o pagpapabuti sa plano

PAUNANG PAGTATAYA

Panuto: Piliin ang titik ng salita, mga salita o pahayag na tinutukoy sa pangungusap.

Isulat sa kuwaderno ang iyong sagot.

1. Ito ay preperensya sa mga partikular na uri ng gawain. Ito ang naggaganyak sa iyo na kumilos at gumawa.
a. Hilig b. Pagpapahalaga c. Kakayahan d. Mithiin
2. Sa kabilang banda, ito ay kalakasan (“power” o mas akma, “intellectual power”) upang makagawa ng isang pambihirang bagay tulad sa musika o sa sining. Ito ay likas o tinataglay ng tao dahil na rin sa kanyang *intellect* o kakayahang mag-isip.
a. Hilig b. Pagpapahalaga c. Kakayahan d. Mithiin
3. Siyang nagiging dahilan upang ang isang bagay o ideya ay maging kanais-nais, kaiga-igaya, kahanga-hanga o kapaki-pakinabang. Mga motibo upang piliin ang isang hakbangin o pasya. (Hall, 1973)
a. Hilig b. Pagpapahalaga c. Kakayahan d. Mithiin
4. Ito ay ang pinakatunguhin o pinakapakay ng iyong nais na marating o puntahan sa hinaharap. Sa simpleng salita, ito ang nais mong mangyari sa iyong buhay sa hinaharap.
a. Hilig b. Pagpapahalaga c. Kakayahan d. Mithiin
5. Isa sa mga hakbang sa pagtatakda ng mithiin ang pagkakaroon ng tuon sa nais nating maabot, may kasiguruhan at pinag-isipan.
a. Tiyak o *Specific*
b. Nasusukat o *Measurable*
c. Naabot o *Attainable*
d. Angkop o *Relevant*
e. May itinakdang panahon o *time-bound*

Panuto: Isulat sa kwaderno ang salita o mga salitang tinutukoy sa mga sumusunod na sitwasyon. Pumili sa mga salita o mga salitang nakasulat sa kahon.

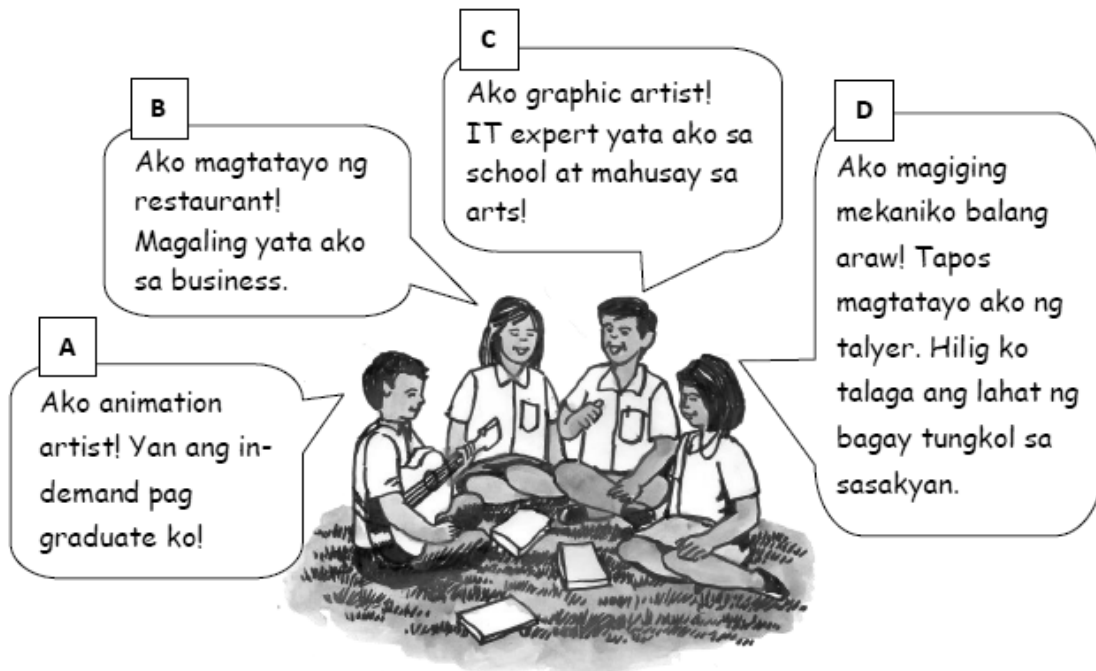
a. *job market* b. *labor market information* c. *job mismatch*

1. Si Lara Faye ay isang *medical sales representative* sa isang malaking kumpanya ng gamot. Siya ay nagtapos ng medisina sa isang kilalang pamantasan sa Maynila.
2. Matagal nang nagtrabaho si Auring sa pagawaan ng payong. Sa katunayan siya ngayon ay isa nang tagapangasiwa roon. Nagsimula siya bilang isang manggagawa sa *assembly line* bagama't siya noo'y isa nang lisensiyadong guro.
3. Nakatira si Mang Juan sa isang kariton sa kanto ng Aurora Boulevard at St. Michael Street. Naisanla nito ang lupang sinasaka nang magkasakit ang asawa at kinailangang lumuwas ng Maynila upang magtrabaho. Mag-iisang taon nang namumulot ng basura si Mang Juan para kumita at makaipon upang muling makabalik ng probinsya.
4. Maraming mga trabahong nakalathala ngayon sa peryodiko ang wala pa sa listahan ng mga trabaho noong dekada 90.
5. Isa sa mga *in-demand* na trabaho ngayon ang mga may kaugnayan sa *cyberservices*.

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Basahin ang pag-uusap ng mga kabataan sa larawan.

Panuto: Isulat sa kuwaderno ang iyong mga sagot sa sumusunod:

1. Iba't iba ang mga motibasyon o dahilan nila sa pagpili ng kurso o negosyong tatahakin. Itala mo ang mga salik na nabanggit dito.
 - a. Halimbawa - D. Hilig o interes
 - b. _____
 - c. _____
 - d. _____

2. Nakaiimpluwensya ba ang mga kakayahan, kahinaan, pagpapahalaga at hilig o interes sa iyong pagkakamit ng mga mithiin sa buhay? Ipaliwanag.

3. Makatutulong ba ang kaalaman sa iyong mga kakayahan, kahinaan, pagpapahalaga at hilig o interes sa pagkakamit ng mithiin sa buhay? Ipaliwanag.

4. Bukod sa mga pansariling salik mayroon pa bang ibang mga salik na dapat isaalang-alang sa pagpili ng kursong pang-akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo? Anu-ano ang mga ito?

Ikaw ano ang pinapangarap mong karera o negosyo balang araw? Isulat sa kuwaderno ang iyong sagot.

1. Naaayon ba ito sa iyong mga mithiin? Pangatwiran.
2. Naaayon ba ito sa iyong layunin sa buhay?
3. Ano-ano ang mga naging batayan mo sa pagpili ng kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay? Ipaliwanag.

Sa unang markahan ay sinukat mo ang iyong mga kakayahan, kahinaan, at mga hilig o interes sa pamamagitan ng iba't ibang instrumento tulad ng *Multiple Intelligences Survey* at *Interest Focus Inventory*. Nagbalangkas ka rin ng mga hakbang upang mapaunlad ang mga hilig at mapalakas ang iyong mga kahinaan. Sa ikaapat na markahan ay inaasahang mayroon ka nang mga naging paglago sa mga salik na ito. Gumawa ng ulat ng iyong pag-unlad sa pagsasagawa ng mga hakbang na ito.

Ulat ng Pagpapalakas ng mga Kahinaan Ayon sa *MI Survey/ Chart of Abilities*

Mga Kahinaan	Mga Naging Pag-unlad
Halimbawa: Mahina sa Matematika	Tumaas ang marka sa matematika ng limang puntos Naging kalahok sa Math Quiz Bee sa paaralan
Mahina sa Pagsasayaw	Naging kabilang sa dance troupe ng paaralan na lumalahok sa iba't ibang patimpalak sa katutubong sayaw

Ikaw naman:

Mga Kahinaan	Mga Naging Pag-unlad

Ulat ng Pag-unlad sa mga Hilig o Interes

Mga Interes na kailangang paunlarin	Mga Naging Pag-unlad
Halimbawa: Hilig na may tuon sa tao: Paglalaro ng badminton	Aktibong miyembro at tagapagturo ng badminton sa Badminton Club sa barangay
Hilig na may tuon sa bagay: Pagluluto	Nagluluto ng hapunan para sa pamilya tuwing araw ng Sabado at Linggo
Pagtugtog ng gitara	Aktibong miyembro ng <i>glee club</i>

Ikaw naman:

Mga Interes na kailangang paunlarin	Mga Naging Pag-unlad

Sagutin:

Nakaimpluwensya ba sa iyong pagbuo ng layunin sa buhay at pagpili ng kurso akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo ang mga naging pag-unlad na ito sa iyong mga kahinaan at mga hilig o interes? Ipaliwanag.

PAGLINANG NG KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

1. Pagpili ng kursong akademiko o teknikal bokasyonal o negosyo at pagtatakda ng mithiin kaugnay ng pagtatatag ng karera o negosyo batay sa mga pamantayan sa pagtatakda ng mithiin, ang SMARTA:
Panuto: Sa kalahing bahagi ng index card ay isulat ang iyong mithiin. Ibatay ang iyong mithiin sa iyong pinaplanong kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay.

Halimbawa:

Ang aking napiling kurso ay Medisina

Ang aking minimithing karera o negosyo ay kaugnay sa larangan ng Medisina

Ang aking mithiin ay tapusin ang mga pangangailangang pag-aaral para sa kursong “pre-med” at medisina sa Pamantasan ng Sto. Tomas labinlimang taon mula ngayon.

Matapos gawin ito , tayain ang ginawang mithiin gamit ang sumusunod na kraytirya:

S – *pecific* (Tiyak)

M- *asurable* (Nasusukat)

A - *tainable* (Naabot/Makatotohanan)

R- *elevant* (Makabuluhan)

T- *ime-bound* (May itinakdang panahon)

A - *ction oriented* (May kaakibat na pagkilos)

TANDAAN:

Sa pagtatakda ng mithiin mahalagang isaalang-alang ang mga pamantayan sa pagbuo ng mahusay na mithiin. SMARTA (Sta. Maria, 2006)

1. Ang mahusay na mithiin ay tumutukoy sa mga tiyak na hakbang o pagkilos na gagawin. Halimbawa: Hindi mo lamang sasabihin na “Nais kong maging isang doktor,” kundi, “Tatapusin ko ang mga pangangailangang pag-aaral para kursong *pre-med* at medisina sa Pamantasan ng Sto. Tomas labinlimang taon mula ngayon.”
2. Kung nasusukat ang mithiin nasusubaybayan natin ang ating pagsulong sa pagtatamo ng mithiin at natutukoy kung kailan ito nakamit na. Halimbawa: Kung alam natin ang mga pangangailangan (*course requirements*) sa kursong medisina, malalaman mo kung ano-ano ang natapos mo na at kailangan pang tapusin.

3. Ang isang mahusay na mithiin ay makatotohanan o posibleng maabot ngunit mapanghamon. Halimbawa: Ang pagtatapos sa kursong medisina sa loob ng siyam na taon kung kapos sa buhay ang pamilya at kinakailangang maghanapbuhay upang suportahan ang sariling pag-aaral ay hindi makatotohanan. Gayonpaman maaaring maging isang mapanghamong sitwasyon ito kung saan magkakaroon ng pagkakataong mapagsumikapang mapaunlad ang sarili. Mas nagiging makabuluhan ang pagtatamo ng mithiin kung nangangailangan ito ng pinakarurok ng ating kakayahan.
 4. Ang mithiing ating itinatakda ay karaniwang siyang ating inaakala na makapagbibigay sa atin ng kasiyahan o makapupuno sa ating pangangailangan. Ngunit may pagkakataong tayo ay nabubuyo o naiimpluwensyahan lamang ng damdamin. Mas mahusay ang mithiin kung ito ay pinag-isipan at ginawa nang may hinahon.
 5. Nararapat lamang na may takdang panahon ang pagkakamit o pagkatupad ng mithiin upang hindi masayang ang ating pagsusumikap sa mga bagay na maaring walang patutunguhan o katiyakan. Dapat na maglagay lamang tayo ng takdang panahon sa isang mithiin upang nang sa gayoy makagawa ng alternatibong aksyon na maaring maging mas epektibo sa mas maiksing panahon.
 6. Sa pagsusulat ng mithiin nararapat na ito ay gumagamit ng pandiwa. Ito ay dapat na nasa loob ng isang buong pangungusap. Ang lahat ng mithiin ay dapat na isinasakatuparan.
2. Basahin ang mga sumusunod na anekdota hinggil sa dalawang taong naging matagumpay sa kanilang trabaho o negosyo.

Isa sa pinakasikat na *toothpaste* sa Pilipinas ngayon ang Haptee Toothpaste. Produkto ito ng Lamoian Corporation na itinatag ni G. Cecilio Pedro, isang Pilipinong mangangalakal na nagtapos sa isang prestihiyosong pamantasan sa Pilipinas. Ang tagumpay ni G. Pedro sa pagtatatag ng *Lamoian Corporation* ay isang matingkad na halimbawa ng pagbangon buhat sa pagkakalugmok. Dating pinuno ng Aluminum Container, Incorporated si G. Pedro. Ang *Aluminum Container Incorporated* ang nagtutustos ng mga tubong aluminyo (*aluminum tubes*) para sa *toothpaste* sa mga kumpanyang Colgate Palmolive, Procter and Gamble at ang Unilever. Nagsara ito noong 1985 dahil sa mga pagbabago sa teknolohiya at sa mga pagbabawal kaugnay ng pangangalaga sa kalikasan. Gayonpaman hindi naging sanhi ito upang tuluyang isaisantabi ang mga naipundar na mga kagamitan at makinarya ng kumpanya. Napagpasyahan nitong magtatag ng sariling pagawaan ng *toothpaste*.

Ang Haptee *toothpaste* ang naging kaunaunahang *toothpaste* na tunay na gawang Pilipino. Sinadyang ibenta ito ng halos 50% na mababa kaysa sa mga sikat na tatak dayuhan. Naging matagumpay ito kung kayat napilitan ang mga

kalaban nitong babaan din ang presyo ng kanilang produkto. Muli ay nakaisip ng inobasyon si G, Pedro. Nagtimpla sila ng iba't ibang uri ng lasa ng toothpaste. Gumawa rin sila ng toothpaste na may iba't ibang lasang pambata na ibinebenta sa mga kahong may disenyong pambata.

Dalawampung taon mula ng itatag ang Lamoian, ang murang *toothpaste* na Hapee ay ibinebenta na rin sa Tsina, Vietnam at Indonesia sa ngayon.

Hindi lingid sa marami na higit na nakapagbibigay inspirasyon ang pagbibigay ng kumpanyang ito ng pagkakataong makapaghanapbuhay sa mga kababayan nating may kapansanan sa pandinig. Sa ngayon, mayroon itong libreng pabahay para sa mahigit tatlung binging mga manggagawa. Ang mga regular na manggagawa ay inoobligang mag-aral ng *sign language* para sa pakikipagtalastasan sa mga may kapansanan nitong kasamahan.

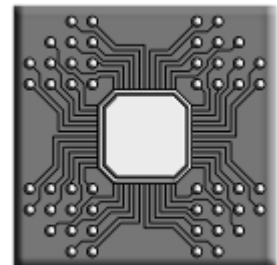
Mula ng itatag ang kumpanya, mahigt 180 bingi at piping kabataan na ang tumanggap ng libreng pag-aaral sa kolehiyo sa pamamagitan ng D.E.A.F. o *Deaf Evangelistic Alliance Foundation*. Ang programang ito ay pinangunahan din ni G. Cecilia K. Pedro at kinikilala ng Kagawaran ng Edukasyon sa bansa. Ang *corporate motto* ng kumpanya “*Making a difference for the Glory of God*”.

Si Diosdado Banatao ay anak ng isang magsasaka sa Cagayan Valley. Noon, tinitis niyang maglakad ng nakayapak patungo sa paaralan araw-araw para lamang makatapos ng elementarya at haiskul. Dahil sa kanyang pagnanais na makatapos nang kolehiyo nagtungo ito sa Maynila upang mag-aral ng *electrical engineering* at nakatapos naman na *cum laude* dahil sa likas na talino, sipag at pagtitiyaga.

Dahil sa kanyang kahusayan sa pag-aaral, siya'y agad na nakapagtrabaho bilang nagsasanay na piloto sa *Philippine Airlines*. Ito ang naging daan upang magkatrabaho sya sa *Boing Co.* bilang *design engineer* sa Amerika. Doon, nagtapos siya ng *Master's Degree* sa *Electrical Engineering* at *Computer Science* sa Stanford University.

Sa kanyang pagtrabaho sa mga pinakamahuhusay na *technology companies* sa America, nagkaroon si Banatao ng pagkakataong idisenyo ang kauna-unahang *single-chip 16-bit microprocessor-based calculator*. Noong 1981, ang *Ethernet* ay naghahanap ng mas mahusay na paraan ng pag-uugnay ng mga *computers* at si Diosdado ang itinalaga ng Seeq Technology para gawin ito. Si Diosdado Banatao ang gumawa ng *single-chip controller* na nagbibay ng *data-link control* at *transreceiver* para sa 10-Mbit Ethernet CMOS.

Itinatag ni Diosdado ang kanyang unang kumpanya noong 1985 sa kapital na \$500,000 - ang Monstroni. Wala pang isang taon ay kumita na ang kanyang kumpanya ng \$12 million. Noong 1996, ibinenta ni Diosdado ang *Chips and Technologies Co.* sa Intel sa halagang \$430 million.

Hindi nalimutan ni Diosdado ang bayang tinubuan. Ang "*Banatao Filipino American Fund*" ay nagbibigay ng *engineering scholarship* sa mga Pilipinong mag-aaral ng Northern California. Ang paaralang elementary sa Cagayan Valley ang tanging paaralan sa rehiyon na may pinakamodernong *computer system*. Sagutin ang mga sumusunod na tanong. Isulat ang iyong sagot sa kuwaderno.

1. Anu-anong mga pagpapahalaga ang tinataglay nina G. Pedro at G. Banatao?
2. Paano nakatulong ang mga pagpapahalagang ito sa kanilang tagumpay?
3. Anu-ano ang mga taglay mong pagpapahalaga kaugnay ng paggawa? Ipaliwanag.
4. Anong mga pagpapahalaga ang kailangan mong linangin o paunlarin upang maging matagumpay ka sa iyong napiling karera o negosyo?
5. Paano makatutulong ang mga natuklasan mong mga sariling pagpapahalaga sa pagtatagumpay sa gusto mong kurso akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo?

Kailangang paunlarin ang mga pagpapahalagang makatutulong sa pagkakamit ng mga mithiin at layunin sa buhay. Ang mga pagpapahalagang tulad ng pagtitiyaga, pagpupunyagi at kababaang-loob ay siyang karaniwang susi sa pagtatagumpay ng maraming mga Pilipinong nangarap at nagtakda ng mga mithiin at may layunin sa buhay.

3. *Exploring Occupations at Business Worksheet*

Panuto: Balikan ang iyong pangarap na karera o negosyo. Itala ang tatlo hanggang limang larangan na kaugnay sa karera o negosyo na pinapangarap mo at akma sa iyong mga pansariling salik sa pagpili ng kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay. Halimbawa: Itinakdang Mithiin: Makapagtapos ng medisina sa Unibersidad ng Sto. Tomas sa loob ng 15 taon Kaugnay na mga larangan na akma sa kakayahan, interes at pagpapahalaga:

1. *Betirinaryo (Veterinary Medicine)* – Hilig ko ang pag-aalaga ng mga hayop. Alam kong mayroon akong sapat na kakayahan (talino at lakas) para sa pag-aaral ng medisina. Mayroon akong sipag at tiyaga para matapos ang mahabang pag-aaral dito.
2. *Pediatrician* – Dagdag pa sa nauna, magiliw ako sa mga bata at malapit din ang mga bata sa akin.
3. *Forensic Doctor (Coroner)* – Mas nais ko ang magtrabaho ng mag-isa sa isang tahimik na lugar. Hindi ko gusto ang makipag-usap sa maraming tao

Gamit ang *Exploring Occupations at Business Worksheet* (Abiva, 1993), ay mangalap ng sapat na impormasyon tungkol sa iyong mga minimithing trabaho o negosyo. Kakailanganin ng isang *Worksheet* para sa bawat trabaho o negosyo.

Mga maaaring gamiting sanggunian: bahaging Classified Ads o Job Market ng pahayagan, website para sa *job market*, website ng POEA at DOLE, mga polyetos sa *guidance center*, o maaring aktuwal na panayam sa isang taong naging matagumpay sa larangang iyong minimithi.

Mga Kinakailangang Impormasyon	Trabaho o Negosyo: Halimbawa: Pagdodoktor/Medisina Betirinaryo
Mga Pangunahing Gawain o Tungkulin	Manggagawot ng mga hayop
Para sa Negosyo: Gaano kalaki ang puhunan?	Php 600, 000 humigit kumulang
Natapos na antas ng pag-aaral o natapos na kursong akademiko o teknikal bokasyonal?	Medisina
Mga kinakailangang kasanayan	Panggagawot Pag-oopera
Mga pagpapahalaga	Pagtitimpi, pagtitiyaga, pagmamahal
Mga kaugnay na interes o hilig	Pag-aalaga ng hayop
Kalagayan sa paggawa (<i>working conditions</i>) Halimbawa: Maingay ang paligid, nakatayo, maraming taong kailangang harapin, mabilis ang mga transaksyon, walang masyadong kahalubilong tao, mabagal ang transaksyon, at iba pa.	May pagkakataong may kaunting panganib na makagat ng mga hayop na ginagamot
Mga oportunidad sa paglago bilang manggagawa, empleyado o negosyante	Maaring magtayo ng sariling klinika. Maaring maghayupan (<i>poultry, piggery, cattle raising, etc.</i>)
Maaring kitain o sahurin	Php 800, 000 humigit kumulang sa isang taon
Iba pang mga benepisyo (<i>travel</i> o pangangibangbayan, <i>scholarships</i> , at iba pa)	Nakadadalo sa mga kumbensyon para sa mga betirinaryo sa loob at labas ng bansa
Ano ang pinakagusto mo sa napiling trabaho o negosyo?	Nasisiyahan sa pag-aalaga ng iba't ibang uri ng mga hayop
Ano ang pinakaayaw mo sa napiling trabaho o negosyo?	Ang panganib na makagat ng mga pasyenteng ginagamot

Ikaw naman:

Mga Kinakailangang Impormasyon	Trabaho o Negosyo: Halimbawa: Pagdodoktor/Medisina Betirinaryo
Mga Pangunahing Gawain o Tungkulin	
Para sa Negosyo: Gaano kalaki ang puhunan?	
Natapos na antas ng pag-aaral o natapos na kursong akademiko o teknikal bokasyonal?	
Mga kinakailangang kasanayan	
Mga pagpapahalaga	
Mga kaugnay na interes o hilig	
Kalagayan sa paggawa (<i>working conditions</i>) Halimbawa: Maingay ang paligid, nakatayo, maraming taong kailangang harapin, mabilis ang mga transaksyon, walang masyadong kahalubilong tao, mabagal ang transaksyon, at iba pa.	
Mga oportunidad sa paglago bilang manggagawa, empleyado o negosyante	
Maaring kitain o sahurin	
Iba pang mga benepisyo (<i>travel</i> o pangingibangbayan, <i>scholarships</i> , at iba pa)	
Ano ang pinakagusto mo sa napiling trabaho o negosyo?	
Ano ang pinakaayaw mo sa napiling trabaho o negosyo?	

Karagdagang impormasyo tungkol sa napiling kurso akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo:

Makatutulong sa iyo ang kaalaman tungkol sa *Key Employment Generators* o ang mga sektor ng paggawa na may potensyal na tumaas ang pangangailangan sa mga trabahong kaugnay nito sampung taon mula ngayon.

Key Employment Generators

Cyberservices. Ang *Information and Communications Technology (ICT)* ang natukoy na pinakamataas ang potensyal sa pagbibigay ng trabaho sa mga kursong *knowledge-based*. Patuloy ang paglago ng industriya ng *cyberservices* o mga serbisyong ibinibigay sa *cyberspace* o *internet* tulad ng *teleservices, e-services, IT Outsourcing, IT-enabled services, ICT-enabled services* at mga *business process outsourcing*.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Call Center Agents*

Mga Gawaing Mahirap Punan: *Accountant, HR Outsourcing Specialist (Back Office Processing), Medical Transcription Editor, Medical Transcriptionist, software development, Computer Programmers, Developer (Software, Web), IT/Information Technology (MIS Developer, Platform Engineer), Specialist (Learning Solution, System and Technical Support), Animation Artist, In-Between Artist/In betweener, Clean Up Artist, Clean Up Art Checker, In Between Checker, Animation checker, Web designer, Multimedia Artist, Library builder, Layout artist, 2D digital animator*

Kalagayan ng Supply at Demand

- *Surplus* sa – *entry level animators, finance and accounting analysts, and IT operations analysts*
- *Shortage* sa – *human resource analysts, engineering analysts; customer contact agents*
- Sa *short-term* ang *supply* ng *medical transcriptionists* ay mahigit sa kailangan.
- Kulang din tayo ng *editors* at *software developers*

Mga Kurso sa Kolehiyo: *Architectural and town planning, business administration ang related courses, engineering and technology, fine and applied arts, humanities, law and jurisprudence, mass communication and documentation, mathematics, information technology, medical ang allied courses, natural sciences, social and behavioral sciences.*

Agri-Business. Lubhang mahalaga ang papel na gagampanan ng *agribusiness* sa pagbaba ng kahirapan sa bansa kung ito'y pagtutuunan ng higit na atensyon.

Mga Kinakailangang Manggagawa:

Aquaculturist tulad ng Aquaculture Farm Caretaker, Aquaculture Facilities Repair & Maintenance, Fish Nursery Worker, Shrimp and Fish Grow Out Worker, Prawn Cultivator; Animal Husbandry; Agriculturist Economist; Coconut Farmer; Entomologist (plant); Farmer (Fruit, Vegetable and Root Crops); Fisherman, Horticulturist; Plant Mechanic; Rice Tresher Operator-Machanic; Veterinarian; Pathologist.

Mga Gawaing Mahirap Punan : May kakulangan sa kasanayan sa sumusunod: *Food processor/Food Technician at Fishery Technologist*

Kalagayan ng Supply at Demand

- Ayon sa datos mula sa *Provincial Skills Priority (PSP) Survey* na ginawa ng TESDA patuloy ang pagtaas sa supply sa mga ganitong uri ng hanapbuhay.

Animnapung (60%) ay sa *aquaculture* at dalawampu't walong (28%) ang sa *crop production*.

Health Related at Medical Tourism. Sa kasalukuyan ay may pagbaba ang bilang ng mga manggagawa sa sektor na ito na nananatili at nagtatrabaho sa Pilipinas. Gayunpaman, hinuhulaang sa mga darating na taon ay tataas ang *demand* sa ganitong uri ng mga propesyon dahil sa potensyal ng bansa bilang lugar para sa pagpapagamot, pagpapaganda, paglilibang at pagpapahinga.

Mga Kailangang Manggagawa: **Sa Health:** *nurse, herbologist, optician, optometrist* **Sa Medical Tourism:** *surgeons, ophthalmologists, dentists at cosmetic reconstructive surgeons, nurses, oral-maxillo facial surgeons at mga interpreter/translators, IT professionals na may kasanayan sa medical IT equipment, mga call center agents na may kasanayan sa health care.*

Kalagayan ng *Supply at Demand*

- May malaking kakulangan sa health professionals sa bansa dahil sa pangigingibang bayan ng mga ito. Walumpu't limang porsyento (85%) sa ating mga nurses ay nagtatrabaho sa ibang bansa habang labinlimang porsyento (15%) lamang ang nagtatrabaho sa bansa.
- Lahat ng propesyong kaugnay ng *Medical Tourism* ay may malaking kakulangan sa ngayon bagamat nagsisimula pa lamang ang industriyang ito sa Pilipinas.

Hotel at Restaurant. Kakambal ng pag-angat ng industriyang turismo ang pagtaas ng potensyal ng industriyang ito sa pagbibigay ng maraming trabaho. Ayon sa MTPDP sa tinatayang 5 milyong pagdating ng turista may 3 hanggang 6 na milyong trabaho ang kakailanganin.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Front office agents/attendants, receptionists, bakers, chefs, waiters and bartenders, resort/restaurant/eateries workers, food servers and handlers, food and beverages service attendants.*

Mga Gawaing Mahirap Punan: *Commisary Cook, Pastry Cook, Hot-Kitchen Cook, Pantry Worker/Cold Kitchen*

Kalagayan ng *Supply at Demand*

- May kakulangan sa mga kasanayan sa *housekeeping services*. Tinatayang kulang ng 32, 352 na manggagawang ito ang bansa
- Kulang din ang manggagawa sa *food services* (24, 458) and *beverage services* (23, 401).
- Tumataas din ang demand ng ganitong urio ng trabaho sa ibang bansa kung kaya't nadadagdagan pa ang mga bilang na ito

Pagmimina. Dahil sa pagpasa ng batas na *Philippine Mining Act of 1995* ay lumalaki ang demand sa mga manggagawa para sa industriyang ito.

Mga Kinakailangang Manggagawa: Lahat ng mga gawain o trabaho dito ay mahirap mapunan.

Mga Gawaing Mahirap Punan : *Mining Engineer, Geodetic Engineer, Metallurgical Engineer, Mining & Metallurgical Technician*

Kalagayan ng *Supply at Demand*

- May malaking kakulangan sa supply ng propesyonal partikular sa *core operations* tulad ng *geologists, mining engineers at metallurgical engineers*.
- Noong 2005 3, 754 lamang ang nagtapos sa mga kursong kaugnay ng pagmimina.
- Mula pa noong 2006 hangang 2010 875 lamang ang inaasahang magtatapos sa mga kursong tulad ng *materials engineering, metallurgical engineering, mining engineering, geology, geodetic engineering, material science engineering, associate diploma in metallurgical engineering at ceramics engineering*.
- Patuloy pa rin ang pagtungo sa ibang bansa ng ating mga propesyonal sa pagmimina.

Construction. Pinakamataas ang demand sa industriya para sa *fabricator, pipe fitter at welder*. May 57, 114 na mga welder na nagtrabaho sa ngayon ay may sertipiko mula sa TESDA. Wala ni isa namang nabigyan ng sertipikasyon ang TESDA para sa *fabricator at structural steel erector*. Lisang institusyon lamang ng TESDA ang nagsasanay para dito at nakapagsasanay lamang ang mga ito ng 150 mag-aaral taon taon. Ang tanging programa ng pagsasanay para sa trabahong ito ay *Structural Erection NC II*.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Fabricator, Pipe Fitter, Welder*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Civil Engineer, Electrical Engineer, Design and Structural Engineer, Planning and Contract Engineer*

Banking and Finance. May mahigit sa walong libong mga nagtapos ng mga kursong tulad ng *Business Administration, Business Management, Commercial Science/Arts and Entrepreneurial Management, Banking and Finance or Business Management* ang makapupuno sa mga pangangailangan sa mga manggagawa para sa industriyang ito.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Operations Manager, Teller*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Accounting Clerks, Bookkeepers, Auditor, Cashier, Credit Card Analyst, Finance Analyst/Specialist, Accountant (Account Officer, Analyst), Risk Management Officer/Manager*

Manufacturing. Ayon sa DOLE, ang sector na ito nay may 9, 185 lamang para sa mga kritikal na trabaho tulad ng *machine operators, lathe operators, bench workers/fitters, technicians, machinists, sewers at tailors*.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Electrical Technicians, Finance and Accounting Managers, Food Technologist, Machine Operators, Sewer*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Chemist, Electrical Engineer, Industrial Engineer, IT Specialist, Machinist, Mechanical Engineers, Mechanical Technicians, Chemical Engineer*.

Ownership Dwellings, Real/Retirement Estate. Mayroong 3, 456 na mga lisenasyadong *building manager, civil engineer, at construction manager* sa taong 2009. Ang mga propesyong tulad ng *civil engineer, mechanical engineer, surveyor at*

arkitekto ay ilan sa mga posisyong mahirap punan. Ayon sa CHED mayroong 172 na lisensyadong *surveyor* lamang sa Pilipinas sa 42 institusyon. Sa kabuuan ang sector ng edukasyon ay nakapagpapatapos lamang ng 6, 252 na mga potensyal na manggagawa para sa mga kritikal o mahirap punang posisyon sa 399 lamang na institusyon.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Building Manager, Construction Manager, Construction Worker, Foreman, Mason, Welder, Real Estate Agents/Brokers, Marketer*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Civil Engineer, Mechanical Engineer, Surveyor, Architect*

Transport and Logistics. Kinakailangan ng TESDA na makahikayat ng maraming mga manggagawa sa sector na ito upang kumuha ng pagsusulit sa Automotive Servicing NC III. Kinakailangan ding kontrolin ng pamahalaan ang paglipat sa ibang bansa o *international airlines* ng mga piloto at *aircraft mechanics*.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Checker, Maintenance Mechanic, Stewardess*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Gantry Operator, Ground Engineer, Heavy Equipment Operator, Long Haul Driver, Pilot, Transport and Logistics Machinery Operator, Aircraft Mechanic and other related skills.*

Wholesale and Retail. Ang industriyang ito ay patuloy na umuunlad sa bansa dahil sa gumagandang takbo ng ekonomiya. Habang dumarami ang mga *wholesale* at *retail enterprises* sa bansa tumataas din ang pangangailangan sa manggagawa sa industriyang ito.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Merchandiser/Buyer, Salesman/Saleslady, Promodizer*

Posisyong Mahirap Punan: *Cashier*

Oversees Employment. Ayon sa DOLE ang Pilipinas ang pinakamalaking exporter ng manggagawa sa Asya. Isa rin itong epekto ng *jobs mismatch* at kawalan ng trabaho sa bansa. Bagama't nakatulong ito sa pagpapasok ng dolyar sa bansa, marami ring negatibong epekto ang migrasyon partikular sa pamilyang Pilipino. May manggagawang Pilipino sa lahat na halos ng bansa sa daigdig. Patuloy ang pagtaas ng migration ng mga Pilipino sa ibang bansa. Patuloy pa rin ang ating mga propesyonal sa pagtungo sa ibang bansa upang magtrabaho. Karamihan dito ay mga propesyong kaugnay ng maritime industry, construction at sektor ng edukasyon. Kung hindi matutugunan ang suliranin sa kawalan ng trabaho, *underemployment* at *job mismatch*, patuloy pa ring mangingibang bansa ang mga kababayan natin.

Gumawa ng *portfolio* ng mga ginawang pagsukat at pagtataya ng mga pansariling salik sa pagpili ng kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo hanapbuhayo. Ang *portfolio* ay maglalaman ng mga sumusunod:

- ✓ *Chart of Abilities* (Pagrarango ng mga kakayahan, ang paliwanag sa resulta ng pagtataya ng kakayahan sa pamamagtan ng Chart of Abilities, at ang ginawang pagninilay tungkol dito.)
- ✓ *Multiple Intelligences Survey*
- ✓ *Interest Focus Inventory* (*Chart of Interest, Chart of Focuses*, at ang ginawang pagninilay tungkol dito)
- ✓ *Mga Sariling Pagpapahalaga Kaugnay ng Paggawa* (Kasama rin ang paliwanag tungkol sa mga pagpapahalagang ito at ginawang pagninilay)

Rubric sa Pagtataya ng Portfolio

Puntos	Mga Nilalaman	Konsepto	Pagninilay	Kabuuan
21-25	Lahat ng mga gawain ay nakapaloob kasama ang mga ginawang paliwanag at pagninilay at may iba pang karagdagan .	Makikita sa mga awtput na naunawaan ng mga mag-aaral ang konseptong kailangang matutunan. Naipakita na nahasa ang kasanayang layuning sanayin sa pamamagitan ng mga gawain	Ipinakikita sa mga isinulat na pagninilay ang malinaw na pagkilala sa sarili at ang kasanayan sa pagsusuri ng mga sarili.	Ang mga nilalaman ay malinaw na naisa-isa at naipakita ang kaugnayan ng bawa't isa, may kaayusan, at malikhaing nailathala.
16-20	Lahat ng mga gawain ay nakapaloob kasama ang mga ginawang paliwanag at pagninilay.	Makikita sa awtput na sa pangkalahatan ay naunawaan ng mag-aaral ang konseptong kailangang matutunan. Naipakita na sa pangkalahatan ay nahasa ang mga kasanayang layuning sanayin sa pamamagitan ng mga gawain.	Ipinakikita sa mga isinulat na pagninilay ang pagkilala sa sarili ng mag-aaral.	Ang mga nilalaman ay naisa-isa at naipakita ang kaugnayan ng bawa't isa.
11-15	Lahat ng mga gawain	Makikita sa awtput na	Ipinakikita sa mga isinulat na	Ang mga nilalaman ay

Puntos	Mga Nilalaman	Konsepto	Pagninilay	Kabuuan
	ay nakapaloob	bahagyang naunawaan ng mag-aaral ang konseptong kailangang matutunan. Naipakita na sa pangkalahatan ay bahagyang nahasa ang mga kasanayang layuning sanayin sa pamamagitan ng mga gawain.	pagninilay na may bahagyang pagkilala sa sarili ang mag-aaral.	bahagyang naisa-isa ngunit sa pangkalahatan ay wala itong kaayusan.
6-10	Isang gawain lang ang nilalaman	Ang mga awtput ay hindi nagpapakita ng pagkatuto o kasanayan.	Ang mga nasulat na pagninilay ay nagpapakita ng di-malinaw na pagkilala sa sarili.	Ang mga nilalaman ay hindi naisa-isa at walang kaayusan.
0-5	Walang ipinasang gawain			

PAGPAPALALIM

Basahin ang sumusunod na sanaysay:

Ang mga Pansariling Salik sa Pagpili ng Karera o Negosyo

Batay sa sarbey ng DOLE, lumalaki ang kakulangan sa mga kwalipikadong aplikante sa malalaking kumpanya sa bansa, partikular na sa National Capital Region. Nagiging sanhi ito ng tumataas ding *turnover rate* sa trabaho at ang panunulot ng empleyado o *pirating of workers*. Ayon pa sa pag-aaral ng DOLE, ang pagliban at pagkahuli sa trabaho at ang pagbaba ng pagiging produktibo ay labis na nakaapekto sa produksyon ng malalaking kumpanya. Dagdag pa rito ang napakaraming mga nakapagtapos sa kolehiyo na hindi makahanap ng trabaho o *unemployed* o kaya'y makapagtrabaho man ay *underemployed* naman. Kung hindi pa nararamdaman sa ngayon, malakas ang magiging hatak pababa sa ating ekonomiya kung magpapatuloy ang kawalan ng tinatawag na pagtutugma ng mga trabahong kailangang punan at ang mga kasanayan o kwalipikasyon ng mga manggagawang Pilipino o *job mismatch*. Ayon sa DOLE ang *job mismatch* na ito ay bunga ng kawalan ng sapat na pagpapalano sa kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyong itatatag ng mga kabataan matapos ang *Basic Education* o elementarya at haiskul.

Bago pa man tingnan ang mga trabahong magiging *in-demand* apat hanggang sampung taon mula sa pagtatapos sa haiskul, nararapat na napag-aralan at nasuri munang mabuti ang sariling mga kakayahan, interés o hilig, pagpapahalaga at ang mga mithiin. Mahalaga sa pagpili ng akmang karera o negosyo ang pagkilala sa sariling mga kakayahan, interés o hilig, pagpapahalaga at mithiin. Ang pagkakaroon ng malinaw na pagkilala at ang pagsasaalang-alang ng mga ito ay nakatutulong upang magkaroon ng sapat na paghahanda o pagpapalano, tuon at pagsusumikap upang maabot ang minimithing karera o negosyo balang-araw.

Likas ang talento at kakayahan ngunit kailangan itong sanayin. Si Profesor Ericsson at kanyang grupo ay nagsagawa ng mahabang pag-aaral ng mga sikat at matagumpay na personalidad sa iba't ibang larangan; sa sining, siyensya, matematika, palakasan o sports, negosyo at iba pa. Sinuri ng kanyang pangkat ang mga istatistika, iba't ibang datos at talambuhay tungkol sa kanila. Sinuri din nila ang mga resulta ng ilang taong pag-eeksperimento sa mga eksperto at matagumpay na tao. Dalawang mahalagang bagay ang natuklasan nila. Una, kadalasan di sapat ang likas na kakayahan upang maging bihasa at matagumpay sa anumang larangan. Ang kanilang pagtatagumpay at kahusayan ay bunga ng masusi at matamang pagsasanay. Wika nga sa Ingles "*Practice makes perfect*".

Ikalawa, bukod sa kakayahan o talento, mahalaga rin na tayo ay may interes o hilig sa ating larangang pinasok. Dapat na tayo ay masaya sa ating ginagawa upang magkaroon tayo ng inspirasyon at motibasyon na lampasan o higitan pa ang ating natural na kakayahan. Ang pagsasaalang-alang sa mga interes o hilig sa pagtatakda ng mithiin ay nakatutulong upang ang mga mithiing ito ay maging makabuluhan sa tao. Sa gayon ang pipiliin nyang mga mithiin ay yaong pagsusumikapan niyang matamo. Bibigyan siya nito ng lakas ng loob upang malampasan ang mga balakid at paghihirap na haharapin sa pagkakamit ng mithiin. Bibigyan din siya nito ng tuon upang huwag matukso ng mga panandaliang ginhawa o kasiyahan o maligaw ng tunguhin. Ang pinakabuod ng pagpapalano ng karera o negosyo ay nakasalalay sa matalinong pagpili mula sa iba't ibang pamimiliang karera o negosyo na magbibigay kahulugan sa kanyang buhay. Sa pagsasaalang-alang niya sa kanyang mga sariling interes sa bawat karera o negosyo makikilala niya kung alin sa mga ito ang magsasakatuparan at magpapayaman ng mga kakayahan at pagpapahalaga niya sa paggawa.

Ang hindi pagiging tugma ng mga pansariling salik sa minimithing karera o negosyo ay hindi dapat maging dahilan upang talikuran na ang mithiin. Ang kaalaman sa mga pansariling salik ay dapat na gamitin upang matukoy ang mga kakayahan, kasanayan at pagpapahalaga na kinakailangang mapalago upang makamit ang mithiin.

Ang pagkakaroon natin ng interés o pagkahilig sa isang gawain ay nababatay sa ating mga pagpapahalaga. Maraming mga pakahulugan (*interpretations*) sa pagpapahalaga. Ayon kay Esteban (1989), maaaring pangkatin sa dalawa ang mga ito:

1. Nagmula sa labas ng sarili o batay sa “*absolute moral values*” kung saan ay nasasakop at napapailalim ang lahat ng tao sa lahat ng pagkakataon saan man siya naroon. Maibibilang dito ang mga kahulugan batay sa relihiyon, ang ayon sa propesyonal na mga guro at ang ayon sa mga etikong prinsipyo.
2. Nagmumula sa loob ng sarili o “*behavioral values*” na maaaring batay o ayon sa pananaw at mga karanasan ng tao o batay sa kolektibong pananaw ng pangkat kultural. Maibibilang dito ang pakahulugan ng mga sosyolohista, sikolohista at mga “career counselor” at ilang pilosopo o nag-aaral nito.

Para sa mga sikolohista, ang pagpapahalaga ay siyang nagiging dahilan upang ang isang bagay o ideya ay maging kanais-nais, kaiga-igaya, kahanga-hanga o kapaki-pakinabang. Ito rin ay mga motibo upang piliin ang isang hakbangin o pasya (Hall, 1973). Kaugnay ng pagpili ng karera, negosyo o hanapbuhay ang binibigyang diin ay ang pagiging batayan ng pagpapahalaga sa paggawa ng pasya at pagtatakda ng mithiin.

Para kay Abiva (1993), ang pagpapahalaga ang humuhubog sa kakayahan ng tao na piliin ang tama o mali. Ito rin ang nagdidikta kung ano ang maganda, mahusay at kaibig-ibig na mga bagay sa buhay. Ang mga pagpapahalagang ito ay bunga ng karanasan. Ayon kay Sta. Maria (2006) may iba’t ibang uri ng pagpapahalaga. Mahalagang banggitin dito ang:

- Mga Pagpapahalagang Kaugnay ng Paggawa (*work values*) – tulad ng kahusayan sa paggawa, pagtanggap sa mga pagbabago, pagharap sa publiko, pagtanggap sa pagkakaiba-iba, at iba pa
- Mga Pagpapahalagang Kaugnay ng Pagpapaunlad ng Karera (*career values*) – tulad ng pansariling pag-unlad, pag-angat, pagkilala, at iba pa

Ang isang matagumpay na tao ay karaniwang may mga tiyak na mga pagpapahalaga na pinagbabatayan ng kilos at pasya. Malinaw sa kanya kung alin sa mga pagpapahalagang ito ang makatutulong sa pagtatamo ng mas makabuluhang buhay. Dahil dito ay nakakikilos siya naaayon sa mga mas mataas at makatutulong na mga pagpapahalaga sa gitna ng iba pa niyang pagpapahalaga. Bunga nito, ang kanyang mga pagsusumikap ay nakatuon sa pagtatamo ng kanyang mga itinakdang mithiin.

Ang taong nagtatagumpay sa kanyang karera, negosyo o hanapbuhay ay karaniwang nagtataglay ng mga sumusunod na pagpapahalaga: kasipagan, pagkukusa, pakikiisa sa sama-samang paggawa o “teamwork”, paggawa ng may kahusayan, pagkamaayos, patriotismo at nasyonalismo, self-reliance. Ang mga pansariling salik kaugnay ng paggawa ay nararapat linangin upang mapaunlad ang sarili at makapaglingkod tungo sa produktibong pamayanan at bansa.

Tayain ang Iyong Pag-unawa

Panuto: Sagutin ang mga tanong. Isulat sa kwaderno ang iyong mga sagot.

1. Anu-ano ang mga konsepto na nahinuha sa sanaysay na binasa? Isa-isahin at ipaliwanag ang mga ito.
2. Bakit mahalaga ang pagpapalano sa karera o negosyong tatahakin? Ipaliwanag

Paghihinuha ng Batayang Konsepto

Matapos ang iyong naging mga pag-aaral, subukan mo muling sagutin ang kakailanganing anong:

Bakit mahalagang tugma ang mga personal na salik sa mga pangangailangan (requirements) sa napiling kursong akademiko/ bokasyonal o negosyo?

PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO

A. PAGGANAP

Panuto: Batay sa *Exploring Occupations Worksheet* at sa mga pansariling salik sa pagpili ng Karera, Negosyo o Hanapbuhay ay magbuo ng **Talaan ng Trabahong/Negosyong Angkop sa Akin.**

Mga Minimithing Karera (Isulat ang tatlong pinakamimithi sa lahat)	Mga Pansariling Salik na tugma at kailangang paunlarin para sa minimithing Karera (Negosyo o Trabaho)	Mga KEG na tugma sa minimithing Karera (Negosyo o Trabaho)	Limang Trabahong/Negosyong Angkop sa Akin
Halimbawa: 1. Beterinaryo 2. <i>Pediatrician</i> 3. Guro o <i>College Instructor</i>	<u>Tugma</u> <u>Interes:</u> Mahilig sa pag-aalaga ng hayop <u>Pagpapahalaga:</u> Pasensyosa, may pagpapahalaga sa kalinisan at kaayusan (malinis at maayos); magiliw sa mga bata <u>Kakayahan:</u> May sapat na talino at may malusog na	Health/ Medical Tourism Agri-business	1. Beterinaryo 2. Surgeon Iba pa na maaring bigyan ng konsiderasyon 3. Nurse 4. Dentist 5. Optometrist

Mga Minimithing Karera (Isulat ang tatlong pinakamimithi sa lahat)	Mga Pansariling Salik na tugma at kailangang paunlarin para sa minimithing Karera (Negosyo o Trabaho)	Mga KEG na tugma sa minimithing Karera (Negosyo o Trabaho)	Limang Trabahong/Negosyong Angkop sa Akin
	<p>pangangatawan <u>Kailangang Paunlarin</u> <u>Interes:</u> Hilig sa asignaturang Biology</p> <p><u>Pagpapahalaga:</u> Pagiging palakaibigan o pagiging <i>people oriented</i></p> <p><u>Kakayahan:</u> Paghahanda ng mga kagamitan sa pagtuturo</p>		

Force Field Analysis

Tingnan ang itinakdang mithiin. Itala ang mga pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo na nakatutulong sa pagkakamit ng itinakdang mithiin. Sa tapat nito ay itala ang mga paraan upang pag-ibayuhin ang mga ito. Itala ang mga pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo na maaring makahadlang sa pagkakamit ng itinakdang mithiin. Sa tapat nito ay itala ang mga paraan upang malampasan ang mga ito.

Halimbawa:

Itinakdang Mithiin: Tatapusin ko ang mga pangangailangang pag-aaral para sa kursong “pre-med” at medisina sa Pamantasan ng Sto. Tomas siyam na taon mula ngayon.

<p>Mga Nakatutulong na pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo:</p> <p>Pagpapahalaga – Kasipagan sa pag-aaral Interes – Hilig sa pagbabasa Kakayahan – Palakasan o isports (basketball)</p>	<p>Mga Paraan Upang Pag-ibayuhin ang mga ito:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pagpasok ng maaga sa mga klase at paghahanda sa mga ito - Pagsali sa mga “clubs” o organisasyon sa paaralan - Pagbili ng maraming aklat sa second hand shops - Pagkain ng tama at pag-eehersisyo
<p>Mga nakahahadlang na pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo:</p> <p>Pagpapahalaga – Labis na pakikisama sa</p>	<p>Mga Paraan upang ito ay baguhin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pagsama sa mga kaibigang masipag mag-aral - Gawin lamang ito sa araw na

barkadang maaring masamang impluwensya Interes – Mahilig sa paglalaro ng video games Kakayahan – Mahina sa matematika	walang pasok at mga gawain sa paaralan - Pagpapaturo sa mga kaklaseng mahusay sa matematika
---	--

Ikaw naman:

Mga Nakatutulong na pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo: Pagpapahalaga – Interes – Kakayahan –	Mga Paraan Upang Pag-ibayuhin ang mga ito: -
Mga nakahahadlang na pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo: Pagpapahalaga – Interes – Kakayahan –	Mga Paraan upang ito ay baguhin:

B. PAGNINILAY

Panuto: Pagnilayan ang sumusunod at isulat sa inyong journal ang naging reyalisasyon o pag-unawa:

Ang pagbubuo ng karera ay isang panghabangbuhay at paulit-ulit na pagtatakda at pagkakamit ng mga mithiin. Ang mga mithiin maliit man o malaki, natatamo o hindi, ay mayroong pangkalahatang epekto sa pagpapaunlad ng karera.

C. PAGESASABUHAY

Pagpapalano ng karera o negosyo

Sa pagpapalano ng karera o negosyo ay dapat ding isinasaalang-alang ang iba pang bahagi o aspeto ng buhay ng isang kabataan. Nararapat na balanse ang pagbibigay ng tuon sa pagpapaunlad ng iba pang aspeto ng kanyang buhay.

“GOAL SETTING AND ACTION PLANNING CHART”

Panuto: Hindi isang bahagi lamang ng buhay ang dapat isaalang-alang sa pagtatakda ng mga mithiin at pagbabalangkas ng plano sa pagtatamo ng pangarap sa buhay. Lahat ng aspeto ng buhay ay dapat na mabigyang tuon. Gamit ang *Goal Setting and Action Planning Chart* ay isulat ang iyong itinakdang mithiin para sa pagbubuo ng karera o negosyo. Katapat nito ay itala ang mga hakbangin na isasagawa upang makamit ang mithiin. Gayon din ang gawin para sa Pag-aaral, Pamilya at Personal (Pangkatawan, Pangkaisipan, at pang-ispiritwal). Ang panahong itatakda ay dapat na hindi bababa sa anim na buwan. Inaasahang magagamit dito ang mga natutuhan tungkol sa sarili sa mga naunang gawain at ang naging resulta ng naunang *Force Field Analysis*. Itala sa *journal* ang mga magiging katuparan o *accomplishments* sa mga itinakdang mithiin at kaugnay na mga hakbang sa pagkakamit nito. Gayondin itala ang mga magiging kahirapan o balakid sa pagtatamo ng mithiin at ang mga gagawing alternatibong hakbang pamalit dito.

Mithiin (<i>Goal</i>)	Balangkas ng Mga Hakbangin (<i>Action Plan</i>)
1. Sa Minimithing Karera o Negosyo	a. _____
_____	b. _____
_____	c. _____
2. Sa Pag-aaral	a. _____
_____	b. _____
_____	c. _____
3. Sa Pamilya	a. _____
_____	b. _____
_____	c. _____
4. Sa Sarili (<i>Personal</i>)	a. _____
_____	b. _____
_____	c. _____

Rubric sa Pagtataya ng *Goal Setting* at *Action Planning Chart*

Mga Pang-uri	Lubos na Kasiya-siya	Kasiya-siya	Hindi Kasiya-siya
--------------	----------------------	-------------	-------------------

Mga Pang-uri	Lubos na Kasiya-siya	Kasiya-siya	Hindi Kasiya-siya
1. Pagsunod sa pamantayan sa pagtatakda ng mithiin - ang SMARTA : S – <i>pecific</i> (Tiyak) M - <i>asurable</i> (Nasusukat) A - <i>tainable</i> (Naabot/Makatotohanan) R - <i>elevant</i> (Makabuluhan) T - <i>ime-bound</i> (May itinakdang panahon) A - <i>ction oriented</i> (May kaakibat na pagkilos)			
2. Pagtukoy sa mga tiyak na hakbang tungo sa pagkakamit ng mithiin			

Rubric sa Pagtataya ng *Goal Setting at Action Planning Chart at Accomplishment Report* o Pagtatala ng mga Katuparan sa mga Hakbang sa Pagtupad ng Itinakdang Mithiin sa Journal

Mga Pang-uri	Lubos na Kasiya-siya	Kasiya-siya	Hindi Kasiya-siya
1. Pagkakaroon ng sistema, pamamaraan at pamantayan sa pagsukat ng kanyang pagsulong o pag-unlad tungo sa pagkakamit nito			
2. Pagtukoy sa mga maaring maging balakid o hadlang sa pagkakamit ng mithiin at gayundin ng mga paraan upang malampasan ang mga ito			
3. Pagkakaroon ng sistema ng pagpapabuya o paggantimpala para sa mga nakamit na mithiin upang magkaroon ng pagpupunyaging magpatuloy			
4. Pagkakaroon ng puwang sa mga pagbabago o pagpapabuti sa plano			

Ipasa sa guro ang iyong kwaderno sa pagtatapos ng araling
ito. Binabati kita!

Mga Sanggunian:

Gorospe, Vitaliano R., SJ (1974), *Search for Meaning: Moral Philosophy in A Philippine Setting*, Jesuit Educational Association

Esteban, Esther J (1990), *Education in Values: What, Why, and For Whom*, Sinag-Tala Publishers, Inc., pp. 72, 76, 106

Santamaria, Josefina (2006), *Career Planning Workbook* (4th ed.), Makati City: Career Systems, Inc. Pages 137-149

Abiva, Thelma (1993), *Learning Resource for Career Development*, Q.C.: Abiva Human Development Services, pages 28-30

Mga Larawan, hinango sa:

- www.thematter.wordpress.com, May 17, 2011
- www.defenselink.mil, May 18, 2011

MODYUL 16: HALAGA NG PAG-AARAL PARA SA PAGNEGOSYO O PAGHAHANAPBUHAY !

ANO ANG INAASAHANG MAIPAMAMALAS MO?

Sa Modyul 13 ay nagtakda ka ng iyong mithin kaugnay ng kursong kukunin sa kolehiyo o negosyo na nais itayo balang araw. Nalaman mo na mahalagang tugma ang mga pansariling salik sa kurso akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo na iyong minimithi. Nalaman mo rin na kailangang paunlarin ang mga pansariling salik kung may mga pagkukulang dito bilang paghahanda sa pagsasanay at patuloy na pag-aaral matapos ang haiskul.

Sa modyul na ito ay inaasahang gagamitin mo ang lahat ng mga pag-unawang ito upang maipamalas mo ang mga layuning pampagkatuto na inaasahan sa modyul na ito.

Sa huli, inaasahang masasagot mo ang mahalagang tanong: Bakit mahalaga ang pag-aaral sa paghahanda sa pagnenegosyo at paghahanapbuhay?

Sa modyul na ito, inaasahang malilinigang sa iyo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan, at pag-unawa:

- a. Natutukoy ang mga kahalagahan ng pag-aaral sa paghahanda sa pagnenegosyo at paghahanapbuhay
- b. Natutukoy ang mga sariling kalakasan at kahinaan at nakapagbabalangkas ng mga hakbang upang magamit ang mga kalakasan sa ikabubuti at malagpasan ang mga kahinaan
- c. Naipaliliwanag na sa pag-aaral nalilinigang ang mga kasanayan, halaga, at talento na makatutulong sa pagtatagumpay sa pinaplanong kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, hanapbuhay o negosyo.
- d. Nakapagbabalangkas ng plano ng paghahanda para sa kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- Pagtatakda ng mithiin (Goal Setting) kaugnay ng napiliing hanapbuhay o negosyo
- Pagtukoy ng mga kailangan upang makamit ang mithiin (hal. kasanayan, kakayahan, talento, halaga, at hilig)
- Pagtukoy sa mga taglay na kasanayan, kakayahan, talento, paghalaga, at hilig na makatutulong sa pagkamit ng mithiin
- Pagtatala ng mga kakailanganing gawin sa loob ng itinakdang panahon tungo sa pagkakamit ng mithiin

PAUNANG PAGTATAYA

Panuto: Isulat sa kwaderno ang titik lamang ng mga sagot sa sumusunod na pagsusulit.

1. Ang liham ni Rizal sa mga kababaihan ng Malolos ay isang pagpapahayag ng ang kanyang papuri at paggalang sa katapangang ipinamalas ng mga ito sa pagsusulong ng karapatan sa edukasyon. Nagpapahayag ito ng kanyang damdamin tungkol sa halaga:
 - a. ng mga kababaihan sa pagpapaunlad ng lipunan
 - b. ng pag-aaral maging para sa mga kababaihan
 - c. na ipaglaban ang karapatan sa edukasyon
 - d. ng mga kababaihan sa pagtataguyod ng edukasyon
2. Ang pahayag na, “Mahalagang papel ang ginagampanan ng edukasyon sa pagtatagumpay nina Rocell Ambubuyog, Cecilio K. Pedro, at Diosdado Banatao,” ay tama dahil
 - a. Tama, lahat sila ay nagtapos ng kurso sa kolehiyo.
 - b. Tama, lahat sila ay patuloy na nag-aaral at nagsasanay.
 - c. Tama, lahat sila ay dating mahihirap na naiangat ang katayuan sa buhay
 - d. Lahat ng nabanggit
3. Ang kahulugan ng pahayag na, “paligsahan ang merkado sa paggawa o *job market*” ay:
 - a. Maraming pare-parehong kasanayan ang nagpapaligsahan sa iilang trabaho
 - b. Ang mga trabaho at ang katumbas na pasahod sa mga ito ay nakadepende sa antas ng pangangailangan ng mga kumpanya para sa kasanayang ito at ang bilang ng mga mayroong ganitong kasanayan.
 - c. Maraming mga bagong job titles o trabaho sa ngayon ang walang katapat na manggagawang may kasanayan para dito.
 - d. Depende sa kasanayan at kwalipikasyon ng mga manggagawa ang pasahod dito.
4. Isang halimbawa ng *highly skilled worker* ang inihinyero sapagkat...
 - a. siya ang nagbubuo ng mga bahagi ng produkto sa isang industriya
 - b. siya ang gumagawa ng balangkas at nag-iisip ng mga kailangang sangkap at disenyo ng produkto
 - c. malaki ang pasahod sa kanya ng kumpanya
5. Ano ang ibig sabihin ng pahayag na “Ang taong may pormal na edukasyon ay higit na may kakayahang magtamasa pa ng higit na kaalaman at maging isang *highly skilled* na manggagawa.”
 - a. Ang taong nakatapos ng kolehiyo ay maaaring mag-aral pa ng ibang kurso o kaya’y magtamo pa ng mas mataas na titulo.
 - b. Ang taong may pormal na pag-aaral ay mas medaling makaunawa at makagawa ng tamang pagpapasya.
 - c. Ang taong hindi marunong bumasa at sumulat ay wala nang pag-asang umasenso.

- d. Ang isang taong hindi marunong bumasa o sumulat ay walang kakayahan upang matanggap ang mga kaalaman at impormasyong pinalalaganap sa buong mundo sa pamamagitan ng edukasyon.

6. Ano ang buod ng talata:

Itinuturo sa haiskul ang kahalagahan ng kalinisan at pangangalaga sa kapaligiran. Sina Juan at Lynn ay kapwa mag-aaral sa haiskul kung kaya't sinisikap nilang pangalagaan ang kalinisan ng kanilang kapaligiran. Karamihan ng mga kabataan sa kanilang baranggay ay tumigil na ng pag-aaral. Marami rin sa mga matatanda dito ang *no read, no write*. Marami sa kanila ang nagtatapon ng mga basura kung saan-saan lamang. Madalas na mayroong nagkakasakit sa kanilang baranggay. Isa si Juan sa mga malubhang nagkasakit bunga ng maruming kapaligiran.

Mas maraming hindi nangangalaga sa kanilang kapaligiran sa baranggay nila Juan.

- a. Hindi lang ang mga hindi nakapag-aral ang nagdurusa sa kasalatang bunga ng kawalan ng edukasyon.
- b. Walang pagkakaisa ang mga tao sa kanilang baranggay.
- c. Hindi nagpapatupad ng proyektong kaugnay sa pangangalaga sa kapaligiran ang pamahalaan ng baranggay
7. Ano ang makatwirang aksyon ang maaring gawin ni Juan o Lynn sa aytem 6, bilang isang mag-aaral ano ang pangmatagalang solusyon na maaari mong gawin upang matulungan ang iyong baranggay?
- a. Mamamahagi ng polyetos na nagsasaad ng mga hakbang sa pangangalaga sa kapaligiran
- b. Maghahain ng petisyon sa barangay upang magkaroon ng proyektong mangangalaga sa kapaligiran
- c. Hihimukin ang mga kapwa kabataan na bumalik sa paaralan
- d. Wala kang magagawa sapagkat ikaw ay mag-aral lang sa haiskul
8. Sa survey ng Filipino Youth Study noong 2001, lumalabas na malayo pa rin ang mga Pilipino sa ideya ng EDCOM ng isang Pilipinong may sapat na edukasyon. Karamihan ng mga kabataan (65%) ang hindi sumasali o nakikilahok sa mga gawaing pansibika o pangkomunidad. Ibig nitong ipakahulugan na:
- a. Walang pagmamahal sa bayan ang mga kabatang Pilipino.
- b. Katangian ng Pilipinong may sapat na edukasyon ang pakikilahok sa mga gawaing pansibika at papampamayanan.
- c. Indikasyon ng pag-aaral sa kolehiyo ang pagiging makabansa.
- d. Karamihan ng mga kabataang Pilipino ay walang pinag-aralan.
9. Bakit isa sa mahahalagang indikasyon ng pagkakaroon ng sapat na edukasyon ang tamang pag-awit ng Lupang Hinirang?
- a. Isang palatandaan ng sapat na edukasyon ang paggalang sa mga simbolo ng Pilipinas.
- b. Bahagi ng pormal na edukasyon ang pagtuturo ng tamang pag-awit ng Lupang Hinirang

- c. Araw-araw inaawit sa paaralan ang pambansang awit
 - d. Ang kahusayan sa pagmememorya ng kanta ay isang palatandaan ng sapat na edukasyon
10. Isa sa mahahalagang ugali sa pag-aaral o study habit ang pakikipag-usap sa guro sapagkat...
- a. Kailangan mo ring magpalapad ng papel sa guro paminsan-minsan
 - b. Tulad sa ano mang pakikipag-ugnayan ang komunikasyon ng guro at mag-aaral ay nararapat na bukas at maayos
 - c. Mahalagang paraan ang pakikipag-usap sa guro upang makatiyak na tama ang pagkaunawa sa mga takdang-aralin at sa paghahanda sa mga pagsusulit
 - d. Madalas mahirap kausapin ang guro

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Ako, Sampung Taon Mula Ngayon

Panuto : Sagutan ang "Ako, Sampung Taon Mula Ngayon," sa pamamagitan ng pagsusulat ng sagot sa mga tanong sa loob ng kahon. Maging tapat sa sarili sa inyong paglalarawan ng iyong iniisip at ninanais na sarili sampung taon mula ngayon. (10 hanggang 15 minuto)

<p>Ang Aking Trabaho Anu-ano ang aking mga gawain ? Saan ako nagtrabaho? Sino-sino ang mga katrabaho ko? Ako ba ay nasa opisina o lumalabas ng opisina? Ano ang kalagayan sa aking pinagtrabahuhan? Ginagamit ko ba ang aking kasanayan sa paggamit ng lakas, isip, o mga talento?</p>
<p>Ang Aking Natapos na Pag-aaral Mayroon ba akong titulo sa kolehiyo? Ako ba ay nagpapatuloy sa pag-aaral? Ako ba ay may karagdagang mga pagsasanay? May mga karagdagan ba akong kasanayan bukod sa kinakailangan sa aking trabaho? Natupad ko ba ang aking mithiin sa pag-aaral?</p>
<p>Ang Aking Oras sa Paglilibang Ano ang kinahilligan kong mga gawain? Mayroon ba akong kasanayang natutuhan para sa paglilibang? May natamo na ba akong ninanais na gawin na dati rati'y wala akong panahong gawin? Ako ba ay nagbibiyahe sa ibang bansa? Sa ibang lugar sa bansa? Ang akin bang tirahan ay may impluwensya sa uri ng aking paglilibang? Mayroon ba akong panahon sa sarili? Ako ba'y nakapagbabasa pa ng mga aklat?</p>
<p>Ang Aking Pakikipagkapwa Paano ako makisama sa ibang tao? May sarili na ba akong pamilya? Ako ba ay isa nang potensyal na lider? Gusto ba ako ng mga tao? Marami ba akong</p>

kaibigan o iilan lamang? Ako ba ay kasal na? Marunong na ba akong lumutas ng mga alitan o suliranin sa ugnayan? Gusto ko ba ang makihalubilo sa ibang tao ? Mas gusto ko ba ang napag-iisa?

Ako, Ngayon

Panuto : Sagutan ang Ako, Ngayon, sa pamamagitan ng pagsusulat ng sagot sa mga tanong sa loob ng kahon. Maging tapat sa saili sa inyong paglalarawan ng iyong iniisip at ninanais na sarili sampung taon mula ngayon. (10 hanggang 15 minuto)

Ako, Ngayon

<p>Ang Aking Pag-aaral/Mga Gawain : Anu-ano ang aking mga gawain? Ako ba’y nasa paarala? Sino-sino ang mga kaklase ko? Ako ba ay may magagandang marka? Ano ang madalas kong makuhang grado? Ginagamit ko ba ang aking kasanayan sa paggamit lakas, isip, o mga talento?</p>
<p>Ang Aking Extra-curricular Activities Ako ba ay nagpapatuloy sa pag-aaral? Ako ba ay may karagdagang mga pagsasanay? May mga karagdagan ba akong kasanayan bukod sa kinakailangan sa aking mga gawain sa paaralan? Natutupad ko ba ang aking mithiin sa pag-aaral?</p>
<p>Ang Aking Oras sa Paglilibang Ano ang kinahiiligan kong mga gawain ? Mayroon ba akong kasanayang natutuhan para sa paglilibang ? May natamo na ba akong ninanais na gawin na dati rati’y wala akong panahong gawin ? Ako ba ay nagbibiyaha sa iba’t ibang lugar? Ang akin bang tirahan ay may impluwensya sa uri ng aking paglilibang ? Mayroon ba akong panahon sa sarili ? Ako ba’y nakapagbabasa pa ng mga aklat?</p>
<p>Ang Aking Pakikipagkapwa Paano ako makisama sa ibang tao? Malapit ba ako sa aking pamilya? Ako ba ay isa nang potensyal na lider? Gusto ba ako ng mga tao? Marami ba akong kaibigan o iilan lamang? Ako ba ay may kasintahan na? Marunong na ba akong lumutas ng mga alitan o suliranin sa ugnayan? Gusto ko ba ang makihalubilo sa ibang tao? Mas gusto ko ba ang napag-iisa?</p>

Sagutan ang mga tanong. Isulat ang iyong mga sagot sa kwaderno.

1. Ano ang natuklasan mo sa iyong sarili? Ipaliwanag
2. Ihambing ang nais mong maging sampung taon mula ngayon sa kung ano ka ngayon.
3. Sa iyong palagay, posible ba ang sariling inilarawan mo sa *Ako, Sampung Taon Mula Ngayon* ? Ipaliwanag

PAGLINANG NG KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Gawain 1: Basahin ang sanaysay tungkol sa liham ni Rizal sa mga kababaihan ng Malolos.

Sa kanyang liham sa mga kadalagahan ng Malolos na sinulat noong 1889, ipinahahayag ni Jose Rizal ang kanyang papuri at paggalang sa katapangang ipinamalas ng mga ito sa pagsusulong ng karapatan sa edukasyon – isang di-karaniwang hakbang para sa maraming kababaihan sa kanyang panahon. Ayon kay Rizal, namulat siya sa pananaw na ang kababaihang Pilipino ay katuwang sa layunin para sa ikagagaling ng bayan. Batay sa kanya, ang mithiin ng mga kadalagahan ng Malolos para sa karunungan ay patunay ng pagkamulat sa tunay na kahulugan ng kabanalan - kabanalang nakatuon sa kabutihang-asal, malinis na kalooban at matuwid na pag-iisip. Binibigyang-diin ni Rizal ang tungkulin ng kababaihan – bilang dalaga at asawa – sa pagbangon ng kanilang dignidad at halaga sa lipunan. Kaugnay nito,

inilalarawan niya ang katangian ng kababaihan sa Europa at bilang halimbawa ay pinakita ang babaing Sparta bilang huwaran ng pagiging mabuting ina. Ipinapayo ni Rizal na gamitin ang halimbawang ito upang maitaguyod ang isang anak na marangal at magtatanggol sa bayan. Bahagi rin ng liham ang pagpapaalala ni Rizal sa lahat na gamitin ang isip na kaloob ng Diyos, upang matukoy ang katotohanan at hindi maging alipin ninoman. Binigyang-puna niya sa liham ang mga hindi kanaisnais na gawain ng mga prayle, gayundin ang pagiging mulat ukol sa tunay at huwad na relihiyon. Ang payo ni Rizal ay "mulatin ang mata ng anak sa pag-iingat at pagmamahal sa puri, pag-ibig sa kapwa sa tinubuang bayan, at sa pagtupad ng ukol. Ulit-uuliting matamis ang mapuring kamatayan sa alipustang buhay".

Mga Tala: Ika-17 ng Pebrero 1889 nang isulat ni Jose Rizal – gamit ang wikang Tagalog – ang liham na ito habang ginagawa ang anotasyon sa aklat ni Morga. Isinulat niya ito sa London, limang araw matapos ipaalam sa kanya ni Marcelo H. del Pilar ang isang mahalagang pangyayari sa bayan ng Malolos. Ayon sa pagsasalaysay, ika-12 ng Disyembre 1888 nang may 20 kadalagahan ng Malolos ang naghain ng petisyon kay Gobernador-Heneral Weyler upang magtayo ng isang "panggabing paaralan." Layunin nila na mag-aral ng wikang Español sa ilalim ni Teodoro Sandiko, isang propesor sa Latin. Gayunpaman, hindi sinang-ayunan ni Padre Felipe Garcia, ang kura paroko, ang petisyon. Naging dahilan ito upang hindi rin pumayag ang gobernador-heneral na maitatag ang paaralan. Sa kabila ng pagtutol, hindi dagliang sumuko ang mga kadalagahan sa kanilang layunin. Patuloy silang nanawagan at nang lumaon, pumayag na rin ang pamahalaan na maitatag ang paaralan, bagama't tumagal lamang ito ng tatlong buwan. Si Señora Guadalupe Reyes ang nagsilbing guro ng mga kadalagahan.

Sagutin:

1. Tungkol saan ang sanaysay? Ipaliwanag
2. Sa iyong palagay, ano ang damdamin ni Jose Rizal tungkol sa edukasyon para sa mga kababaihan ng Malolos? Pangatwiranan.
3. Sa iyong palagay, bakit humihiling ang mga kababaihan ng Malolos na magkaroon ng paaralan para sa kanila? Ipaliwanag.
4. Bakit kaya hindi pinapayagan ng pamahalan noong panahon ni Rizal na makapag-aral ang mga kababaihan? Ipaliwanag.

Gawain 2

Magsaliksik sa internet o sa aklatan ng paaralan; Basahin ang Liham ni Rizal sa mga Kababaihan ng Malolos. Gumawa ng maikling “reaction paper” tungkol dito.

Ang rubric sa ibaba ang gagamitin upang tayain at markahan ang iyong ginawang *reaction paper*.

Rubric sa Pagtataya ng *Reaction Paper*

Ang sumusunod na rubric ay magtataya sa iyong paglalagom (0-3 points), reaksyon (0-4 points), at technical writing (0-3 points) para sa kabuuang 10 puntos.

	Pagbubuod	Reaksyon	Pagsulat/ Gramatika
4	<ul style="list-style-type: none"> • mahusay ang daloy ng mga konsepto sa ginawang pagbubuod • mahusay na pag-unawa sa mga malalaking konsepto ☐ ang buod ay nagpapakita na natalakay ang mga pangunahing konsepto sa binasang sanaysay at naipakita kung paanong nabuo ang mga pangunahing ideya 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ may ebidensya ng masusi at malalim na repleksyon ☐ may ebidensya ng naging pagtatalo sa iyong isip tungkol sa epekto ng binasa sa iyong pananaw ☐ may ebidensya na lumawak ang iyong pananawtungkol sa isyung ito 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ malinaw ☐ maiksi subalit malaman ☐ tama ang pangangatwiran ☐ kapani-paniwala ☐ walang mga pagkakamali sa gramatika
3	<ul style="list-style-type: none"> ☐ mahusay na pag-unawa sa mga malalaking konsepto ☐ ang buod ay nagpapakita na natalakay ang mga pangunahing konsepto sa binasang sanaysay at naipakita kung paanong nabuo ang 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ may ebidensya ng pagninilay tungkol sa maaring maging epekto ng binasa sa mga mambabasa ☐ may ebidensya ng naging pagtatalo sa iyong isip tungkol sa epekto ng binasa sa iyong pananaw 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ malinaw ☐ maiksi subalit malaman ☐ tama ang pangangatwiran ☐ kapani-paniwala ☐ walang mga pagkakamali sa gramatika

	Pagbubuod	Reaksyon	Pagsulat/ Gramatika
	mga pangunahing ideya		
2	☐ may sapat na pagka-unawa sa pangunahing ideya ☐ naipakita sa buod kung paanong nabuo ang mga pangunahing ideya	☐ may ebidensya ng pagninilay tungkol sa halaga ng konsepto o mga ideya sa binasa ☐ bahagya lamang ang ebidensyang may pag-unawa sa halaga ng binasa sa sariling pananaw	☐ malinaw ☐ maiksi subalit malaman ☐ tama ang pangangatwiran ☐ kapani-paniwala ☐ may kaunting mga pagkakamali sa gramatika
1	☐ hindi kumpleto ang pag-unawa sa mga konsepto sa binasang sanaysay	☐ hindi kumpleto ang pagpapaliwanag ng halaga o epekto ng binasa sa sariling pananaw	☐ hindi malinaw ang mga pagtalakay ☐ maraming paligoy-ligoy ☐ kapani-paniwala ☐ may kaunting mga pagkakamali sa gramatika
0	☐ walang pagbubuod	☐ walang naging pagninilay	☐ hindi kapani-paniwala ☐ Maraming mga pagkakamali sa pagsulat at sa gramatika

Gawain 3: Balikan ang mga maikling mga anekdota sa buhay ng mga sumusunod na matagumpay na tao sa mga naunang modyul sa ikaapat na markahan:

- Rocell Ambubuyog
- Cecilio K. Pedro
- Diosdado Banatao

Suriin: Ano ang naging papel ng pag-aaral sa kanilang pagtatagumpay? Ipaliwanag.

a. Rocell Ambubuyog

b. Cecilio K. Pedro

b. Diosdado Banatao

Gawain 4: Magsaliksik o mag-research sa internet ng mga kwento ng tagumpay dahil sa pagsusumikap sa pag-aaral o mga kwento ng pagpapahalaga sa edukasyon: (Maari ring gumupit sa mga pahayagan at magasin kung walang access sa internet).

- Mga kwento ng tagumpay dahil sa pagsusumikap sa pag-aaral
Mga mungkahing maaring puntahang website:
<http://www.virlanie.org/who-we-are/success-stories/>
<http://sorsoqonunited.wordpress.com/category/sorsoqon-success-stories/>
<http://www.sdef.org/success.html>
http://www.educationfoundation.com/Scholarships/Scholarship_Success_Stories
<http://www2.children.org/en/us/News/FeatureStories/2008/Pages/Article-Hope101-12-2-08.aspx>
- Mga kwento ng pagpapahalaga sa edukasyon
<http://abcnews.go.com/GMA/LifeStages/story?id=3167970>
<http://newsinfo.inquirer.net/inquirerheadlines/nation/view/20100530-272847/4-Gs-keep-this-oldest-89-graduate-going>
<http://www.guideposts.org/celebrities/inspirational-story-kate-snow-and-worlds-oldest-student>

Sagutin:

1. Batay sa iyong mga nabasa, bakit mahalaga ang pag-aaral?
2. Anu-ano ang mga katangian ng mga pangunahing tauhan sa mga kwento na naging dahilan ng kanilang pagtatagumpay?
3. Paano nila nakamtan ang tagumpay? Ipaliwanag

Gawain 5: Panayam

Panuto: Kapanayamin ang ilang mga manggagawa, propesyonal at mga negosyante sa iyong lugar. Mas mainam na makapanayam ng dalawa sa bawat antas ng kinikita. Ang *minimum wage earner*, ang mataas sa *minimum wage*, at ang mataas o malaki ang kinikita.

Mga Maaring Itanong: (Maaaring magbalangkas ng sariling mga tanong. Ang impormasyong kailangang makuha ay: kuntento ba sila sa kanilang gawain at sinusuweldo?)

1. Magkano ang kinikita mo sa isang araw? Sapat ba ito sa iyong pangangailangan? Sa pangangailangan ng iyong pamilya?
2. Anu-ano ang mga gawaing kailangan mong gawin sa iyong trabaho? Naisasagawa mo ba ang mga ito ng maayos?
3. Paano ka nagkaroon ng ganitong mga kasanayan o kakayahan?
4. Kung bibigyan ka ng pagkakataon, nanaisin mo ba ang bumalik sa paaralan? Bakit?
5. Sa iyong palagay, ano ang halaga ng iyong mga naging pagsasanay o pag-aaral at karanasan sa iyong napiling hanapbuhay? Ipaliwanag.

Antas ng Arawang Minimum Wage sa Bansa sa Bawat Rehiyon (2011)

- NCR — P426
- CAR (Cordillera Administrative Region) – P272
- Region I Ilocos — P248
- Region II, Cagayan Valley — P245
- Region III Central Luzon — P330
- Region IV A CALABARZON — P232
- Region IV B MIMAROPA – P664
- Region V Bicol – P247
- Region VI Eastern Visayas – P253
- Region VII Central Visayas — TBD
- Region VIII Western Visayas – P277
- Region IX, Zamboanga Peninsula — P255,
- Region X, Northern Mindanao – PP286
- Region XI, Davao Region — P286
- Region XII Central Mindanao — P260
- Region XIII Caraga — P232
- Autonomous Region in Muslim Mindanao – P222

6. Sa pamamagitan ng *Power Point presentation* ay gumawa ng *report* o pag-uulat tungkol sa naging panayam.
7. Ilulat ito sa klase.

Rubric sa Pagtataya ng *power point presentation*

Pagmamarka

4- Lubos na kasiya-siya

3-Kasiya-siya

2-Di-kasiya-siya

1- Hindi namasid

0-Walang Proyekto

Kaalaman:

Nagpapamalas ng pag-unawa sa nilalaman ng ginawang power point presentation

Nasasagot ang mga tanong tungkol dito

Haba ng Presentasyon:

Sapat ang haba nito upang maipakita ang nilalaman

Nilalaman

Nahagip ang lahat ng nilalamang kinakailangang ipakita

Sapat ang ipinakitang impormasyon upang maipahatid ang mensahe ng presentasyon

Walang inilagay na impormasyong walang kaugnayan o hindi kailangan sa presentasyon

Disenyo

Malikhain

Madaling masundan at maunawaan

Walang larawang walang kaugnayan sa presentasyon

PAGPAPALALIM

Basahin ang sumusunod na sanaysay.

Halaga ng Pag-aaral sa Paghahanda Para sa Pagnenegosyo o Paghahanapbuhay

Ngayong nasa haiskul ka na, mas mahihirap na ang mga asignatura mo. Higit na marami ka nang mga gawain sa paaralan, mga takdang-aralin, *projects* at pati na rin *research work*! Mas komplikado na ang mga desisyong kailangan mong gawin at mga kinakaharap na sitwasyon. Minsan, talaga namang nakaka *stress*; kaya naman madalas kang magreklamo, “masyadong mahigpit ang *teacher* ko, mahirap ang *test*, *unfair* ang mga *rules and regulations*. Lahat sinisisi sa bumabang mga marka sa eskwela. Ang hirap maging estudyante!

Sabi nila ang mga teenager daw ay talaga namang napakasensitibo. Higit na mahirap tuloy magbigay tuon sa mga gawain sa eskwela. Minsan naman tinatamad mag-aral. Di ba mas masarap manood ng t.v. o kaya makinig ng musika o kaya maglaro ng games sa kompyuter?

Pero ano naman ang mangyayari sa kinabukasan mo kung hindi ka mag-aaral? Paano na lang ang pangarap mong maging *visual artist*, o abogado, guro kaya o doktor, o matagumpay na negosyante kung haiskul pa lang eh tinatamad ka na?

Malaki ang kaugnayan ng kasanayan at natapos na pormal na edukasyon sa pagtatagumpay sa merkado ng paggawa. Ang mga taong may higit na mataas na kasanayan o may naipong higit na maraming mga kasanayan sa pamamagitan man ng pormal na edukasyon – akademiko o teknikal-bokasyonal, o sa kaugnay na karansan sa hanapbuhay ay higit na matagumpay sa merkado ng paggawa. Makikita ito sa higit na malawak na oportunidad sa merkado, higit na mababang porsyento ng kawalan ng trabaho o unemployment at sa higit na mataas na pasahod.

Ang Merkado sa Paggawa o *Labor Market*

Isang malaking paligsahan ang merkado sa paggawa o *labor market*. Ang mga trabaho at ang katumbas na pasahod dito ay nakadepende sa antas ng pangangailangan ng mga kumpanya para sa mga kasanayang ito at ang bilang ng mga mayroong ganitong kasanayan. Kailangan ng mga kumpanya ang iba't ibang antas ng kasanayan sa kanilang pagpapasya sa pagtanggap ng manggagawa. Ang merkado sa paggawa naman ay nag-aalok ng sari-saring mga kasanayan at kakayahan o talento. Halimbawa, sa industriya ng produksyon o *manufacturing industry*, maaring ang paggawaan ay mangailangan ng mga *medium skilled workers* sa aktuwal na paggawa at pagbubuo ng mga bahagi ng produkto at *higher skilled workers* upang balangkasin at pag-isipan kung anu-ano ang kailangang sangkap at disenyo ng produkto.

Kung may kakulangan sa isang kasanayan sa merkado ng paggawa, magiging higit na mataas ang pasahod sa manggagawang may kasanayang ito. Ito ang mga trabahong tinatawag na *in-demand* o may *demanded skill set*. Mas malaki ang posibilidad sa mabilis na pagkakaroon ng trabaho para sa may mga may *demanded skill set*. Bukod pa rito nakatitiyak sila ng higit na mataas na pasahod.

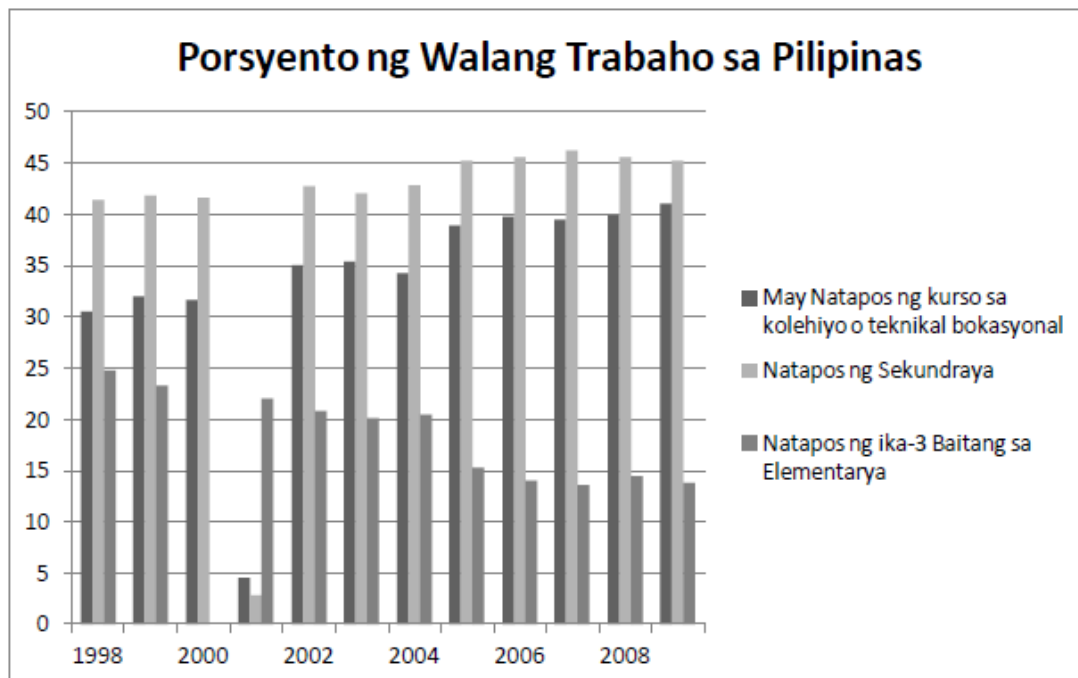
Ayon sa American Heritage Dictionary, ang edukasyon ay mga kaalaman at kasanayang nakakamtan at umuunlad sa pamamagitan ng proseso ng pagkatuto. Ang taong may pormal na edukasyon ay higit na may kakayahang magtamasa pa ng higit na kaalaman at maging isang *highly skilled* na manggagawa. Kaya nga mas higit na pinapaboran ng mga kumpanya ang mga aplikanteng mayroong pormal na edukasyon.

Binigyan ng katumbas na antas ng kasanayan ang mga trabaho ng US Department of Labor. Kabilang ang tinapos na pormal na edukasyon o pagsasanay at lawak ng karansan bilang panukat ng antas ng mga kasanayan o skill levels. Makikita ito sa sumusunod na paglalarawan.

Edukasyon at Kawalan ng TRabaho o *Unemployment*

Hindi lamang sa paghahanap ng trabaho, mahalaga rin ang edukasyon sa pagpapanatili ng trabaho. Higit na mataas ang kawalan ng trabaho sa mga mas kakaunti ang kasanayan o pormal na edukasyon.

Makikita sa tsart na pinakamataas ang porsyento ng mga walang trabaho sa mga natapos ng sekundarya mula pa noong 1998; pumangalawa dito ang may natapos na kurso sa kolehiyo. Halos doble ang bilang ng mga walang trabaho ng mga nagtapos sa sekundarya kung ikukumpara sa natapos sa kolehiyo o teknikal-bokasyonal na kurso.

Hango sa [CIA World Factbook](#) - January 1, 2011

Mapapansing mababa ang posyento ng walang trabaho sa mga natapos lamang ng unang tatlong baitang sa elementarya; ngunit hindi nangangahulugan ito na mas mabuti ang kalagayan pangkabuhayn nila. Nangangahulugan lamang ito na higit na marami ang hanapbuhay para sa mga trabahong hindi nangangailangan ng mataas na kasanayan tulad ng pamamasukan bilang katulong, manggagawa sa *factory*, construction worker, o tintera sa ating bansa. Dapat ding tingnan na karamihan sa mga natapos lamang ng unang tatlong taon sa elementary ay hindi permanente o pangmatagalan ang trabaho, maliit ang pasahod, kadalasa'y arawan ang bayad, at higit na nangangailangan ng pisikal na lakas sa kanilang gawain.

Tingnan naman natin ang pasahod sa iba't ibang mga trabaho sa Pilipinas ayon sa datos ng National Statistics Office (2011):

Trabaho	Pasahod kada buwan
Propesyonal	
Piloto	Php 98,575
Inhinyero	Php 27,899
Guro sa Kolehiyo	Php 19,524
Tagapagtuos o Accountant	Php 17,997
Guro	Php 14,991
Nars	Php 8,669
Teknikal-Bokasyonal	
Mekaniko ng sasakyan	Php 8,711
Karpentero	Php 7,163
Drayber ng bus	Php 8,802
Hotel Receptionist	Php 8,754
Chamber maid	Php 7,843
Kinakailangan ng Diploma sa Sekundarya	
Postman	Php 8,448
Garment cutter	Php 6,352
Tindera	Php 6,351
Di-kailangan ng Diploma sa Sekundarya	
Kasambahay	Php 2,500
Construction Worker	Php 250 kada araw

Malaki ang tsansang maging maunlad ka sa larangan ng paghahanapbuhay maging ito man ay sa pamamasukan o sa pagtatayo ng sariling negosyo kung ikaw ay may higit na mataas na kasanayan o natapos na kurso – akademiko o teknikal-bokasyonal.

Epekto ng Kawalan ng Edukasyon sa Pamumuhay sa Lipunan

Higit sa iyong sarili, kailangan ka ng ating bansa. Kailangan ka ng Pilipinas. Ang kawalan ng edukasyon ng marami nating kababayan ay nagpapalala sa mga krisis sa bansa; sa ekonomiya, politika, kalusugan at iba pa. Sabi nila magastos mag-aral, pero makailang ulit na mas magastos pa dito ang kawalan ng edukasyon. Siyempre pa iyong mga taong hindi nakapag-aral ang unang nakararamdam ng kasalatan bunga ng kawalan ng edukasyon. Wala silang sapat na kakayahan para lubos na maunawaan ang mga nagaganap sa paligid at paano sila naapektuhan nito, para makinabang ng lubos sa mga benepisyo at serbisyong maaaring maibigay ng iba't ibang mahahalagang institusyong panlipunan at para maipaglaban ang mga karapatan nila. Nagiging *marginalized* tuloy sila. Wala silang boses pagdating sa mga mahahalagang usapin sa bansa. Parusa ang maging mangmang.

Hindi lang ang mga hindi nakapag-aral ang nagbabayad sa kasalatang bunga ng kawalan ng edukasyon. Tayo rin, ang pamilya natin, kahit na edukado pa sila at

magaganda ang trabaho o negosyo. Halimbawa na lang sa isang barangay, kung ang mga ito ay hindi nakapag-aral at naturuan ng kahalagahan ng kalinisan at pangangalaga sa kapaligiran, isipin mo ang magiging kalagayan ng paligid. Kahit na may iilan dito na nakapag-aral ay may pagpapahalaga sa kalinisan at pangangalaga sa kapaligiran, tiyak na mangingibabaw parin ang uri ng pamumuhay ng mas nakararami dito. Maaring marami sa kanila walang maayos na palikuran, nagtatapon ng basura kung saan-saan. Maaring hindi nila maunawaan ang kaugnayan ng kalinisan ng paligid sa kalusugan. Kapag lumaganap ang sakit sa lugar na ito dahil sa kanilang kapabayaan, hindi ba't lahat naman maaring magkasakit pati na iyong malinis sa pamamahay.

Tuwing eleksyon, may karapatan din silang bumoto. Kung salat sila sa kakayahang unawain ang mga tunay na pinag-uugatan ng kahirapan sa bansa, o dahil hindi makakuha ng trabahong sapat ang pasuweldo mas madali sa kanila ang papaniwalain sa mga pangako ng tiwaling politiko, lalo na kung may kapalit na malaking pera.

Isipin mo na lang, demokratiko ang bansang ito, ang mayorya ang siyang nagpapasya at nangingibabaw. Kung ang karamihan ay hindi nakapag-aral, sila ang mayorya, sila ang mangingibabaw sa bansa.

Ayon sa pag-aaral ng EDCOM o ng 1993 Congressional Education Commission at ng 2003 Functional Literacy, Education and Mass Media Survey (FLEMMS), mahigit sa 3.8 milyong Pilipino ang “no read, no write”, at mahigit sa 9.2 milyon naman ang bahagya lang nakapag-aral o hindi nakatapos ng elementarya. Mas marami pa dito ang kahit na nakapag-aral ay hindi naman makapagsalita at makaintindi ng wikang Ingles. Kailangan pa rin natin ang sapat na kasanayan sa wikang ito para makasabay sa mga pagbabago sa *demands* sa *job market*. Ayon sa DOLE (2010), kasama sa mga *Key Employment Generators* ang *Cyber-services*, tulad ng pagiging *call center agents* at *medical transcriptionist; medical tourism and health services* at *overseas employment*. Kailangan sa mga trabahong ito ang kahusayan sa pagsasalita ng wikang Ingles. Sa survey naman ng Filipino Youth Study noong 2001, lumalabas na malayo pa rin ang mga Pilipino sa ideya ng EDCOM ng isang Pilipinong may sapat na edukasyon. Karamihan ng mga kabataan (65%) ang hindi sumasali o nakikilahok sa mga gawaing pansibika o pampamayanan. 37% lamang ang nakakaawit nang tama ng pambansang awit at 38% lang ang kayang bigkasin ang Panatang Makabayan.

Tuwing eleksyon, may karapatan din silang bumoto. Kung salat sila sa kakayahang unawain ang mga tunay na pinag-uugatan ng kahirapan sa bansa, o dahil hindi makakuha ng trabahong sapat ang pasuweldo mas madali sa kanila ang papaniwalain sa mga pangako ng tiwaling politiko, lalo na kung may kapalit na malaking pera. Isipin mo na lang, demokratiko ang bansang ito, ang mayorya ang siyang nagpapasya at nangingibabaw. Kung ang karamihan ay hindi nakapag-aral, sila ang mayorya, sila ang mangingibabaw sa bansa.

Ang pag-aaral ay may napalaking epekto sa lipunan ng tao. Masasabing hindi ganap ang pang-unawa ng tao kung hindi ito nakapag-aral. Sa pag-aaral nahahasa ang isip sa paggawa ng mga tamang pasya. Mas nagiging makatwiran at matalino siya kung nakapag-aral. Sa pamamagitan ng edukasyon ay napalalaganap ang kaalaman at ang mga mahahalagang impormasyon sa buong mundo. Ang isang taong hindi marunong bumasa o sumulat ay walang kakayahan upang matanggap ang mga kaalaman at impormasyong ito. Sarado ito sa mga pagbabago at mga pag-unlad sa kaalaman sa mundo.

Sa kabilang banda, ang taong nakapag-aral ay waring bukas na silid sa mga pagbabago at mga kaganapan sa daigdig. Ang kalidad ng yamang tao ng isang bansa ay madaling mahuhusgahan sa bilang ng mga nakapag-aral na populasyon na naninirahan dito. Sa madaling salita, ang edukasyon ay pangunahing sangkap upang magkaroon ng pag-unlad ang isang bansa at gayundin upang mapanatili ang pag-unlad na ito.

Ito marahil ang dahilan kung bakit ang mga mayayamang bansa ay may napakataas na *literacy rate* at lubos na produktibong mga mamamayan.

Ngayon marahil ay kumbinsido ka na na mahalagang matapos mo ang iyong pag-aaral. Ngunit ikaw nama'y nasa unang taon pa lang. Higit na mahalaga sa ngayon na matapos mo ang haiskul nang sa gayo'y makapagpatuloy ka pa sa pagpapaunlad ng iyong mga kasanayan sa pamamagitan ng pormal na edukasyon – pang-akademiko o teknikal-bokasyonal, o sa pamamagitan ng patuloy na pagsasanay at paghahasa ng mga talent o kakayahan.

Sa kabilang banda, ang taong nakapag-aral ay waring bukas na silid sa mga pagbabago at mga kaganapan sa daigdig. Ang kalidad ng yamang tao ng isang bansa ay madaling mahuhusgahan sa bilang ng mga nakapag-aral na populasyon na naninirahan dito. Sa madaling salita, ang edukasyon ay pangunahing sangkap upang magkaroon ng pag-unlad ang isang bansa at gayundin upang mapanatili ang pag-unlad na ito.

Mga Paraan sa Pagpapaunlad ng mga Kasanayan sa Pag-aaral (Study Skills)

Paano ka nga ba magsisimula? Maaring itanong mo ito. Narito ang ilan sa mga paraan upang mapagbuti ang iyong pag-aaral sa haiskul at nang matiyak ang iyong pagtatapos sa loob ng anim na taon.

1. *Isulat mo ang iyong mga takdang-aralin sa iyong kuwaderno.* Mahalagang isulat mo sa iyong kwaderno ang iyong mga takdang aralin. Maari rin namang sa iyong *notepad* sa *cellphone* o sa iyong *daily planner* ito isulat, tiyakin lamang na naitala mo ang mga ito nang kumpleto. Maaari mong ihanay ang mga ito ayon sa itinakdang panahon o ayon sa halaga, tulad sa isang simpleng “*to-do-list*”. Ibilang din sa listahan ang mga pagsusulit at mga kailangang tapusing gawain at proyekto sa paaralan.
2. *Huwag kalimutang dalhin sa paaralan ang araling-bahay.* Maaring simple ito sa iyong pandinig, ngunit maraming mag-aaral na ang lumagpak dahil lamang sa nakalimutan nilang dalhin ang isang napakahusay sanang artikulo, sanaysay o proyekto. Kailangang magkaroon ka ng isang espesyal na lalagyan para sa iyong mga araling-bahay. Dapat din na mayroon kang lugar na kung saan ito palagiang

ginagawa araw-araw. Kailangang ugaliing isilid sa espesyal na lalagyan ang mga natapos na araling-bahay at isilid ito sa iyong bag na pamasok sa eskwela.

3. *Makipag-usap ka sa iyong guro.* _Ang isang magandang ugnayan ay nakasalalay sa mahusay na komunikasyon. Ang ugnayan ng guro at mag-aaral ay gayon din. Ang di-maayos na komunikasyon sa guro ay maari ring maging dahilan ng mababang marka, sa kabila ng iyong mga pagsusumikap sa pag-aaral. Pagkatapos ng klase, tiyaking nauunawaan mo ang lahat ng araling-bahay na itinakda ng guro. Huwag mag-atubiling magtanong kung may hindi nauunawaan. Maariing itanong kung ano ang banghay na nais ng guro sa iyong pag-uulat o anong uri ng mga tanong ang ibibigay nito sa pagsusulit. Kung mas marami kang itinatanong mas handa ka sa paggawa ng araling-bahay o magsanay para sa pagsusulit.
4. *Magsaayos sa pamamagitan ng paggamit ng kulay.* Gumamit ng sistema ng pagsasaayos gamit ang kulay o color-coding upang panatilihin nasasaayos ang iyong mga takdang gawain at aralin. Maaring magtalaga ng isang kulay para sa bawat asignatura. Halimbawa pula para sa Agham, berde para sa English. Isang kulay lang ang gamitin para sa kwaderno, gawain, folder o pananda para sa bawat asignatura.

Maaari ring gamitin ang *color coding* sa pagsasaliksik. Halimbawa, kung nagbabasa ng aklat ay dapat na may nakahandang panandang may iba't ibang kulay. Maglagay ng pananda sa mga pahina na kinakailangan mo pang pag-aaralan at tukuyin sa iyong ulat o sanaysay.

5. *Magtalaga ng isang palagiang lugar para sa pag-aaral at paggawa ng araling-bahay.* Dapat lamang na angkop sa iyong pangangailangan at paraan ng pag-aaral ang napiling lugar. Mahirap matuto kung maraming istorbo sa lugar ng iyong pag-aaral. Ngunit iba-iba naman ang pangangailangan natin sa pag-aaral. Ang iba ay nangangailangan ng tahimik at maayos na silid o sulok sa bahay, samantalang ang iba naman ay mas nakapag-aaral kung may musikang naririnig. Ang iba ay hindi tumitigil hanggang hindi natatapos ang gawain, samantalang ang iba naman ay kailangang huminto paminsan-minsan upang magpahinga.

Maghanap ng iyong silid o sulok sa bahay na gagamiting palagiang lugar sa pag-aaral. Iyon ito sa iyong pangangailangan at personalidad. Maglagay dito ng mga gamit sa paaralan na palagiang ginagamit tulad ng ballpen, lapis at papel na sulatan.

6. *Ihanda ang iyong sarili sa mga pagsusulit.* Ang paghahanda sa pagsusulit ay hindi tungkol lamang sa pagsasanay para dito. Mahalaga rin ang kahandaang pisikal at pangkaisipan. Alagaan ang katawan, matulog nang maaga at kumain ng sapat lalong lalo na kung may pagsusulit na pinaghahandaan. Ang pamamahala ng oras ay mahalaga rin sa pagsusulit. Sa pagsasanay para sa pagsusulit makatutulong din na orasan ang sarili sa pagsagot sa mga tanong. Tiyaking hindi labis na magtatagal sa isang tanong upang masagutan ang lahat ng bilang.
7. *Alamin ang iyong pangunahing paraan ng pagkatuto (Learning Style).* Iba-iba ang paraan ng pagkatuto ng bawat mag-aaral. Kadalasang nahihirapan ang mga mag-aaral na matuto dahil lamang hindi nila alam ang paraan ng pag-aaral na katumbas ng kanilang paraan ng pag-iisip at pagkatuto.

Ang mga tinatawag na *auditory learners* ay natututo sa pakikinig. Mas natatandaan naman ng mga *visual learners* ang mga pinag-aaralan kung may

visual aids. Ang *tactile learners* ay higit na natututo sa paggawa o *hands-on* na gawain.

Bawat mag-aaral ay dapat na suriin at tayain ang kanilang mga ugali at likas na kakayahan at pagpasyahan kung paano mapabubuti ang kanilang paraan ng pagsasanay o pag-aaral na may pagsasaalang-alang sa mga paraan na ito ng pagkatuto.

8. *Itala ang mga mahahalagang puntos sa pinag-aaralan sa kwaderno*. Magtala ng mga mahahalagang bahagi ng pag-aaral sa iyong kwaderno. Kung ikaw ay isang *visual learner* nararapat na higit na mas detalyadong pagdodokumento ang iyong gawain. Maari ring gumawa ng mga paglalarawan ng mga ideya o konseptong iyong natutuhan upang mas madali itong matandaan at masundan kung naghahanda na sa pagsusulit. Matuto ring gumamit ng mga *concept* o *thought organizers*. Pag-aralan din kung ang mga bantas at simbolong ginagamit ng mga guro para sa mahahalagang puntos at konseptong itinuturo.
9. *Iwasan ang pagpapabukas-bukas*. Kung madalas mong ipagpaliban ang iyong mga gawain sa pag-aaral, madalas ay nagiging huli na ang lahat. Kung ipinagpapaliban mo ang paggawa, madalas dahil iniisip mo na walang iba pang magiging suliranin sa iyong gawain o dahil to ay madali lamang gawin. Nararapat na ibigay natin ang tamang atensyon at kakayahan sa lahat ng ating gawain. Disiplina lamang ang kailangan upang magawa ito.
10. *Alagaan mo ang iyong kalusugan*. Bukod sa pagkain nang sapat, pagkakaroon ng sapat na pahinga at pag-eehersisyo, kailangan mo ring isaalang-alang ang mga pagbabagong nagaganap sa iyong sarili. Pakiramdaman ang iyong katawan kung kailan nito kailangan ang tamang paglilibang, tulad halimbawa ng pagbibisekleta o pamamasyal kasama ang mga kaibigan. Magdamit nang naaayon sa temperatura o kalagayan ng panahon. Kailangan rin ng bawat isa ng katahimikan para sa pagsusuri ng sarili o *self-examination*

Tayain ang Iyong Pag-unawa

1. Nagagawa mo ba ang mga imunangkahing paraan ng pag-aaral?
2. Anu-anong mga konsepto ang natutuhan sa binasa? Ipaliwanag
3. Bakit mahalaga sa tao ang nakapag-aral? Ipaliwanag.
4. Ano ang kapalit ng pagiging mangmang? Pangatwiranan.
5. Paano nakapagpapaunlad sa bayan ang pagkakaroon ng mga mamamayang nag-aral? Ipaliwanag.

Paghihinuha ng Batayang Konsepto

Matapos ang iyong naging mga pag-aaral, subukan mo muling sagutin ang kakailanganing anong:

Bakit mahalaga ang pag-aaral sa paghahanda sa pagnenegosyo at paghahanapbuhay?

PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO Pagganap

Panuto: Tingnan ang iyong mga marka sa bawat asignatura sa Report Card. Suriin kung alin sa mga asignaturang ito ka nahirapan sa pag-aaral at mababa ang markang nakuha. Suriin din kung bakit ka nagkaroon ng kahirapan dito sa pamamagitan ng sumusunod na tsart.

Halimbawa:

<i>Asignatura</i>	<i>Markang Nakuha</i>	<i>Mga Naging Kahirapan sa Pag-aaral</i>	<i>Mga Dapat na Gawin/ Baguhin sa Pag-aaral ng asignaturang ito</i>
1. English	85	Paggawa ng sanaysay at <i>book report</i>	Ugaliin ang pagbabasa ng mga magasin o dyaryo upang masanay sa teknikal na panulat.
2. Matematika	90	Kulang ng oras sa paggawa ng mga araling-bahay	Unahin ang pag-aaral kaysa paglalaro.
3. Science and Technology	80	Pagsasaliksik tungkol sa iba't ibang uri ng bato at lupa Paggawa ng proyektong " <i>volcanic eruption experiment</i> "	Pagbabasa sa aklatan o pagsasaliksik sa internet tungkol sa iba't ibang uri ng bato at lupa at paggawa ng eksperimentong <i>volcanic eruption</i>
4. Filipino	90	Kulang ng oras sa pagbabasa	Magbasa sa halip na manood ng palabas sa telebisyon
5. Araling Panlipunan	97	Walang naging kahirapan	
6. MAPEH	95	Walang naging kahirapan	
7. Edukasyon sa Pagpapakatao	90	Kulang ang oras sa mga araling-bahay	Unahin ang pag-aaral sa paglalaro
8. T.L.E.	98	Walang naging kahirapan	

Pagninilay

Panuto: Pagnilayan ang sumusunod. Isulat sa kuwaderno ang iyong sagot.

Gabay na Tanong:

- ✓ Paano mo iuugnay ang mga natuklasan mong kakayahan at kahinaan sa pag-aaral sa gusto mong kurso o negosyo? Ipaliwanag
- ✓ Ano-anong mga ugali o gawi sa pag-aaral ang kailangan mong pag-ibayuhin o baguhin? Ipaliwanag.
- ✓ Paano makatutulong ang pagpapataas ng marka sa mga asignatura sa paaralan sa paghahanda sa iyong pinaplanong kuro akademiko o teknikal-bokasyonal o hanapbuhay o negosyo? Pangatwiran.

Pagsasabuhay

Matapos ito ay itatala ang mga asignaturang kailangang pag-ibayuhin ang pagsasanay o pag-aaral upang mapalakas ang mga kakayahang mahihina na kaugnay ng minimithing kurso akademiko o teknikal-bokasyonal. Magbuo ng *study circle/ group* sa mga asignatura na kung saan ka nahihirapan.

Mga Paalala sa Pagbuo ng Study Group o Study Circle

Kung magbuo ng *study group* o *study circle*, kinakailangang magtakda ng mga pamantayan upang mapanatili ang interes ng pangkat tulad ng sumusunod:

- a. Panatilihing tatlo hanggang anim na kasapi lamang ang pangkat upang maging mas epektibo ang pag-aaral. Maaaring makalito lamang o makaabala ang maraming miyembro
- b. Kung maraming nagnanais na sumali sa pangkat, hatiin sa dalawang pangkat ang grupo at magpalitan ng mga kasapi paminsan-minsan upang maiwasang makasakit ng damdamin ng mga kamag-aral at upang maibahagi ang kakayahan at kaalaman ng lahat.
- c. Huwag limitahan ang mga pipiliing kasapi sa mga kaibigan lamang. Pumili ng mga matatalino, matitiyaga at masisipag na kamag-aral kung ang nais ay mapataas ang marka.
- d. Magtakda ng oras at palagiang lugar kung saan magkikita-kita at mag-aaral, himukin ang bawat isa na dumating sa takdang oras.
- e. Pangalanan ang iyong grupo.
- f. Bigyan ng pangalan ang iyong grupo upang magkaroon ang pangkat ng matibay na pagkakakilanlan at upang makahikayat pa nang iba na sumali.
- g. Sa unang pagpupulong , hikayatin ang mga miyembro ng pangkat na sabihin ang kanilang mga kalakasan o talent at kakayahan na maari nilang maitulong sa pangkat
- h. Mas makabubuti na ang lahat ay mabigyan ng pagkakataon na maging tagapamagitan. Ang tagapamagitan ang titiyak na hindi lumalabas sa dapat na talakayin ang pangkat.
- i. Magtulong tulong gumawa ng mga halimbawang pagsusulit at pasaguutan ito sa isa't isa
- j. Bigyan ng gantimpala ang mahusay na mga mungkahi o ideya. Maaring ito ay mabuting salita tulad ng “zinger”, “winner” o mga premyo tulad ng notebook o ballpen.

Ipasa sa guro ang iyong kwaderno sa pagtatapos ng araling ito. Binabati kita!

Mga Sanggunian :

1. Santamaria, Josefina (2006), *Career Planning Workbook* (4th ed.), Makati City: Career Systems, Inc.
2. Abiva, Thelma (1993), *Learning Resource for Career Development*, Q.C.: Abiva Human Development Services
3. Hango sa <http://www.tradingeconomics.com/philippines/unemployment-with-primary-education-percent-of-total-unemployment-wb-data.html>
4. Hango sa <http://cebuexperience.com/living-in-the-philippines/minimum-wage-in-the-philippines-2011/>
5. Hango sa <http://pinoytambay.blogspot.com/2006/04/unemployment-in-philippines.html>
6. Hango sa [CIA World Factbook](#) - January 1, 2011
7. Hango sa: filipinia.net
http://www.filipiniana.net/read_content.jsp?filename=R00000000040&keyword=ri zal&searchKey

Mga Larawan, hinango sa:

- www.thematter.wordpress.com, May 17, 2011
- www.defenselink.mil, May 18, 2011